

Halvvägs på väg vart?

Storstadssatsningen i Rosengård
2000 – 2001

Utvärderingsrapport
från Malmö högskola
1 november 2001

Del II

Förskola

Skola

Lokalt utvecklingsarbete

Innehållsöversikt

DEL I

Innehållsförteckning

Inledning och sammanfattning

Arbetsmarknadsåtgärder

DEL II

Innehållsförteckning

Förskola

Skola

Lokalt utvecklingsarbete

Innehållsförteckning

Förskola: Lekens makt över språket.....	4
Bakgrund.....	4
Utvärderingsområden och metoder.....	4
Språkförskolornas organisation.....	6
Intervjuer med personalen.....	6
Intervju med projektledaren.....	11
Intervjuer med föräldrar och barn.....	12
Fortbildning.....	16
Språklig utvärdering.....	17
Sammanfattning och slutsatser.....	22
Skola: Vi lär – för livet?.....	23
INLEDNING.....	23
SPRÅKVERKSTÄDER.....	24
Metod.....	24
Språkverkstäder på Örtagårdsskolan.....	25
Verksamheten.....	28
Resultaten.....	31
Framtiden - önskemål och idéer.....	32
Slutsatser.....	32
EFTERMIDDAGSSKOLOR.....	34
ARABISKA OCH FÖRSTÄRKT SPRÅKINLÄRNING.....	39
BERÄTTARVERKSTAD, ETIK OCH KOMMUNIKATION	44
SAMMANFATTNING OCH SLUTSATSER.....	46
Lokalt utvecklingsarbete: Vadan och varthän?.....	49
INLEDNING.....	49
ÖVERSIKT AV OMRÅDET.....	50
Nationellt exempel.....	50
Övergången till storstadssatsningen.....	55
Slutsatser.....	60
DEMOKRATI OCH DELAKTIGHET/MILJÖ OCH BOENDE.....	62
Projekt Rosen.....	62
Agenda 21.....	64
Samarbete mellan Agenda 21 och Projekt Rosen.....	67

Projektens privatisering.....	69
Slutsatser.....	71
Trångboddhet.....	73
Arbetsboksmetoden.....	78
Lokal TV-station Rosengård.....	82
Slutsatser.....	89
KULTUR.....	90
Samarbetet med Malmö museer.....	91
Slutsatser.....	93
IDROTT OCH FRITID.....	93
Kvinnomotionscentrum.....	94
Slutsatser.....	95
Föreningskul.....	95
Fritt vald idrott.....	99
Slutsatser.....	100
SAMMANFATTNING OCH SLUTSATSER.....	101

Lekens makt över språket

Eva-Kristina Salameh

Bakgrund

I stadsdelen Rosengård bor drygt 20 000 människor, varav 82 procent har utländsk bakgrund, och ett 50-tal olika länder är representerade. Rosengård är en barnrik stadsdel, 33 procent av befolkningen är barn i åldern 0-15 år. Inom ramen för storstadssatsningen/Nationellt exempel bedrev våren 2001 tio språkförskolor verksamhet för 3-5-åringar utan förskoleplats. Tidigare saknade cirka hälften av områdets förskolebarn plats i någon typ av förskoleverksamhet. Det övergripande målet anges till ”att alla förskolebarn ska ges möjlighet till en skolstart på så lika villkor som möjligt”. Effektmålet är att alla 4-5-åringar som ej har förskoleplats ska ha möjlighet att delta i en språkförskola.

I den utvärdering av språkförskoleverksamheten som gjordes för förra läsåret (1999-2000) konstaterades att verksamheten fungerade väl, framförallt pedagogiskt, men att de viktigaste pusselbitarna – enspråkiga jämnåriga barn och föräldrar som är integrerade i majoritetssamhället – saknades.

Utvärderingsområden och metoder

I denna utvärdering redovisas först intervjuer med projektledare och personal och intervjuer med brukarna, dvs föräldrar och barn. Intervjuerna med personalen har gjorts i grupp och enskilt med föräldrar och barn. I den andra delen redovisas barnens utveckling av språkförståelsen på svenska, och för ett fåtal barn resultatet av ett språkligt produktionstest.

Personalen har under läsåret som tidigare testat barnens språkförståelse på svenska vid tre tillfällen; i början av höstterminen, i början av vårterminen och i slutet av vårterminen. En förskoleklass där barnen tidigare gått i språkförskola ingår också i utvärderingen.

Det test som användes, Nya SIT (= Språkligt Impressivt Test) för barn, har tre olika alternativ för varje testuppgift. Nackdelen med denna typ av förståelsetest är att barnet kan gissa vilken bild som avses. Eftersom inga resultat för det enskilda barnet redovisas, utan

resultaten anges enbart som gruppmått för den samlade barngruppen, tar gissningarna så att säga ut varandra.

Att utvecklingen av språkförståelse valdes som mått beror på att språkförståelsen föregår produktionen, och att ett test för språkförståelse är betydligt lättare att administrera och utvärdera. Fördelarna med ett test för språkförståelse är stora, och samtliga barn i projektet har haft chansen att delta i testningen. Det finns inga åldersreferenser på test för flerspråkiga barn, eftersom de är oerhört svåra att få fram, då de måste bestämmas inte bara i förhållande till barnets ålder, utan också till hur länge och hur ofta barnet exponeras för svenska. Normalitet i Rosengård är ett begrepp som måste diskuteras ur många olika aspekter.

När flerspråkiga barn testas, måste man också ta hänsyn till att resultatet påverkas av kulturella, sociala och sociolingvistiska faktorer. Testsituationen i sig kan vara främmande för barnet, testuppgifterna kan vara kulturellt främmande och åldersreferenserna gäller enspråkiga svenska barn. Testet kan därför inte användas till att ge barnet en "språklig ålder" (t ex 5-årsnivån), däremot kan barnet och gruppen jämföras med sig självt om testet ges vid upprepade tillfällen, för att se om och hur språkförståelsen utvecklas. Det måste dock påpekas att hänsyn måste tas till att ett test bara testar en del av språkutvecklingen, i det här fallet språkförståelsen, och bara den del av språkförståelsen som prövas i testet. Det innebär att man inte kan dra för många slutsatser om barnens språkutveckling i stort.

Produktionstest är betydligt svårare att ge och bedöma, varför det har prövats bara på ett litet antal barn, då personalen inte kan administrera eller utvärdera dem. Det test som används är utarbetat av en forskningsgrupp vid Lunds universitet (Håkansson, Nettelbladt, Salameh) och baserat på en lingvistisk teori, Processability Account.¹ Denna teori predicerar i vilken ordning grammatiska strukturer lärs in. Genom att testa olika grammatiska strukturer är det möjligt att avgöra var barnet ligger utvecklingsmässigt i sin grammatiska utveckling. Det går också att avgöra hur nära barnet ligger en målstruktur, eftersom det kan vara flera utvecklingssteg på vägen. Ett dynamiskt test mäter vad barnet kan, till skillnad från andra produktionstest som mäter vad det *inte* kan. Det egentliga syftet med detta test är att undersöka förekomsten av grammatiska nyckelstrukturer för varje utvecklingsnivå, som personalen lär sig att lyssna efter, och utifrån detta göra en bedömning av barnets grammatiska utveckling.

---

¹ Pienemann, M (1998), *Language Processing and Second Language Development. Processability Theory*. Amsterdam/Philadelphia: J. Benjamins.

Man måste dock ha klart för sig att ett test för produktion eller språkförståelse bara är ett litet fönster till det som kallas språkförmåga. Vissa delar av språket som pragmatisk förmåga (språkets sociala användning) och språklig kreativitet går överhuvudtaget inte att testa, eftersom detta inte går att normera utifrån ett normalitetsbegrepp. Det som är enklast att testa är just språkförståelse och inom språkproduktionen förekomsten av grammatiska strukturer. Genom att hela tiden testa samma strukturer kan man fastställa om det förekommer en språklig utveckling eller inte.

Språkförskolornas organisation

Rosengård är indelat i fyra delområden och språkförskolorna ingår organisatoriskt i dessa, vilket innebär att det administrativa ansvaret ligger hos delområdet. En förskola drivs inte av kommunen utan av Mötesplatsen AB.

Ytterligare en språkförskola öppnades våren 2001 och det finns för närvarande tio språkförskolor. Under läsåret 00/01 gick drygt 300 barn i åldrarna 3-5 år i dessa förskolor, 3,5 timmar per dag, för- eller eftermiddagar fyra dagar i veckan. Fyra språkförskolor har också erbjudit föräldrabarnverksamhet för ytterligare ca 100 barn i åldrarna 1-3 år. Barnen representerar ca 25 olika språk och arabiska är klart dominerande.

Personalen på språkförskolorna består av två pedagoger och en resursperson som har ett annat modersmål än svenska och bor i Rosengård. De flesta pedagoger har lång erfarenhet av att arbeta med flerspråkiga barn. Den pedagogiska grunden för arbetet är det språkprogram för barn 3-5 år, som utarbetats av Rosengårds resursteam i samarbete med personal i förskola och skola, samt läroplanen för förskolan, Lpfö 98. Under detta läsår har personalen erbjudits möjlighet att delta i en 5-poängs kurs vid Malmö högskola, *Flerspråkiga barns utveckling i förskolan*, en uppdragsutbildning som är utformad efter personalens behov och lyfter fram både pedagogiska, etniska och lingvistiska aspekter. Den flerspråkiga personalen har också erbjudits möjlighet att söka till en ettårig utbildning inom Barn- och fritidsprogrammet, arrangerad av Kompetenscentrum Utbildning Malmö stad.

Intervjuer med personalen

Personalen intervjuades i grupp vid ett tillfälle, antingen i slutet av höstterminen eller början av vårterminen, för att reflektera över likheter och skillnader mellan förskolestarten 1999 då verksamheten var ny, och vid starten hösten 2000, då de flesta hade två eller tre terminers erfarenhet av verksamhetsformen. Följande frågor ställdes:

Var starten på verksamheten annorlunda denna höst?

Hur många barn från föregående år?

Stor omsättning på barn under läsåret?

Har er målsättning med verksamheten förändrats eller utvidgats?

Märker du någon skillnad i ert bemötande/bedömning av barnen jämfört med den första hösten?

Vilka arbetsmetoder har ni tagit med er och vilka har ev förändrats?

Är testen en hjälp eller ett störande inslag?

Hur har föräldraarbetet fungerat?

Har föräldrarnas roll i förskolan förändrats?

Är det skillnad mellan "nya" och "gamla" föräldrar?

Har den flerspråkiga personalens uppgifter i språkförskolan förändrats?

- i förhållande till de barn som kan bra svenska/ inte kan någon svenska?

De tre första frågorna behandlar samma område och redovisas därför i grupp:

Var starten på verksamheten annorlunda denna höst?

Hur många barn från föregående år?

Stor omsättning på barn under läsåret?

De flesta förskolor är eniga om att starten var annorlunda detta läsår. Förra året var ALLA barn nya, och personalen skulle snabbt lära sig upp till 40 namn, och lära känna dem och deras familjer. På många förskolor var det färre barn än väntat som fortsatte. I de flesta grupper fanns i alla fall 3-4 barn från föregående läsår som fungerade som draghjälp och inskolare. På många förskolor kom barnen fortare igång med att tala svenska med "gamla" barn som förebild. En förskola påpekar dock vikten av att styra verksamheten så att de "gamla" barnen inte tar över och fryser ut en del av de nya. En hel del av nya barnen var syskon eller kusiner till tidigare barn, och kom med mycket positiva förväntningar. Personalen var också tryggare och säkrare i synen på arbetsmetoder, har också vågat mer och känner att man blivit ännu attraktivare förebilder för barnen.

Vad gäller omsättningen av barn ser det mycket olika ut på olika förskolor – på de flesta är grupperna relativt stabila, men på sammanlagt tre förskolor har många barn slutat och nya

tillkommit. Orsakerna till detta varierar, men då en ny språkförskola startade bytte många föräldrar då man hellre ville ha eftermiddagstid.

Har er målsättning med verksamheten förändrats eller utvidgats?

I den föregående utvärderingen blev målsättningen hos de olika förskolorna allt mindre fokuserad på enbart språk; i stället betonades språkets betydelse för den sociala och emotionella utvecklingen. Det fanns också en utveckling mot konkretisering och operationalisering av mål för verksamheten. Intervjuerna visar att dessa tendenser ytterligare förstärkts under andra läsåret. Personalen betonar att lek och social förmåga är en förutsättning för språklig utveckling. En förskola understryker också vikten av att barnen blir sedda och bekräftade när de kommer så att de sedan kan tillägna sig sociala förmågor. Socialt samspel tränas bl a i grupplekar utomhus, samtidigt som språket används. Vikten av utevistelse påpekas också – barnen behöver ett annat ordförråd utomhus.

Märker du någon skillnad i ert bemötande/bedömning av barnen jämfört med den första hösten?

Genomgående anser personalen att de nu är mer lyhörda för barnens behov. Man ser snabbare vilka barn som behöver mer uppmärksamhet och vilka barn som tar lång tid på sig. Det är svårare att bedöma tysta barn, men man är medveten om problemet. Personalen tycker att det nu är lättare att bedöma barnen rent språkligt, man litar mer på sin intuition. Man noterar språkliga förbättringar tidigare. Ofta känner man också familjerna bättre, eftersom många haft äldre syskon i språkförskolan, vilket underlättar.

Den ökade erfarenheten har också medfört att personalen är medveten om att det ibland kan vara lurigt att bedöma ett barns språkliga förmåga. En del förskolor har löst detta genom att dokumentera vad man faktiskt sett och hört barnet säga.

Vilka arbetsmetoder har ni tagit med er och vilka har ev förändrats?

Genomgående är betoningen på fasta rutiner där det finns mycket utrymme för lek för att skapa kontinuitet. Personalen arbetar mycket med mindre grupper. En förskola har en ram för verksamheten med fasta rutiner, dvs aktiviteterna kommer i en viss ordning på vissa platser, men innehållet i de olika aktiviteterna bestäms av vad barnen själva föreslår.

En genomgående princip är också flexibilitet – t ex har en förskola drop-in på morgonen för att barnen inte ska stressas, och samlingen börjar när alla barn har anlänt. Man kan också byta ämne under samlingen om det finns behov av det.

Sång och musik med bilder och språkpåsar fyllda med föremål från olika begreppsområden används flitigt, liksom att arbeta med teman, gärna i form av sagor. Man benämner inte så många olika saker åt gången utan arbetar i stället med ständiga upprepningar. Datorn är till stor glädje på många förskolor.

Är testen en hjälp eller ett störande inslag?

Det språkliga förståelsetest som används, SIT, fungerar genomgående som ett pedagogiskt hjälpmedel, som personalen har en direkt nytta av. Barn som står stilla i sin språkliga utveckling uppmärksammas tidigare och väcker funderingar om varför inget händer. Testningen medför i sig att man funderar mer över språkliga fenomen som t ex att vissa barn blandar språken, enligt en förskola. Det är också uppmuntrande för personalen att få en bekräftelse på barnens framsteg och kunna dokumentera dem. En förskola påpekar att testen är till stor hjälp vid föräldrasamtal där föräldrarna tycker att barnen mest leker. Personalen kan då visa på reella framsteg. Under läsåret inköptes test så att varje förskola nu har sitt eget exemplar, vilket är mycket uppskattat.

Hur har föräldraarbetet fungerat?

Har föräldrarnas roll i förskolan förändrats?

Är det skillnad mellan "nya" och "gamla" föräldrar?

De flesta förskolor betonar vikten av att främst vända sig till föräldrarna under inskolningen. Inskrivningssamtalet har blivit mer samtal än frågor kring barnet. Under terminen har man utvecklingssamtal, och de används också medvetet till att lära känna nya föräldrar. Föräldrasamtalen på språkförskolorna beskrivs som annorlunda – personalen tar upp mycket om föräldrarnas bakgrund vilket man haft stor nytta av i arbetet med barnen. Personalen på en del förskolor uppger också att de nu vågar ställa mer personliga frågor. Många förskolor har också i början på läsåret någon aktivitet, t ex en utflykt, tillsammans med barn och föräldrar för att alla ska lära känna varandra bättre. ”Gamla” föräldrar fungerar som draghjälp för nya föräldrar i kontakten med personalen.

Det finns en skiftande policy mellan förskolorna hur mycket närvaro man förväntar sig av föräldrarna. Alla föräldrar är alltid välkomna till sina barns förskolor. En del förskolor

tycker dock att det är svårt att hinna med att prata med föräldrarna under barnens timmar, på andra förskolor får de föräldrar som kan bara lite svenska mycket hjälp för att trivas. På de flesta förskolor har man som princip att föräldern ska komma en gång i veckan för att det ska bli kontinuitet i kontakten. En förskola har inbjudit varje förälder att vara på förskolan under en dag och uppleva sitt barn i grupp och se verksamheten. På denna förskola har också föräldrar en del uppgifter i verksamheten.

Andra sätt är att anordna öppet hus och föräldramöten. En förskola har tagit kontakt med ett kvinnoätverk, som är initierat av storstadssatsningen, och som ska tala med mammorna på kvällstid om frågor som har med barn att göra. Betydligt fler föräldrar (mammor) går nu också på kurser eller deltar i arbetsmarknadsåtgärder, vilket innebär att de inte alltid har möjlighet att närvara i förskolan.

Sammanfattningsvis är språkförskolan viktig för de flesta föräldrar eftersom barnen trivs och utvecklas, men också för den kontakt den ger med det svenska samhället.

Har den flerspråkiga personalens uppgifter i språkförskolan förändrats?

- i förhållande till de barn som kan bra svenska/som inte kan någon svenska?

De språkförskolor som har tillgång till flerspråkig personal är samtliga mycket nöjda. Dessa personer anses nödvändiga i verksamheten – det är de som lär känna barnen först, hjälper de barn som ingen svenska kan, men är också viktiga för de barn som kan sitt modersmål, så att de fortsätter att utvecklas språkligt även på sitt modersmål. De ses som en i arbetslaget, och det anses viktigt att verksamheten på barnens modersmål planeras gemensamt, då en del flerspråkig personal inte har så stor erfarenhet av förskoleverksamhet och förskolepedagogik. De fungerar också som en förbindelselänk till föräldrarna som utifrån sina erfarenheter ofta förväntar sig att förskolan ska likna en skola och ser utevistelsen som slöseri med tid.

Förskoleklassen

I utvärderingen ingår också 26 barn som går i förskoleklass och som tidigare gått i språkförskola. Vid intervjun med deras lärare framgick att de går snabbare fram på svenska än förväntat. Den allra största skillnaden mot tidigare år är deras sociala mognad – de flesta upplevs om lugna och trygga barn. En del av barnen som gick i språkförskola 99/00 har redan börjat skolan. Personalen i förskoleklassen har haft kontakt med skolan som rapporterar att lärarna är mycket nöjda, och att föräldrarna är mycket aktiva i skolan.

Sammanfattning

Fortfarande är personalen till största delen entusiastisk och positiv. Den förändring mot en minskad fokusering på språket i sig som märktes vid förra utvärderingen, har fortsatt och språkutvecklingen ses som integrerad med övrig utveckling hos barnet. Den målsättning man har på varje språkförskola går också mot en ökad konkretisering av verksamheten.

Föräldrarbetet har svårt att finna en gemensam form. Det beror troligen till en del på att barngrupperna och framförallt de lokaler, som språkförskolorna ligger i, är olika. Vissa har mycket små lokaler, medan andra har betydligt större plats, och därmed varierar det rent rumsliga utrymmet för föräldrar med ofta vidhängande småsyskon. Det kan också bero på att förskolorna inte har en gemensam policy kring ändamålet med föräldraverksamhet. Vissa förskolor har aktivt prövat olika modeller, och förhoppningsvis kommer deras erfarenheter att kunna vara vägledande.

Intervju med projektledaren

Intervjun med projektledaren Margareta Henriksson handlar om projektledarens roll. Enligt MH utgörs den stora glädjen i arbetet av de oändliga möjligheter som finns i att pröva olika arbetssätt, vilket ger utrymme för personalens fantasi och kreativitet. Projektledarrollen är för henne att utöva pedagogisk ledning – att förutom att pröva olika metoder också kunna stödja där det finns brister. För att kunna göra detta fordras en tät kontakt med språkförskolorna. Barnen är högprioriterade i verksamheten – det är viktigt att administrativa krav inte tar upp den tid som är barnens. Personalen behöver vara bland barnen för att lära känna dem. Detta är en förutsättning för att de ska kunna individualisera i sitt arbete.

Dokumentation av verksamheten är viktig, men bör inte göras bara för sin egen skull. Den blir intressant först när personalen har *”fyllts av kunskap genom barnen och använder denna kunskap”*. Denna typ av dokumentation av förskolan som en arena för barn skulle enligt MH kunna användas t ex som texter i svenskundervisningen, där många som är föräldrar deltar. Förutom att träna svenskan får de också direkt kunskap kring förskolans roll, föräldrarnas roll i förskolan etc.

Frågorna kring flerspråkighet borde uppmärksammas ännu mer enligt MH, framförallt förskolebarnens situation. Själva behovet av ett språkförskoleprojekt visar på en önskan om mer kunskap. Hon ser det därför som viktigt med högskolekompetens vad gäller flerspråkiga barns situation. Denna typ av högskolekurs måste växa fram i samarbete – högskolan kan bidra med en vetenskaplig grund men behöver också ta del av den kunskap som finns bland personalen. Alla som deltar i projektet ska så småningom *”kunna ta in, förvalta och ge ut kunskap”*. Den 5-poängskurs om flerspråkiga barns utveckling i förskolan, som nu erbjuds

personalen, är tänkt att permanentas och kunna erbjudas så många som möjligt. Den kommer givetvis att förändras efterhand, eftersom man planerar att i samarbete med Malmö högskola ha en ”rullande” utvärdering av kursen, och förändra det som har fungerat mindre bra.

Intervjuer med föräldrar och barn

För att få brukarnas åsikter om verksamheten intervjuades både föräldrar och barn. Intervjuerna gjordes av Alan Ali, som behärskar kurdiska, persiska och arabiska, för att urvalet inte skulle begränsas till dem, inte minst bland barnen, som bara kunde klara en intervju på svenska. De intervjufrågor som ställdes till föräldrarna var följande:

Vad har du för erfarenhet av förskoleverksamhet i ditt ursprungsland?

Vad har du för positiva och/eller negativa erfarenhet av förskoleverksamhet i Sverige?

Kunde ditt barn någon svenska när det började på förskolan? Om inte, var det svårt att lämna honom/henne?

Pratar du själv mer svenska efter att ditt barn börjat på förskolan?

Vad förväntar du dig av verksamheten i språkförskolan när det gäller

- *barnets språkutveckling på modersmålet*
- *barnets språkutveckling på svenska*
- *barnets sociala utveckling*

Hur skulle du beskriva förskolans arbete med barnen?

Är det något du skulle vilja ändra på?

Tycker du det är bra med personal som kan barnens modersmål? Om den inte finns, skulle du vilja att den fanns?

Känner du dig välkommen i förskolan?

Tycker du att du själv skulle vilja/kunna delta som förälder i verksamheten på förskolan?

Vad skulle du då vilja göra?

Följande frågor ställdes till barnen:

Tycker du om att komma hit?

Kunde du någon svenska när du började på förskolan?

Om inte, hur kändes det?

Vad är roligast på förskolan?

Vad är tråkigast på förskolan?

Tycker du om dina fröknar?

Tycker du det är bra om det finns en fröken som pratar som du?

Nedan följer en sammanställning av intervjuerna gjord av Alan Ali:

Jag har till att börja med gjort ett antal besök på språkförskolorna för att få kontakt med barnen. Samtidigt har jag passat på att observera hur barnen kommunicerar med varandra och förskollärarna. Syftet med besöken har främst varit för att få bättre kontakt med barnen för att senare kunna intervju dem, men också för att kunna träffa och få kontakt med deras föräldrar.

De gånger jag har varit på de olika språkförskolorna har jag också observerat vilket eller vilka språk barnen använder sig av när de pratar med varandra. Det som har varit intressant är att barnen för det mesta använt sig av det svenska språket för att kommunicera även med varandra. Det förekom att de använde sitt eget språk en del gånger, dock bara de som var svaga i svenska språket. Andra tillfällen var då de antingen saknade det svenska ordet för vad de skulle säga, eller när de ville att de andra barnen inte skulle förstå dem.

I mina försök att tala med ett antal föräldrar om deras syn på och upplevelse av att lämna sina barn på språkförskolan, mötte jag svårigheter. Föräldrarna (de flesta kvinnor), som inte alltid kunde prata bra svenska, var inte så pigga på att ställa upp på en intervju. När jag pratade t ex arabiska med dem försvann lite av deras misstänksamhet men bara lite. De undrade varför de skulle intervjuas, om deras barn hade gjort något galet etc.

De föräldrar som ställde upp utgick ifrån att det skulle vara en kort intervju på högst ett par minuter. En del av föräldrarna hade andra barn som var ensamma hemma och ville gärna komma hem fort. Andra frågade mitt i intervjun om den skulle hålla på länge till, eftersom de hade något ärende de skulle utföra. Resultat blev att de bara svarade *ja* och *nej* under resten av intervjun. Vid ett tillfälle reste sig föräldern bara och gick därifrån.

De flesta av de föräldrar jag pratade med hade inte någon erfarenhet av förskoleverksamhet i sitt hemland. De kunde därför inte berätta så mycket om dessa verksamheter i sina egna hemländer, även om de kände till att de fanns, och hade bekanta vars barn hade gått på en förskola i hemlandet.

Majoriteten av föräldrarna tyckte inte att det var så svårt att lämna sina barn på förskolan, även om barnen inte kunde prata svenska. De menade att det inte spelar någon roll om barnen kan svenska eller inte, eftersom det alltid är svårt att lämna små barn på förskola första gången. Föräldrarna har stort förtroende för den svenska förskoleverksamheten och ser språkförskolan som en positiv faktor i sina barns utveckling och som en förberedelse inför skolan.

Språkförskolan i Rosengård har resurser för att kunna stödja barnens utveckling. Nästan alla de föräldrar som jag talade med var mycket nöjda på den punkten. *”Det är bra på*

förskolan här för att de har många olika leksaker som barnen kan leka med och lärarna är mycket snälla mot barnen”, sade en förälder som hade en son på fyra år på språkförskolan. Hon hade positiv inställning till förskolan och ansåg på den är mycket bättre i Sverige än i hennes hemland. Där har man inte lika stora resurser vilket leder till att förskolan inte får möjlighet att erbjuda barnen vad de behöver. ”Allt är mycket bättre än i våra länder och dessutom får lärarna här i Sverige inte slå på barnen även om de gör fel. Här har man en mycket bättre pedagogik.”

Många av föräldrarna berättade att deras barn knappt kunde prata svenska när de lämnade dem på språkförskolan, men det var inget de var oroliga för. De utgick från att barn lär sig språk fort, och att barn många gånger inte behöver prata samma språk för att kunna leka med varandra. En förälder uttryckte det så här: *”Det var nog inte så svårt för mitt barn att hitta kompisar här. Du förstår barn behöver inte språk för att kunna kommunicera med varandra, de pratar genom att leka och det räcker.”*

Samma förälder berättade att det i början var lättare för henne att lämna barnet än för barnet att bli lämnat. Föräldern tyckte att det var bra att lämna barnet på förskolan, eftersom det gav barnet en möjlighet att öka sin sociala förmåga och samtidigt minska sitt beroende av sina föräldrar.

En del föräldrar tyckte att de själva lärt sig en del nya ord på svenska på språkförskolorna, men inte mycket. Många föräldrar kommer inte alltid själva för att lämna eller hämta sina barn och har då inte kontakt med personalen.

Förväntningarna på språkförskolan är lite olika hos föräldrarna. En del förväntar sig mycket från förskolan och personalen, speciellt vad gäller svenskan. Man vill att barnen ska lära sig prata och förstå svenska obehindrat. *”Jag vill inte att mina barn ska vara som jag när de växer upp. Jag vill att de ska klara sig bra i det här samhället och kunna gå i skolan och få ett arbete som vilken svensk som helst. De ska inte behöva vara utan arbete för att de inte kan prata tillräcklig bra svenska.”*

Nästan alla föräldrar visade att de är väldigt måna om att barnen lär sig svenska först och främst. Modersmålet lade de inte större vikt vid jämfört med svenskan i språkförskolan. Man ansåg att svenska var viktigare eftersom det är det språk som barnen behöver för att ta sig fram i samhället - *”bättre att de pratar svenska, de lever i Sverige, måste prata svenska”.*

Föräldrarna ansåg att barnen kommer att lära sig sitt modersmål hemma eftersom det talas där. Barnen måste försöka tala sitt modersmål för att inte glömma var de kommer ifrån, och för att kunna kommunicera med äldre släktingar som inte kan prata svenska. *”Mina barn pratar arabiska hemma, det kommer de alltid att göra eftersom varken jag eller min fru*

pratar svenska hemma. Vi pratar alla arabiska och då blir de tvungna att lyssna och svara på arabiska men här på förskolan är det viktigare att de lär sig svenska.” En del föräldrar hade även planer på att skriva in sina barn på arabiska skolan och ansåg därför att det var bättre att barnen lär sig svenska på förskolan, eftersom de alltid kan lära sig arabiskan på andra sätt.

Föräldrarna tyckte även att förskolan gav barnen möjlighet att få kompisar och förstärka sin sociala förmåga. Detta sågs som en självklarhet, eftersom man ansåg att barn till skillnad från vuxna har lättare för att vara sociala.

Majoriteten av föräldrarna var väldigt nöjda med förskolans arbete med barnen och skulle helst vilja beskriva verksamheten med ett enda ord: BRA! En förälder som var väldigt positiv till hela förskolan log och sa: *”Det har varit OK, inget som känns dåligt. Det finns olika föräldrar som gnäller men jag tycker att allt är normalt och bra. Man ska veta att barnen har större möjlighet att utvecklas här än hemma och bara det borde räcka.”*

Bara en av de intervjuade föräldrarna tyckte inte att det var bra med personal som pratade samma språk som barnen. Hon trodde inte att barnen skulle lära sig så mycket svenska då. *”Hur ska han lära sig prata svenska om de inte pratar svenska med honom?!”*

De andra föräldrarna delade inte denna uppfattning. De ansåg att det var väldigt bra med personal, som pratar barnets språk, då många av barnen inte kan någon svenska när de börjar på förskolan. Föräldrarna tyckte att det minskade risken för missförstånd och hjälpte barnen att utvecklas mycket snabbare. De förskolor som saknar personal som talar barnens språk borde skaffa sig en sådan. De ansåg att det är väldigt viktigt inte minst med tanke på att personalen då kunde kommunicera bättre även med föräldrarna.

Intervjuerna med barnen blev för det mesta ganska korta eftersom de var blyga. Men svaren var ändå innehållsrika och många gånger ganska lika. Alla barnen tyckte om att gå till förskolan, först och främst för att det fanns många leksaker på förskolan som de kunde leka med, leksaker som de inte hade hemma. Men de tyckte också om att komma till förskolan för att de hade sina kompisar där, och även andra barn som de eventuellt kunde leka med.

På frågan om de kunde prata svenska innan de kom till förskolan svarade de olika. Mer än hälften säger sig ha kunnat lite svenska, som de lärt sig från TV och sina föräldrar. *”Jag brukar fråga min mamma om jag inte kan ordet så säger hon det”*, säger en sexåring som tyckte att det var roligt att vara på förskolan för att de hade så många dockor att leka med.

En annan flicka, fem år gammal, tyckte att hon pratade väldigt bra svenska och sade så här: *”Jag kan prata mycket mycket bra svenska, jag kan säga JA JA JA, jag kan säga 'jag kan måla' och så kan jag säga (här höjde hon rösten) 'JA VISST! JA VISST!'”* Hon sade också att hon kunde skratta på svenska.

De barn som inte kunde prata svenska tyckte att det var lite svårt i början, men sade samtidigt att det inte var svårt att lära sig. Om de inte kunde namnet på något, frågade de den personal som talade deras språk. *”Jag kunde inte prata svenska innan. Jag kan mycket svenska nu men jag gör fel ibland. Jag ska sluta nu för jag ska börja skolan. Jag är inskriven på både svenska och arabiska skolan men jag måste åka buss till arabiska skolan. Jag vill gå i den arabiska skolan för att det är fint att gå där.”*

Roligast på förskolan var att man kunde leka med andra barn och få använda alla leksaker där. Flickorna tyckte det var roligt att få sjunga och leka med dockorna, spisarna och de andra leksakerna, medan pojkarna tyckte att det var roligast att leka med kompisarna och måla.

Tråkigt på förskolan var det om de andra barnen inte lyssnade på fröknarna eller slängde skräp efter sig, när de ätit frukt. Barnen tyckte inte om när fröknarna blev arga och skällde på dem, och gillade inte heller att plocka upp skräp efter andra.

En pojke som var nöjd med det mesta på förskolan, höll för öronen och sade att sjunga var det värsta han visste. På frågan om varför svarade han: *”Jo för att det är fattigt att sjunga.”* Förklaringen till ordet *fattig* var: *”Det betyder att man inte orkar att sjunga.”* Barnen var också nöjda med sina fröknar, i alla fall de flesta av fröknarna. En pojke tyckte inte om sina fröknar för att de bestämde för mycket. *”De vill att man ska gunga två och två men det vill inte jag. Jag vill gunga ensam.”* Flickorna tyckte mycket om sina fröknar, bland annat för att de får frukt av dem som de tycker mycket om. De flesta tyckte att fröknarna var mycket snälla, men däremot saknade pojkarna en magister som de själva uttryckte det. *”Jag tycker om mina fröknar men jag vill ha en magister.”* På frågan om varför han ville ha en magister svarade en pojke: *”Jo, därför att jag vill. Det är svårt att säga varför men jag vill ha en magister också.”*

Att det finns personal som pratar samma språk som barnen såg de väldigt positivt på. De sade att de lättare kunde kommunicera med sina fröknar och fråga på sitt modersmål om det var något som de inte visste eller kunde namnet på.

Fortbildning

Under detta läsår har projektledarna från samtliga fyra stadsdelsförvaltningar i samarbete med lärarutbildningen vid Malmö högskola fått till stånd en 5-poängsutbildning, benämnd *Flerspråkiga barns utveckling i förskolan*. Innehållet i kursen belyser:

”...den kulturella och språkliga bakgrundens betydelse för utveckling, identitet och lärande. Teorier om språk och språkutveckling samt andraspråksutveckling introduceras. Vidare inriktas studierna mot språkutvecklande arbetssätt med betoning på kopplingen till innehållet i förskolan såsom lek, temaarbete, omsorgs- och vardagssituationer. Deltagarna studerar olika observations- och dokumentationsformer, tillämpar dessa i barnverksamheten och analyserar och värderar deras användningsområden. Föräldrasamverkan och dess betydelse för förskolans arbete belyses och diskuteras. Genus-, klass- och etnicitetsperspektiv lyfts fram.” (Ur kursbeskrivningen)

Både personalen i språkförskolorna och i den ordinarie verksamheten har erbjudits plats i denna kurs, som löper på onsdagar (den barnfria dagen). Kursen som går under två terminer började under våren 2001, och första kursen avslutas under hösten 2001, varför någon utvärdering ej har kunnat göras ännu. Deltagarna får utifrån läst litteratur och seminariediskussioner uppgifter att arbeta med i sin barngrupp, som ska dokumenteras.

Under läsåret har personalen på språkförskolorna också fått en föreläsning om testmetodik och testutvärdering, så att de kan få en klarare uppfattning om olika tests möjligheter och begränsningar.

Språklig utvärdering

Förståelsetest

Liksom i den förra utvärderingen användes Svenskt Impressivt Test (SIT), ett grammatiskt test som avser att bedöma barns förmåga att förstå svenska språket.² Testet är inte normerat, men utprovat med åldersreferenser för enspråkiga svenska barn 3-7 år. Testet består av 46 bildserier där lätta och svåra uppgifter varvas. Det har formen av en sammanhängande berättelse, för att stimulera barnet att slutföra testet. Testet tar cirka 10-15 minuter att genomföra. Barnet ges tre bildalternativ och ska peka på den bild han eller hon tror motsvarar det testledaren säger.

Under årets lopp har 302 barn testats på nio språkförskolor, samt 20 barn i en språkförskoleklass. Barnen på den senast öppnade språkförskolan deltar inte, då de endast hunnit gå en termin. Av de testade barnen är 166 flickor och 156 pojkar. Den absoluta majoriteten av barnen är 4-6 år, endast 22 (6.8 procent) är 3 år. Tabell 1 visar hur språken fördelar sig bland barnen. Som framgår av tabellen dominerar arabiska totalt, ett språk som nästan 60 procent av barnen talar.

---

² Hellqvist, B (1989) *Nya SIT - Språkligt Impressivt Test för barn*, Malmö: Pedagogisk Design.

Tabell 1. Fördelningen av språk hos samtliga testade barn i språkförskolorna.

Språk	n = 322
Arabiska	59.3%
Albanska	9.6%
Turkiska	8.1%
Bosniska	5.6%
Somali	4.3%
Övriga	11.5%

I första testomgången deltog 165 barn plus 20 barn i förskoleklass. Kriterierna för att delta i testet är att barnet fyllt 4 år samt att det deltar i första testningen på höstterminen, så att det skulle kunna delta ett helt läsår i verksamheten. Det innebär att barn som började senare under läsåret inte redovisas i denna utvärdering, liksom åtta barn som är 3 år. De sistnämnda hade stora svårigheter att förstå testproceduren och ville i de flesta fall inte delta. Testresultaten för från början av höstterminen och slutet av vårterminen redovisas nedan som gruppresultat.

Tabell 2. Testresultat för samtliga testade barn vid första och sista testtillfället.

Samtliga testade barn	Testtillfälle I n = 165		Testtillfälle III n = 122		
	Medelvärde % fel	SD	Medelvärde % fel	SD	Skillnad i medelvärde i %
	50.9	0.23	28.0	0.18	22.6

Skillnaden i testresultat mellan det första och det tredje testtillfället visar att barnen i medeltal gjorde 22.6 procent färre fel vid test III, och skillnaden är signifikant, 95% KI [14.3%; 34.9%]. Det innebär att denna förbättring med 95 procents sannolikhet är en verklig förbättring av barnens språkförståelse. Standardavvikelsen (SD) har sjunkit, vilket innebär en jämnare fördelning och färre extremvärden som 0 rätta uppgifter.

Gruppen barn med tidigare erfarenhet av förskola är större detta läsår, då en hel del redan gått ett år på språkförskola, och det fanns också barn som hade tidigare erfarenhet av

svensk barnomsorg. Bland de testade barnen utgjorde dessa barn 45.3 procent. Barnen delades in i två grupper; en grupp som vistats i hemmet fram till språkförskolestarten hösten 2000 och en grupp som tidigare deltagit i någon form av pedagogisk verksamhet. Resultatet redovisas gruppvis.

Tabell 3. Översikt över medelvärdet på testresultaten för samtliga förskolor uppdelat på barn med och utan erfarenhet av svensk förskoleverksamhet.

		Test I			Test III			
	Antal	Medelvärde	SD	Antal	Medelvärde	SD	Skillnad	
		% fel			% fel		test I o II i %	
Barn ej tidigare i svensk förskola	n = 89	60.2	0.21	n = 66	35.1	0.20	25.1	
Barn tidigare i svensk förskola	n = 76	39.7	0.17	n = 56	22.3	0.16	17	
Skillnad mellan grupperna		20.5			12.8			

Gruppen barn utan tidigare erfarenhet av svensk förskola uppvisar en signifikant förbättring av testresultatet på 25.1 procent, 95% KI [9.7%; 40.5%]. Förbättringen för gruppen barn med tidigare erfarenhet av svensk förskola är uppvisar en förbättring på 17.4 procent, som också är signifikant, 95% KI [1.9%; 32.9%]. Även här sjunker standardavvikelseerna.

Jämför man skillnaderna i resultat vid första testtillfället mellan dessa båda grupper, är den 20.5 procent. Skillnaden är signifikant, 95% KI [5.5%; 35.5%], dvs barnen som tidigare haft kontakt med svensk förskola eller gått i språkförskola, har bättre testresultat som grupp. Vid andra testtillfället har skillnaden sjunkit till 12.8 procent, och är inte signifikant. Samma resultat redovisades i förra utvärderingen. Båda grupperna har gått framåt vad gäller språkförståelse, skillnaden mellan dem är inte längre signifikant.

De barn som redan haft kontakt med svensk förskola och svenska språket, utvecklar i allmänhet sitt andraspråk snabbare än de barn som måste ägna tid åt att finna sig tillrätta i en ny, språkligt och kulturellt annorlunda miljö. Detta gör att man kunde förvänta sig att skillnaden mellan grupperna skulle förbli signifikant. Resultatet även i denna utvärdering visar att personalen kan kompensera för denna skillnad; de har uppenbarligen funnit ett sätt att

ta till vara varje barns behov och möjligheter. Liksom i förra utvärderingen måste understrykas att för ett sådant arbetssätt krävs tid att planera och utvärdera.

En del barn som deltog i denna utvärdering hade tidigare gått ett år på språkförskolan. Omsättningen är sammanlagt ganska stor, men 32 barn hade vid testningen i slutet av våren tillbringat två år i språkförskolan. Tabell 4 nedan visar skillnaden i testvärden mellan det första testtillfället på hösten 1999 och det sista våren 2001.

Tabell 4. Första och sista testresultatet för barn med två läsår i förskolan.

Barn med två läsår i förskolan	Testtillfälle I		Testtillfälle III		Skillnad i medelvärde i %
	år 1		år 2		
	n = 32		n = 32		
	Medelvärde	SD	Medelvärde	SD	
	% fel		% fel		
	59.1	0.16	13.0	0.11	46.1

Efter två år i språkförskolan bedöms samtliga testade barn utifrån testresultaten ha en god språkförståelse av svenska. Skillnaden mellan första och sista testet är signifikant, 46.1 procent, 95% KI [25.5%; 66.7%]. En god språkutveckling kräver tid, och det är angeläget att barnen i Rosengård får tillfälle att gå i språkförskola eller någon annan förskoleform längre än ett år.

På de förskolor där det varit möjligt har SIT använts också för att informellt testa språkförståelse av modersmålet parallellt med testen på svenska. Tendensen är tydlig – en nersatt förståelse av modersmålet innebär en nersatt förståelse av svenskan. I de fall barnet har en god förståelse av modersmålet utvecklas förståelsen av svenskan relativt snabbt. I en del fall där barnet haft en nersatt förståelse av sitt modersmål, men börjat utvecklas språkligt, kommer förståelsen på svenska också igång att utvecklas.

De 20 barn som gick i förskoleklassen testades också med SIT, men bara vid ett tillfälle under vårterminen i mars 2001. Barnen hade tidigare gått ett år i språkförskola. Medelvärdet var 21.8 procent fel med en låg standardavvikelse på 0.11, vilket innebär att gruppen ligger ganska jämnt fördelad kring medelvärdet. Eftersom det bara finns en testomgång redovisas gruppen resultat utifrån hur felsvaren fördelas i gruppen.

Tabell 5. Fördelningen av felsvar i förskoleklassen.

Barn	Antal fel
16/20 (80%)	<15 fel
11/20 (55%)	<10 fel
6/20 (30%)	<5 fel

Av tabell 5 framgår att 80 procent av barnen hade mindre än 15 felsvar, 55 procent hade mindre än 10 felsvar och 30 procent hade mindre än 5 felsvar. För en korrekt jämförelse skulle det behövts 20 barn som inte först gått i språkförskola, men enligt personalens samstämmiga uppgifter var det stor skillnad, både språkligt och socialt, på den här klassen och de klasser man tidigare haft, där många barn inte tidigare gått i förskola.

Produktionstest

Som tidigare nämnts testades ett mindre antal barn med ett produktionstest baserat på processabilitetsteorin (se ovan under utvärderingsområden och metod). Denna teori predicerar att grammatiska strukturer i målspråket, som t ex plural och verbtempus, lärs in i en förutsägbar ordning, där varje steg eller nivå i utvecklingen bygger vidare på vad som lärts in på föregående nivå. Teorin är inte språkspecifik, utan kan tillämpas på olika språk. Det innebär att det är möjligt att jämföra utvecklingen på olika språk. Tre arabisktalande barn testades både på arabiska och svenska med detta test vid tre tillfällen. Samtliga låg väl framme på arabiska, men kunde ingen svenska vid första testtillfället. Resultatet av testningarna visade, att den grammatiska utvecklingen i svenska följde de predicerade nivåerna. Det visade också att trots ett gott modersmål utvecklas inte svenskan om barnet inte har kontinuitet i sin närvaro. Ett barn med vad som kan beskrivas som ryckig närvaro lyckades inte prestera några grammatiska strukturer i svenskan ens på den lägsta nivån på de följande testen, till skillnad från de andra barnen, trots utmärkta resultat på arabiskan. Det är därför viktigt att kontinuiteten i närvaron på förskolan betonas för föräldrarna.

En del av språkförskolepersonalen som deltagit i 5-poängskursen, där processabilitetsteorins tillämpning på svenska språket presenterats, har börjat lyssna in sig på nyckelstrukturer i barnens andraspråksutveckling. Resultaten hittills är positiva, och personalen kommer att få ytterligare metodstöd kring detta.

Sammanfattning och slutsatser

Den tendens till allt mer konkreta mål med verksamheten som uppmärksammades i förra utvärderingen har ytterligare förstärkts. Samma gäller synen på språkets roll. Från början var det mesta av verksamheten fokuserad på språk, men genomgående är nu att det som uppmärksammas är språkets roll i barnets hela utveckling. Personalen på en språkförskola uttryckte det på följande sätt: *”När barnen börjar leka med varandra kommer svenskan.”*

Personalen på språkförskolorna når genomgående goda resultat med barnens språkutveckling och de första barnen från språkförskolorna som börjat skolan verkar klara sig bra. Både föräldrar och barn är mycket positiva till verksamheten. Fortfarande är det stora problemet bristen på jämnåriga barn med svenska som modersmål. En möjlig lösning är att ha vänförskolor i områden som inte är så etniskt blandade, där barnen får träffas. Några förskolor har redan tagit de första stegen mot detta.

Ett annat problem är fortfarande bristen på synergieffekter. De föräldrar som har sina barn placerade i språkförskolorna är i många fall samma personer som deltar i andra projekt i Rosengård, t ex arbetsmarknad och kultur. Förskolelokalerna, som föräldrarna oftast förknippar med positiva erfarenheter, står tomma på kvällarna och skulle kunna utnyttjas till informationsmöten om olika projekt och verksamheter. En förskola har tagit kontakt med ett av storstadssatsningen initierat kvinnoätverk, för att ge mammorna information om frågor knutna till barnen, men mer kontakter behövs från de andra projektens sida.

En fråga man kan ställa är varför språkförskoleverksamheten mestadels fungerar så optimalt som den gör. En del av svaret är att både projektledaren, som initierar kreativa metoder och driver på i verksamheten, och större delen av personalen, som omsätter idéerna i praktiken, är kompetenta och erfarna. Glädjande nog ser pedagogerna oftast resurspersonerna som kollegor. De flesta resurspersoner fungerar bra, och har i många fall någon form av pedagogisk bakgrund och/eller erfarenhet av att arbeta med barn. Det är dock märkligt att det viktigaste kriteriet för resurspersonen är att han eller hon är bosatt i området. Som tidigare nämnts är det övergripande målet *”att alla förskolebarn ska ges möjlighet till en skolstart på så lika villkor som möjligt”*. Då borde också den personal som ska arbeta med barnens förstaspråk anställas efter kompetens och erfarenhet och inte främst efter adress, vilket ju inte förekommer när det gäller barnens andraspråksutveckling. Enstaka språkförskolor saknar helt personal som talar barnens modersmål och har inte ens annan flerspråkig personal, som ju i alla fall har erfarenhet av migration och flerspråkighet. I forskningen kring tvåspråkighet har beroendet mellan första- och andraspråksinlärning ofta påvisats. Så många barn som möjligt borde därför ha tillgång till kompetent och erfaren personal som talar deras modersmål.

Skola

Vi lär - för livet?

Margareta Popoola & Patricia Staaf

INLEDNING

Rosengård är indelat i fyra rektorsområden, vilka är Rosengård, Örtagård, Kryddgård och Apelgård samt Värner Rydén inklusive Annelundsskolan som är geografiskt belägen inom Södra Innerstadens gränsområde. Skolorna bedriver undervisning på grundskolenivå, men för högre studier måste ungdomarna söka sig utanför Rosengårds stadsdelsområde. Antalet elever inom de fyra rektorsområdena bedöms uppgå till 3 750 år 2002, vilket innebär en ökning med 1000 elever i förhållande till 1997 (Rosengård STFM 2001-06-27).

Rosengård är den, till elevantalet, största skolan inom stadsdelen och utvärderingen tog tidigt sin utgångspunkt i Rosengårdsskolans arbete med storstadssatsningen. Utvärderingsarbetet har vidgat sitt fokus och försökt penetrera flera rektorsområden. Skolorna i Rosengård utmärks av att eleverna kommer från så många olika språkområden och att många av eleverna varit i Sverige endast kort tid. Den mångkulturella elevsammansättningen ses som en tillgång men medför också problem. Som ett av de största problemen ses elevernas bristande kunskaper i svenska och de svårigheter att tillgodogöra sig utbildningen detta medför. Inom ramen för storstadssatsningen görs en satsning på språkutveckling i skolan vars övergripande mål är att ”alla barn och ungdomar ska ges möjlighet och förutsättningar att tillgodogöra sig och fullfölja sin utbildning”.

Det finns flera verksamheter som erhåller medel från storstadssatsningen vid Rosengårds rektorsområden, men det är inte möjligt att följa samtliga insatser och urvalet av satsningar har skett efter överväganden som har byggt på information från stadsdelen och samtal med rektorena inom Rosengårds-, Örtagårds-, Apelgårds- och Kryddgårdens rektorsområden. Dessa överväganden har resulterat i ett urval som spänner över områden inom programområde 3 - språkutveckling inom skolan. Utvärderingen har koncentrerat sig på språkverkstäder, förstärkt språkinläring genom undervisning på arabiska samt kulturpedagogiska insatser. Utvärderingen kompletteras med en bild från föreningsdrivna eftermiddagsskolor, som inte administreras under programområde 3, men som logiskt tillhör

ett av skolans områden även om det föreningsdrivna stödet under en period har skett genom Lokalt utvecklingsarbete och inte genom det riktade stödet till skolans verksamheter.

SPRÅKVERKSTÄDER

Inom ramen för språkutveckling inom skolan har utvärderingen inriktats på förstärkt språkinläring. En form av förstärkt språkinläring som förekommer i flera av delområdena är språkverkstäder. Denna utvärdering fokuserar på några av de språkverkstäder som genomförts på Örtagårdsskolan.

Örtagårdsskolan är en 0 – 9-skola som även rymmer en sarskola. Skolan har nyligen gått från att vara en låg- och mellanstadieskola till att omfatta även ett högstadium. Elevantalet uppgick vårterminen 2001 till 850 barn och personalen omfattade cirka 160 anställda. Den täta bemanningen gör att man som regel kan jobba två lärare i varje klass. Örtagårdsskolan har en kulturprofil och arbetar i den dagliga verksamheten mycket med olika språk, musik, bild, dans etc. Varje år arbetar skolan med ett tema. Temat för 2001 har varit film, förra året var det arkitektur. Rektorn ger en bild av en skola med stort utrymme för att prova nya arbetssätt och menar att det är ett måste för att kunna möta alla de olika kulturer, språk och erfarenheter som eleverna representerar.

På Örtagårdsskolan har under vårterminen 2001 genomförts ett tiotal språkverkstäder för elever från förskoleklass till nionde klass. Målet var att få igång 10 – 12 grupper om 8 – 12 elever. Enligt rektor har uppskattningsvis totalt 100 elever deltagit i någon form av språkverkstad. Språkverkstäderna har bedrivits som eftermiddagsaktivitet utanför det ordinarie skolarbetet.

Metod

För att dokumentera och utvärdera språkverkstäderna har ambitionen varit att tala med rektor, lärare som ansvarar för språkverkstäderna och deltagande elever samt att genom besök få en bild av verksamheten. Såväl rektor som lärare har varit mycket tillmötesgående och ställt sin tid till förfogande.

Inledningsvis intervjuades rektorn Lise-Lotte Silverberg för att ge en övergripande bild av hur skolan arbetar med språkverkstäder. Intervjun handlade om skolans arbetssätt i stort , rektorns roll på skolan, synen på språkinläring i allmänhet och språkverkstäder som ett sätt att stärka elevernas svenska.

Intervjuer har gjorts med tre av lärarna som ansvarar för språkverkstadsgrupper.

Intervjuerna har varit på 1 – 1,5 timme och har berört såväl det faktiska arbetet med grupperna, synen på språkträning och eventuella resultat av verksamheten som arbetssituationen på skolan och barnens behov i stort. Informella samtal med de lärare som de delar sina grupper/klasser med bidrar till helhetsbilden.

För att få en mer övergripande bild av språkverkstäderna på Örtagårdsskolan har de övriga lärare som ansvarat för språkverkstäder getts möjlighet att besvara några frågor skriftligt om sina språkverkstäder. En sammanställning av de besvarade frågeformulären (5 st) bekräftar den bild som framkommit i samtal och intervjuer.

Två av gruppernas aktiviteter har besökts. Syftet med besöken var främst att observera hur man arbetar och vad som händer i gruppen och att efter verksamhetens slut ställa frågor till barnen om vad de tycker.

Språkverkstäder på Örtagårdsskolan

Intervjuer, samtal och frågeformulär ger en samstämmig bild av språkverkstäderna som ett komplement till ordinarie verksamhet av sociala skäl i lika hög grad som språkliga. Lärarna nämner målen att stärka barnens självförtroende och att få ett bättre socialt klimat i klassen före målet att förbättra språket. Alla är dock överens om att språk och självförtroende oftast går hand i hand.

Språkverkstadsgrupperna benämns ”killgrupp”, ”tjejgrupp”, ”gitarrgrupp”, ”eftermiddagsgrupp” etc. Eleverna deltar i gruppen utan att vara medvetna om att de deltar i språkträning. Flera av lärarna menar att det skulle göra eleverna negativt inställda om aktiviteten kallades språkverkstad. För alla grupperna är dock språkträning en viktig del av verksamheten men den ”smygs” på barnen. Barnen lär sig språket genom att de har ett behov av nya ord och begrepp, inte för att läraren lär ut ett visst ordförråd. För de yngre barnen är leken ett viktigt inslag i inläringen. I de högre klasserna har istället behovet av ny kunskap och bildning stor betydelse.

I alla samtal har lokalbristen nämnts som den avgörande faktorn till att språkverkstäderna ligger utanför skoltid. Det finns inte lokalmässiga resurser att jobba med mindre grupper under ordinarie skoltid.

De sex språkverkstäder som utvärderats genom intervjuer, samtal och besök är:

- en killgrupp i åk 8
- en gitarrgrupp i åk 4
- kill- och tjejgrupper i åk 3

- två grupper som tränat språk i en förskoleklass, en grupp för pojkar och en för flickor.

De besvarade frågeformulär som kompletterar bilden gäller:

- en killgrupp i åk 7
- tre grupper som arbetat med språk och matematik
- en grupp som arbetat med läsförståelse, berättelser och dramatisering

Gruppernas sammansättning varierar på så sätt att vissa grupper, som t ex killgrupperna på högstadiet och gitarrgruppen, är sammansatta av elever från olika klasser medan andra, som t ex förskolegrupperna och kill- och tjejgrupperna i åk 3, består av elever ur samma klass. På motsvarande sätt har vissa av lärarna sina egna elever medan andra endast träffar eleverna i språkverkstaden. Matematikgrupperna och läs/dramagruppen skiljer sig något från de övriga då de haft en mer uttalad stödfunktion med läxhjälp och stödundervisning. Grupperna varierar i storlek från fyra till tolv deltagare och träffas en timme i veckan. Beskrivningen nedan bygger på information om alla elva grupperna.

Idéerna till språkverkstäderna

Initiativet till språkverkstäder kommer från rektor Lise-Lotte Silverberg. Hennes tanke med språkverkstäderna var att skapa ytterligare möjlighet till språkträning och ge barnen mer tid i den enda svensktalande miljö de har tillgång till. Ursprungstanken var att de yngre barnen skulle ges denna möjlighet i språkverkstäder medan de äldre barnen skulle erbjudas läxhjälp och stödundervisning. Gränsen mellan språkverkstad och läxhjälp är dock flytande. Lärarna har därefter fått möjlighet att föreslå olika typer av språkverkstäder. Några ramar för hur språkverkstäderna bör utformas har inte getts. Idéerna till språkverkstäderna kommer, helt eller delvis, från lärarna. Det är deras intressen och syn på pedagogik i kombination med de behov de ser bland eleverna som styr språkverkstädernas utformning. I flera fall har idéerna utvecklats av lärare och elever tillsammans. Ett undantag är killgruppen i åk 3 där initiativet kom helt från eleverna. I den mån elever framfört önskemål i övrigt har det rört sig om mer traditionell läxhjälp vilket också erbjudits inom ramen för förstärkt språkinläring, främst för de högre klasserna. I ett fall (en av matematikgrupperna) kommer initiativet till språkverkstaden från lärare och föräldrar.

Deltagarna

Deltagandet är frivilligt men måste godkännas av föräldrarna. I de fall då syftet främst är att skapa en bättre stämning i gruppen har det dock varit obligatoriskt att delta. Såväl barn som föräldrar är, enligt lärarna, positiva till barnens deltagande. Hittills har inga föräldrar nekat sitt barn att delta i språkverkstad. Enligt Lise-Lotte Silverberg har språkverkstäderna bidragit till att förändra (förbättra) föräldrarnas inställning till svenskan.

I killgruppen i åk 8 håller man löpande skriftlig kontakt med föräldrarna för att hålla dem informerade om gruppens aktiviteter. Killarna får med sig en lapp hem inför särskilda aktiviteter som gästföreläsare eller studiebesök utanför skolan. Föräldrarna får också ta del av vilka ämnen killarna väljer att ha som tema för sin träffar. Däremot stannar allt som sägs i killgruppen inom gruppen.

Endast en av grupperna har kunnat bereda alla som vill vara med plats, trots att detta var målsättningen från början. Det urval som lärarna har tvingats göra har grundat sig på elevernas behov. De som har haft störst behov är de som fått vara med. I gitarrgruppen har man istället löst problemet med att många vill vara med genom att begränsa tiden för deltagande till sex veckor. De elever som vill fortsätta kan arbeta vidare på egen hand ytterligare sex veckor med det arbetsmaterial som tagits fram.

Mål för språkverkstäder

I projektansökan, undertecknad Lise-Lotte Silverberg, formuleras målen för språkverkstäderna så här:

- att ge barn och ungdomar goda kunskaper i det svenska språket vad gäller språkutveckling, begreppsbildning och kommunikation,
- att utveckla skrivlust och läslust.

Då lärarna själva ska formulera målet för verksamheten talar så gott som alla i första hand om stärkt självförtroende och ökad trygghet. En lärare beskriver det som att de vill ge eleverna trygghet och stolthet så de klarar sig trots brister i språket. Därefter nämns språkliga mål som ökat ordförråd, bättre skriv- och läsförmåga, bättre förmåga att uttrycka känslor och tankar m m. Utöver dessa två typer av mål, som nämns i någon form för i princip alla grupperna, tillkommer de mål som är knutna till temat för gruppen. Två av de tre grupperna som arbetat med matematik och språk skiljer sig något från de andra då de som främsta mål har att eleverna ska bli godkända och nå målen för ämnet matematik.

Lärarna är i allmänhet inte medvetna om varifrån pengarna till verksamheten kommer och inte heller stadsdelens mål med satsningen. De ser pengarna som en möjlighet att göra det de tycker behöver göras och som, i vissa fall, görs sedan tidigare.

Verksamheten

Nedan ges en kort presentation av verksamheten i de olika grupperna så som de ansvariga lärarna beskrivit den.

Pojkgrupp förskoleklass:

Arbetar mycket med motorisk träning eftersom det har ett samband med inläringen. Praktiskt arbete kring ord och begrepp. Massage, klassisk musik och avslappningsövningar bidrar till en lugn miljö, sång som inledning och avslutning skapar rutiner. Mycket prat. Det är viktigt att våga. Social träning – krav att kunna umgås med andra. Normer och regler är viktigt.

Flickgrupp förskoleklass:

Arbetar i stort sett som pojkgruppen ovan med praktiskt arbete kring ord och begrepp, massage och avslappning, sång som inledning och avslutning. Sammanställer en receptbok. Mycket prat för att bli observanta på språket. Det är viktigt att våga. Normer och regler är viktigt.

Tjejgrupp åk 3:

Konfliktlösning och sociala spelregler. Behovet sprunget ur en besvärlig situation bland klassens tjejer. Språkträning genom lek och samtal. Pratar mycket om tjejernas upplevelser, tankar och känslor. Viktigt att våga och att uppföra sig juste mot varandra.

Killgrupp åk 3:

Social träning. Viktigt att hitta en mindre tuff och hård ton killarna emellan. Tillitsövningar, hemlig kompis, ordträning genom lek och charader. Aktiviteten efterfrågad av killarna själva.

Gitarrgrupp åk 4:

Spelar gitarr, pratar om gitarrspel, läser sångtexter och instruktioner, diskuterar och förklarar nya ord, de som vill sjunger. Det är viktigt att våga och viktigt att ta ansvar för gitarren. Avslutar med pratstund i soffan. Läxa till nästa gång att läsa sångtexter och instruktioner samt att öva gitarrspel. Jobbar sex veckor per grupp för att alla ska få chans att vara med.

Killgrupp i åk 7:

Forum för diskussioner kring allt det som händer killar i den här åldern: kärlek, tjejer, kriminalitet, kompisar etc.

Killgrupp åk 8:

En kombination av språkträning, social träning och allmän bildning. Diskussioner kring moral och etik och olika tonårsfrågor som sex, kriminalitet och knark. Ämnena kommer från killarna själva. Studiebesök och gäster ger fler vuxenkontakter. Mycket snack. Viktigt att våga prata om allt.

Läs/dramagrupp:

Läsförståelse, berättelser, dramatiseringar, läxhjälp

Matematikgrupp:

Mattegåtor och mattesagor i grupp, samtal kring skolarbetet i stort, läxhjälp.

Matematikgrupp åk 5:

Praktisk matematik, matematiska begrepp, stödundervisning i anslutning till de nationella proven. Samtal om allt.

Matematikgrupp åk 9:

Ord och uttryck. Laborativa övningar.

Dokumentation och utvärdering

Flera av lärarna för dagbok eller loggbok i vilken man dokumenterar närvaro, dagens aktivitet etc. Utvärdering görs i gruppen gemensamt i löpande text. I något fall resulterar utvärderingen i ett brev till rektorn.

Lärarnas upplevelse av att arbeta med språkverkstäder

Den bild som kommer fram genom samtal och frågeformulär är att lärarna är nöjda med sin verksamhet och med skolans arbetssätt i stort. Den frihet som ges från skolledningen sida uppskattas av alla även om någon samtidigt skulle vilja ha lite mer styrning kring hur språkverkstäderna bör utformas. I sammanhanget nämns också Örtagårdsskolans satsning på

fortbildning inom ämnet svenska som andra språk som något som gör att lärarna känner sig stärkta i sin roll som ledare för en språkverkstad. Lärarna ger vidare uttryck för att detta arbetssätt ger en annan och djupare kontakt med eleverna vilket upplevs som positivt. Det uppfattas också som positivt att man på detta sätt kan ge de svaga/behövande eleverna lite extra, ett ytterligare taltillfälle och ett litet försprång jämfört med de övriga. En av lärarna för högstadiets killgrupper tyckte att själva ämnesvalen och de diskussioner de ger upphov till även ger lärarna utbyte. Vissa lärare anser att det är en styrka att vara två i gruppen. Dels för att man kompletterar varandra kunskapsmässigt och personlighetsmässigt, dels för att man kan stödja och backa upp varandra i situationer som kan kännas jobbiga.

Det är få som anser sig sakna något i sin roll som ledare för språkverkstaden. Det som konkret efterfrågas gäller fler möjligheter att arbeta i smågrupper och mer tid till de grupper man har samt mer och/eller lämpligare material. Detta att arbeta i smågrupper återkommer många till som det ideala arbetssättet och också det som är den egentliga skillnaden mellan arbetet i språkverkstaden och det dagliga arbetet. Flera menar att detta skulle jag kunna/vilja göra i mitt dagliga arbete om vi bara hade fler små rum. Eftersom de personella resurserna inte är något problem upplever man det som frustrerande att man p g a av lokalbrist inte fullt ut kan utnyttja de möjligheter det innebär att vara två i varje klass.

Erfarenheter från besök på språkverkstäderna och samtal med eleverna

Två av gruppernas aktiviteter har besökts, killgruppen i åk 3 samt förskoleklassens pojkgrupp. Barnen har varit mycket glada över att vara med i sina ”grupper”. De deltar aktivt i övningarna och tävlar om lärarens uppmärksamhet. De är engagerade och särskilt förskolebarnen frågar mycket. Stoltheten och glädjen då de ”kan” går inte att ta miste på. Trots denna vilja att delta är konflikterna inte långt borta. En tolkning av detta är att barnen är otrygga och saknar språkliga medel för att hävda sig, framföra en avvikande åsikt etc. Barnen ger uttryck för att det är lite ”extra” att få vara med i gruppen. De berättade till exempel att de har kompisar som är nyfikna och som hade velat vara med. När tiden är slut är flera av barnen ovilliga att gå hem.

Vid besöket arbetade förskolegruppen, efter att ha tränat balansgång och hopp genom rockringar utomhus, med att göra en sprattelgubbe av olika geometriska figurer för att på så sätt träna ord för former.

Killgruppen lekte en typ av charader där en penna fick föreställa olika saker och de övriga skulle gissa vilket verb som åsyftades, t ex raka sig, borsta tänderna etc. Charader användes också för att hitta ord för olika känslor. Gruppen samtalade dessutom om veckan

som gått och killarna fick gissa vem som varit deras hemlige kompis och motivera sin gissning.

Lärarna lyckas väl i ambitionen att smyga på barnen språkträningen. Man rättade uttal, man ”tvingade” barnen att formulera vad de menar även om de saknar det rätta ordet, om någon säger fel upprepade man budskapet med det rätta ordet utan kommentar. En del direkta frågor som ”vad heter det?” och ”vad säger man?” förekom också.

Resultaten

Ingen av lärarna har mätt resultaten genom test eller liknande före och efter deltagande i språkverkstäderna eller genom att jämföra med elever som inte deltagit. Utan sådana mätbara resultat är det svårt att uttala sig med säkerhet om den språkliga nyttan av språkverkstäderna. Samtliga lärare menar att de deltagande eleverna fått något eller mycket bättre språkliga kunskaper och nämner som exempel att barnen nu talar svenska på rasterna i högre utsträckning, att barn som inte tidigare yttrat sig gör det nu, att barnen ökat sitt ordförråd, att elever uttrycker sig mognare, att eleverna klarar fritt arbete och problemlösning bättre, att de kan handskas med begrepp på ett bättre sätt samt att barnen är gladare och tryggare. Lärarna menar att språkverkstäderna i minst lika hög grad bidragit till att stärka elevernas självförtroende och förbättrat deras sociala kompetens och deras relationer till omgivningen. Därmed har klimatet i klasserna förbättrats vilket gynnat inläringen totalt sett. Denna effekt har noterats även av lärare som inte själva arbetar med språkverkstäder. Lärare som möter de högstadiekillar som deltar i någon av killgrupper märker, enligt killgruppens ledare, att de blivit lugnare.

Lärarna säger sig helt eller delvis nå de mål de själva ser med språkverkstäderna (se ovan). I de fall de inte tycker sig nå målen helt anger de som skäl bl a koncentrationssvårigheter i gruppen, att nya elever har haft svårt att komma till tals i gruppen eller att gruppen kört fast i ett visst beteende. Som orsak till varför man lyckas nå målen nämns oftast den lilla gruppen, möjligheten att ”se” alla barnen och ge individanpassade övningar. Andra bidragande orsaker är elevens intresse för temat samt frivilligheten. Det är viktigt att temat känns angeläget för eleverna och att de känner att det har förankring i deras verklighet. Då fungerar temat för språkverkstaden som en morot.

Det är ingen som lyfter fram en särskild metodik som skäl till att man nått målen. Flera av lärarna säger tvärt om att de inte ändrat sin metodik nämnvärt. De menar att de anpassat språket och övningarna men inte arbetssättet i sig. Någon uttryckte att ”det kvittar egentligen vad man gör” och menade att det viktiga är kontakten med svensktalande vuxna.

Framtiden – önskemål och idéer

Samtliga lärare har fått besvara en fråga om hur de skulle utforma sin verksamhet om de fick helt fria händer och slapp ta hänsyn till ekonomiska resurser. De önskemål som då kom fram handlar främst om att få arbeta som man gör i större utsträckning. Dels vill man fortsätta med nya elevgrupper, dels efterfrågas mer tid till smågrupper och framför allt lokaler som är anpassade för att arbeta med mindre grupper även under den ordinarie skoltiden. Andra konkreta önskemål är möjlighet till fler praktiska inslag och studiebesök, möjlighet att videofilma verksamheten för att kunna utvärdera sin egen roll o d. Dessa typer av önskemål kom fram både i intervjuerna och i enkätsvaren. De lärare som intervjuades tillät sig under samtals gång att tänka lite friare och då kom idéer som:

- Språkverkstad för barn med svenska som modersmål, gärna åldersblandad.
- Möjligheter att undervisa eleverna i svenska 2 utifrån kursplanen i svenska 2 och de få svensktalande barnen utifrån kursplanen i svenska.
- Omfördela resurserna, utnyttja den täta bemanningen till mer specialistkunskap exempelvis inom svenska som andra språk eller hemspråk.
- Större utbyte av idéer och erfarenheter mellan språkverkstäderna. En höst-kick-off för alla som jobbar med språkverkstäder.
- Möjlighet att få fortsätta med samma barn nästa läsår.
- Återuppta tjejgrupper för tjejerna på högstadiet.
- Ge alla elever chans att vara med i en språkverkstad.
- Dela i fler och mindre grupper för att kunna arbeta mer riktat med språkträning.

Då rektorn tillfrågades om idéer för framtiden talade hon om planer på att arbeta med svenska och modersmålet parallellt i språkverkstäder för arabiska barn till hösten. En annan idé var språkverkstäder för barnen i särskolan.

Även barnen fick chans att önska fritt men frågan formulerades nog för otydligt för att de skulle förstå. De få önskemål som kom fram rörde mer tid.

Slutsatser

Vad en språkverkstad egentligen är behöver definieras. Nu är det fritt fram för alla idéer, det är högt i tak och lärarna är positiva till möjligheten att själva eller tillsammans med elever utforma verksamheten. Språkverkstädernas nuvarande form verkar bero mer på bristande lokalresurser, lärarnas intressen och barnens behov av fler vuxenkontakter än på teorier kring

språkinläring i allmänhet och andraspråksinläring i synnerhet. Det är värt att notera att ingen av lärarna lyfter fram språkmetodik i intervjuer och enkätsvar. En konsekvens av att lärarnas egna intressen i så hög grad styr språkverkstädernas utformning är att verksamheten står och faller med läraren som individ.

En något tydligare styrning av innehåll och framför allt en tydligare kommunikation kring syfte och mål med satsningen skulle troligen kunna ge ett effektivare användande av resurserna. Framför allt behövs en diskussion kring vad man menar med ”goda kunskaper i svenska språket” som det står i såväl skolans projektansökan som i programmet för storstadssatsningen 2000 – 2001. Om en sådan diskussion kunde leda till tydligare definierade mål för å ena sidan den organisatoriska kompetensen (grammatik, ordkunskap, stavning, handstil etc) och å andra sidan den pragmatiska kompetensen (språkets olika funktioner, anpassning till situationen, språkkonventioner, social och kulturell kompetens) vore en uppföljning och utvärdering av i vilken grad man når målen för verksamheten lättare att göra.

I sin nuvarande form utvecklar språkverkstäderna förmodligen den pragmatiska språkförmågan i högre grad än den organisatoriska. Detta är i sig inget problem, problemet ligger i osäkerheten kring huruvida detta är målet.

Den dokumentation som görs handlar främst om närvaro och typen av aktivitet. Den borde i större utsträckning även beröra språkliga framsteg/problem likaväl som sociala. Dokumentationen borde också kunna ligga till grund för ett större utbyte av erfarenheter mellan olika språkverkstäder, dels på Örtagårdsskolan men även på de andra skolor i Rosengård som arbetar med språkverkstäder.

Språkverkstäderna är uppenbarligen en bra verksamhet, det är dock oklart om det är det mest effektiva sättet att förbättra språkinläringen. Det går inte att avgöra utan att utveckla metoder för att få mätbara och jämförbara resultat. Att språket utvecklas verkar klart men det är kanske den nära kontakten med svensktalande vuxna i sig som är avgörande. Kanske hade samma resultat nåtts med exempelvis idrott eller kulturaktiviteter i allmänhet?

Namnet ”språkverkstad” är inne just nu och gör det kanske lättare att få pengar men verksamheten kan vara lika god och givande under annat namn som bättre speglar den faktiska verksamheten. Klart är dock att språkverkstäderna på Örtagårdsskolan har en viktig funktion att fylla för att stärka barnens självförtroende och förbättra den sociala kompetensen. Att det finns ett samband mellan självförtroende och språklig kompetens får anses vara ett faktum. Orsakssambanden är dock inte helt klara. Är det det förbättrade språket som ger självförtroende eller tvärt om?

Om man vill fortsätta utvärderingen vore det bra att vara med redan från terminsstart för att kunna göra en värdering av barnens språkutveckling över tid. Vidare känns det angeläget att få ta del av hur andra lärare uppfattar elevernas språkliga framsteg i jämförelse med de elever som inte deltagit i språkverkstäder. Det vore också intressant att närmare utforska hur de deltagande eleverna uppfattar verksamheten genom elevintervjuer eller enkäter.

EFTERMIDDAGSSKOLOR

Eftermiddagsskolorna är verksamheter som tar sin plats i Rosengårdsskolans lokaler. Eleverna vid Rosengårdsskolan har ursprung i ett trettiotal länder och de största grupperna är arabisktalande. Vid ett samtal, under våren 2000 med dåvarande rektorn för Rosengårdsskolan framkom det önskemål om utvärdering av Projekt Rosen, men också eftermiddagsskolorna, som hade verksamhet för barnen och de yngre tonåringarna (6-14 år) efter skoltid, pekades ut som önskvärda utvärderingsobjekt. Anledningen till att just eftermiddagsskolorna ansågs vara av speciellt intresse var att man inom skolan hade en väldigt diffus, för att inte säga avsaknad av kunskap om den föreningsdrivna eftermiddagsverksamheternas mål och innehåll. Möjligheterna för föreningar att erhålla lokaler för eftermiddagsundervisning betraktades som ett led i "föräldramedverkan", vilket enligt Rosengårds slutrapport (1999-12-31) innebar att: *"Både elever och föräldrar måste känna sig och vara delaktiga i skolan och i utbildningen, varför det krävs ett nära samarbete med hemmen."*

Vid närmare kontroll av Rosengårds budgeterade verksamheter, som ingår i rektorsområdets storstadssatsningar, finns inte eftermiddagsskolornas verksamheter redovisade. Inte heller våren 2000 fanns dessa satsningar redovisade under skolans verksamheter, vilket initialt verkade förbryllande mot bakgrund av det explicit uttalade önskemålet om utvärdering av eftermiddagsskolorna. Vid närmare granskning började skolan framstå som en organisatorisk modell där projektinsatser och ordinarie verksamheter uppgår i en svårdifferentierbar enhet. Vid en implementering av riktade insatser kan detta vara en styrka, men det kan inte bortses från att det i en utvärderingssituation, där speciellt riktade insatser förväntas leda till uppställda resultat, stundom har varit svårt att följa vad som har varit speciella satsningar och vad som har ingått i skolans ordinarie verksamhet. Sammanfattningsvis kan det konstateras att det under år 2000 varit svårt, för att inte säga nästan omöjligt för utomstående, som ju en utvärderingsgrupp faktiskt är, att precisera vilka insatser inom Rosengårdsskolan som ingick med stöd av storstadssatsningens medel. Hela utvärderingsprojektet skulle därmed kunna avfärdas med att beställarna, i det här fallet

Rosengårdsskolan, under år 2000 inte har kunnat leverera ett tillfredsställande program för utvärderingsbara insatser.

Trots dessa redovisade svårigheter började utvärderingen med ett mödosamt arbete för att försöka fastställa på vilket sätt eftermiddagsskolorna kunde anses ingå i storstadssatsningen. Så småningom stod det klart att föreningarna under 1999 erhållit ekonomiskt stöd genom Lokalt utvecklingsarbete, tidigare programområde C, som delvis använts till eftermiddagsskolornas verksamhet. Under år 2000 hade det ekonomiska stödet näst intill upphört, men lokalerna fortsatte att subventioneras till föreningarna i syfte att de skulle kunna fortsätta med sina påbörjade verksamheter. Det får därför anses vara av intresse att följa verksamheterna, som under en tid getts ekonomiskt stöd genom storstadssatsningen men efterhand begränsats till subventionerade lokalinhyrningar, som kan betraktas vara ett generellt kommunalt stöd.

Det är främst de arabisktalande grupperna som bedriver föreningsdrivna verksamheter vid Rosengårdsskolan och Stödcliniken har angetts vara en kontaktskapande länk mellan skolan och föreningarna. Projektet stödcliniken startades redan 1993 och består av både lärarstödgrupp i svenska och hemspråklärargrupp i arabiska. Stödcliniken samarbetar med olika ideella föreningar i Malmö och anger som sina sponsorer bl a Rosengårdsskolan, Skolkontoret i Malmö, Olof Palmes minnesfond och Stadsdelsförvaltningen i Rosengård (Stödclinikens informationsmaterial). Stödcliniken anges vara en administrativt sammanhållande länk mellan skolan och flera föreningar, bl a Arabiska kulturföreningen, Somaliska kulturföreningen, Al Noor och Islamiska kulturföreningen. Genom Stödclinikens roll och sammanhållande kraft kan således skolans samarbete med föreningarna anses vara en form av föräldramedverkan. För en utomstående är det emellertid svårt att avgöra var Stödclinikens arbete slutar och var föreningarnas arbete tar vid, men en gränsdragning är att det direkta arbetet i föreningarna utgår från en ideell bas som tidvis har kompletterats med praktiktjänster.

En del av föreningarnas arbete består av eftermiddagsskolor som har det gemensamt att barnen under måndag till torsdag tillbringar två timmar i skolan efter ordinarie skoltid. Skolorna har uppemot sex månaders kötid, vilket indikerar att den utökade skoltiden inte tycks avskräcka de barn, eller deras föräldrar, som anlitar föreningarnas eftermiddagsverksamheter, vilka bedriver undervisning för barn mellan sex och fjorton år. Det är främst de yngre barnen som deltar i eftermiddagsskolornas verksamheter och även om undervisningen också vänder sig till ungdomar i de yngre tonåren tycks undervisningen ha mindre attraktionskraft för denna ålderskategori. Det kan finnas flera anledningar till att

föreningarna inte lyckas bevara sin attraktionskraft för de yngre tonåringarna. En anledning kan vara att de äldre barnen helt enkelt engagerar sig i andra verksamheter som har större attraktionskraft för tonåringar. En annan anledning är att föreningarna måste begränsa verksamheterna eftersom de har svårigheter att rekrytera ledare som enbart på ideell basis kan bedriva en omfattande undervisning. Arbetets ideella bas och undervisningens krav på kontinuitet innebär vissa svårigheter för de inblandade föreningarna och en föreningsrepresentant säger: *”Alla kommer efter jobb och efter skolan, ja så är det liksom. Vi har snackat med massor med många lärare faktisk men vi har inte kunnat hitta någon lösning ...”*

Storstadssatsningens medel är inte längre en lösning för de inblandade föreningarna vilket innebär att det kan vara svårt att genomföra ett undervisningsprogram med lärare som utför sina uppgifter för en ringa ersättning. Men vad innehåller den föreningsdrivna undervisningen? En föreningsrepresentant som arbetar med eftermiddagsskolornas verksamhet säger:

”Eftermiddagsskolan, ja det är delat. Det är många som behöver läxhjälp faktiskt, särskilt i kärnämnen matte och engelska och ja, ibland svenska. De andra vill lära sig arabiska, religion, historia och lite samhälle också ...”

Besök i de konkreta undervisningssituationerna visar att barnen har ursprung i skilda nationer. De själva, eller deras föräldrar, har invandrat från Palestina, Irak, Somalia eller från Jugoslavien. Islamiska kulturföreningen lägger tyngdpunkten på arabiska och undervisning i islam. Det är undervisningsämnen som inte finner stort utrymme inom skolans ordinarie verksamheter, men som kan komplettera den undervisning som barnen erhåller i grundskolan. Alla har inte arabiska som modersmål utan lär sig språket genom det svenska ordförrådet. Barnen utvidgar sitt ordförråd genom att tränas i arabiska och svenska synonymer, vilket kan förstärka inte endast arabiskan, utan också svenskan. En del av undervisningstiden ägnas åt läxläsning, som kan bestå av hemarbete i både arabiska och i andra ämnen som barnen kan få hjälp och stöd med, vilket kan underlätta barnens situation inom den ordinarie skolans ram.

Barnen tar alltså del av både grundskolans ordinarie verksamheter och eftermiddagsskolornas undervisning, vilket skulle kunna vara en bas för samarbete och gemensamma aktiviteter mellan skolan och föräldrar som agerande aktörer. Vid samtal med lärarna i grundskolan som har hand om undervisningen för de yngre barnen på Rosengårdsskolan framkommer det emellertid att det, åtminstone på gräsrotsnivå, saknas

kontakt mellan de olika verksamheterna. Avsaknaden av kontakt innebär i det här fallet att det har bildats föreställningar och funderingar hos både lärare och föreningsledare.

Vid kontakt med en representant för Islamiska kulturföreningen, i syfte att genom klasslistor eller föreningsregister kunna fastställa barnens ålder och årskurstillhörighet inom grundskolan för att kunna intervjua lärare som möter barnen inom grundskolan, nekades denna information med hänvisning till att grundskolans lärare har en negativ inställning till eftermiddagsskolorna. Enligt informanten benämner grundskolans lärare verksamheterna ”den hemliga skolan”, vilket är ett epiteta som grundskolans lärare inte säger sig känna igen, men däremot anges att det finns en utbredd okunnighet om eftermiddagsskolornas verksamhet. Det finns dock en vilja att ta del av information om den verksamhet som finns och en lärares kommentar får sammanfatta det allmänna intryck som förmedlats: *”Det skulle vara mycket intressant om de (eftermiddagsskolornas lärare), liksom vi gör, berättade om sin verksamhet, rent seriöst ... för ibland undrar man: Vad sjutton gör de egentligen?”* Samma lärare har försökt besvara sin egen fråga:

”Och så frågar man sig, vad gör man? Jo de skriver ord. Jag har frågat de här små barnen. De har fullt upp med sin inläring hos mig med svenska språket, och så har man hemspråket där man har inläsning på arabiska och så har de friskolorna där de skriver en massa ord som de säger. Men jag menar, de får ju aldrig leka och därför är de ju så oroliga.”

Två timmars arbete utanför ordinarie skoltid, fyra dagar i veckan sätter sina spår och vid observationer i eftermiddagsskolornas verksamheter går det efter en kort stund inte att undvika att se att eleverna är trötta. De ser trötta ut och tröttheten märks även under resten av lektionen. Tröttheten är sannolikt en följd av att de redan har gått i skolan tidigare under dagen men också av ålderskillnaden (6-14 år) och högt varierande nivå mellan eleverna. De yngre eleverna är inte fullt lika snabba och duktiga som de äldre, vilket är logiskt, men nivån skiljer sig även bland de äldre eleverna. När eleverna försöker arbeta sig genom en text kan en del knappt sitta still på stolarna medan andra gäspar. Många av pojkarna är helt uttråkade och ser ut att kunna falla i sömn när som helst. De flesta flickorna är däremot väldigt flitiga och sitter tysta men även här märks tecken på trötthet.

Tröttheten, till följd av närvaro i den ordinarie skolan, undervisning i modersmål - som inte alltid består av arabiska - och undervisning genom eftermiddagsskolorna innebär totalt en ansevärd mängd tid som barnen förväntas ägna sig åt inläring. Samtidigt förväntas barnen kunna hantera två kulturellt olika pedagogiska system. Enligt de pedagogiska normer som råder inom grundskolan betraktas lärarna inom eftermiddagsskolorna som strikta eller ”lite hårda”. En röst från grundskolans lärarkår säger:

”Där skiljer våra kulturer sig åt. Man kan ju faktiskt träna in språket genom leken, men det gör man inte där. För i skolan där sitter man med sin bok. Fast vi har flera barn som har slutat för att det är för strängt, fast pappa har varit och pratat med läraren alltså har det inte blivit bättre. Vi har många som hoppat av. Pappa har pratat men ändå blev det inte bättre. Det är ju det som är det svåra, att de pendlar mellan de här världarna med total disciplin och så vi, som tycker man själv ska ta ansvar för vad man gör och att man ska ha en ömsesidig respekt bara genom att vara tillsammans.”

Denna bild stämmer med observationer i eftermiddagsskolornas verksamhet. En märkbar skillnad mellan eftermiddagsskolornas pedagogik och undervisningen inom grundskolan är att lärarna i eftermiddagsskolorna tenderar ge eleverna ”order” att läsa medan en lärare i grundskolan förmodligen skulle ”be” eleven att läsa. Eftermiddagsskolornas lärare intar inte denna ”hårda” attityd hela lektionen, emellanåt kan de vara väldigt mjuka och till och med skoja med eleverna men när det kommer till läsning, synonymträning etc. framstår lärarna som väldigt ”bestämda”.

Lärarnas hårdhet kan förklaras av skilda normer och värderingar, men också av skilda pedagogiska erfarenheter som förankras i alternativa undervisningssystem. Eftermiddagsskolorna är inte ”friskolor” i egentlig mening. De får inte bidrag för undervisningsverksamhet. Samtidigt underlättas deras verksamhet genom att Rosengårdsskolan upplåter lokaler, vilket kan ses som ett hedervärt initiativ, som skulle kunna legitimeras genom kravet på samarbete mellan hem och skola. Föreningarna kan kanske i viss mån betraktas som representanter för en del av barnens föräldrar. En representant för Islamiska kulturföreningen säger:

”Föreningen har nästan 300 barn som går här i Rosengårdsskolan. Där har vi skaffat mycket bra kontakt med lärarna, med ledningen, med rektor och fritidsledaren, så vi samarbetar ...”

Här behövs kanske en definition av ordet samarbete. Samarbetet kan innebära att två parter strävar mot ett gemensamt mål, men det kan också anta en lösare form av kompanjonskap med ömsesidig respekt där varken mål eller inriktning delas. Det kan också vara en form av samarbete som kan upprätthållas just därför att mål och inriktning aldrig diskuteras. Mot bakgrund av att rektorn (under våren 2000) hänvisade till sin okunnighet om eftermiddagsskolornas verksamheter tycks det senare alternativet var aktuellt. Föreningarna utövar undervisning som visserligen sker inom skolans lokaler men som på gräsrotsnivå inte innebär annat samarbete än de ekonomiska subventioner för lokalernas nyttjande som stadsdelen bidrar med.

Det är anmärkningsvärt att samarbete sker på en nivå som utgörs av föreningsledare och skolledning, men att samarbetet mellan dem som är direkt involverade i barnens vardag lyser

med sin frånvaro. Barnen, som är elever inom de skilda skolsystemen, förväntas att kvalitativt kunna tillgodogöra sig den kvantitativa undervisningen inom båda undervisningssystemen och samtidigt hantera de skilda pedagogiska normer som utvecklas inom eftermiddagsskolornas verksamheter och det omgivande samhället. De förväntas kunna växla mellan de pedagogiskt skilda kulturella normsystemen, som vart och ett tycks vara uppbyggt utan någon större medvetenhet om det andra systemets existens. Barnen förväntas fullfölja sina åtaganden inom det ordinarie skolsystemet och kunna visa kunskapsmässiga framsteg, samtidigt som de krävs på prestationer inom eftermiddagsskolornas ram. En rimlig slutsats är att ett samarbete mellan hem och skola inte kan reduceras till samarbete mellan föreningsledare och skolans ledning. Skolan har genom upplåtelse av sina lokaler under eftermiddags- och kvällstid valt att ge stöd till eftermiddagsskolornas verksamheter. Det är ett stöd som kan uttryckas i samarbetstermer, men det är ett kontraproduktivt samarbete om det inte inleds en dialog mellan lärarna i eftermiddagsskolorna och de lärare inom grundskolan som är direkt involverade i barnens vardag.

ARABISKA OCH FÖRSTÄRKT SPRÅKINLÄRNING

Rubriken hänvisar egentligen till två olika projekt som bedrivs vid Apelgårdsskolan där 98 procent av eleverna har utländskt ursprung. Den större delen är själva födda i Sverige, men är barn till föräldrar som invandrat. Bland de språkgrupper som parallellt med svenskan finns representerade på skolan dominerar arabiskan. I båda projekten ses tillgången till arabiska som modersmål som ett viktigt instrument för inläring vilket antyder en gemensam profilering. Ett projekt benämns enligt den startrappport som lämnats in till Malmö stadskontor som "modersmåls lärare, arabiska" och projektets målgrupper är elever i grundskolan 7-9. Projektet startade i slutet av november 2000 och förväntas pågå under hela år 2001. Projektets mål anges enligt startrappporten vara att bland de arabisktalande eleverna år 7-9 inom timplansbunden undervisning i engelska, matte, SO, NO förstärka elevernas möjligheter att nå goda resultat genom att utgå från det egna modersmålet i undervisningen. Utanför timplanen ges stöd i form av läxhjälp.

Det andra projektet benämns "Förstärkt språkinläring" med början januari 2001, även detta projekt planeras pågå under år 2001. Förstärkningen ska ske särskilt i de lägre åren för att förutsättningarna för att de nationella målen ska öka. Målet med verksamheten anges vara att stärka barnens modersmål för att dels underlätta inhämtande av kunskaper, dels bana väg för den svenska språkinläringen samt underlätta kulturmöten. För att genomföra arbetet har en elevassistent anställts som har relativt lång erfarenhet från det aktuella rektorsområdet.

Elevassistenten har arabiska som modersmål och har arbetat på Apelgårdsskolan sedan 1998, först genom praktiktjänstgöring och sedan som vaktmästare. Han har ingen utbildning som lärare, varken från hemlandet eller i Sverige, men däremot har han erfarenhet från det aktuella rektorsområdet som förälder och under vårterminen 2001 har han arbetat direkt inne i klassrummet med år 1 och under hösten 2001 har arbetet fortsatt med samma elever i år 2. Klassen består av 23 elever, varav 16 arabisktalande.

Elevassistenten för år 1 kan onekligen uppvisa en lång och mångfacetterad erfarenhet från rektorsområdet, vilket medverkar till att det under åren etablerats en god kontakt mellan barnen, deras föräldrar och assistenten som representant för skolan. Det är en direkt kontakt mellan elevassistenten och barnens föräldrar som inte går omvägen genom föreningar eller andra språkrör. Det är en direktkontakt som underlättas genom att elevassistenten under eftermiddagstid också arbetar som vaktmästare inom rektorsområdet. Föräldrarna har således möjlighet att nå honom genom flera olika kanaler för att diskutera olika frågor som kan vara av vikt för dagen.

”En del av arbetet består i att ha kontakt med föräldrarna, att förklara för föräldrarna hur skolan i Sverige fungerar. Ibland säger de att jag vill inte att mina barn ska gå på musik eller sjunga eller duscha eller gå på utflykter. Jag förklarar för dem. ... De sjunger i klassrummet för att lära språket, det är viktigt för språket att de vågar träna. ... Sen blir det inga invändningar. Ungefär 90 procent av föräldrarna säger då OK, kör. ... Det är ett stort ansvar. Föräldrarna stoppar mig ibland efter skoltid när vi träffas i centrum och frågar hur det går för deras barn. När det kommer nya familjer hjälper jag till att översätta, informera och fylla i blanketter.” (Utdrag ur intervju med elevassistenten.)

Elevassistenten fungerar som en länk mellan hem och skola. I detta arbete är det viktigt att klassföreståndaren och elevassistenten är samspelta och förmedlar samma budskap. Samtidigt finns en rollfördelning mellan personalen i de direkta kontakterna mellan skolan och barnens föräldrar. Det är en direktkontakt som underlättas genom elevassistentens kultur- och språkkompetens och klassföreståndaren säger:

”NN har god kontakt med föräldrarna och den arabiska kulturen, det har varit lättare när han har tagit telefonkontakten, men jag har tagit arbetet här och diskuterat med föräldrarna. Och när de har kämpat med svenskan för att föra en diskussion då har NN förklarat ibland, när svåra ord har dykt upp.”

Kontakten mellan hem och skola underlättas genom elevassistentens insatser, vilket också kan vara av viss betydelse i klassrummet. Föräldrar och lärare har en direkt kontakt och diskuterar frågeställningar som berör barnens vardag, vilket kan medverka till en ömsesidig respekt som underlättar i det dagliga arbetet. Det direkta arbetet med barnen i skolsituationen består av blandade uppgifter. Dels har arbetet en stödjande funktion, dels krävs korrigerande ansatser.

”Jag jobbar som en förälder till dem, ibland jobbar jag som polis. Är du dum så får du sitta här (pekar på en stol). Man måste följa reglerna. ... Jag förklarar för de barn som inte har haft en chans att gå på förskolan och hjälper dem. Förklarar för dem att de måste koncentrera sig och hjälper till att förklara på arabiska vad läraren säger.” (Utdrag ur intervju med elevassistenten.)

Klassföreståndaren påpekar att barnen blivit lugnare och uppvisar större koncentration sedan projektstarten. Det är en klass med många pojkar och de upplevdes tidigare som ”stökiga” och, vilket är intressant, arabiskan dominerade. Efter elevassistentens inträde i klassen upplevs klassen som ”lugnare” och barnen har möjlighet att få förtydliganden med hjälp av arabiskan utan att svenskan blir eftersatt. Fördelarna tycks överväga nackdelarna som i det här fallet reduceras till ett påpekande från klassföreståndaren om uttalet i svenska. Tidigare var läraren ensam vid bedömningen av elevernas uttal, idag finns en viss risk att behov av korrigeringar negligeras eftersom barnen och elevassistenten har samma språk som utgångsläge och därför förbiser gemensamma ”språkfel”. Detta problem upplevs framförallt i svenska, men också vid studier i andra ”läsämnen”. Detta upplevs dock vara ett mindre problem och fördelarna upplevs uppväga nackdelarna.

Sammanfattningsvis kan sägas att projektinsatserna innebär att elevassistenten arbetar med skolans yngsta barn och har en stödjande funktion för de arabisktalande barnen i den direkta klassrumssituationen och har en utökad kontakt med barnens föräldrar, vilket skiljer sig något från den modell som uppvisas i högstadiet. I högstadiet har anställs en lärare för år 7-9 med stödundervisning i arabiska. Denne är utbildad lärare och vidareutbildad genom Hyllieparkers folkhögskola. Till skillnad från den elevassistent som arbetar med de yngre barnen säger sig läraren på högstadiet endast ha kontakt med ett mindre antal föräldrar, vilket inte betyder att skolan inte har kontakt med föräldrarna. Skolan har genom olika metoder försökt nå föräldrarna. Ett exempel som nämns är att skolan för två år sedan började med att duka upp en arabisk och svensk buffé under kvällstid. Det var succé och det kom många föräldrar. Evenemanget är snarast exempel på en punktinsats och tillhör inte kategorin kontinuerligt uppbyggda kontakter som bl a sker genom klassmöten eller återkommande samtal mellan skola och föräldrar.

Läraren deltar inte regelbundet i klass- eller föräldramöten, men deltar om de andra lärarna ger uttryck för att hans hjälp behövs. Kontakten med elevernas föräldrar sker genom klasslärarna och han har endast begränsad kontakt med föräldrarna, vilket kan bero på att han endast har en kortare erfarenhet från den aktuella skolan. Han började sin anställning vid Apelgården under senare delen av år 2000. Kontakterna med elevernas föräldrar är kanske få, men som enhetschefen påpekar är de viktiga. Läraren har dock kontakt med föräldrar till två

elever. Barnen har varit/är problembarn och en av eleverna är kroniskt borta från lektionerna. Dessa föräldrar är mycket nöjda med hans insatser. På frågan till läraren vad han tror att de andra föräldrarna tycker om stödundervisningen svarar han ”ingen aning”.

I förekommande fall sker lärarens kontakter med föräldrarna huvudsakligen med anledning av att eleverna har problem i skolan. Detta kan ha sin grund i att det endast är den grupp arabisktalande elever, som bedömts vara svaga i engelska, matematik och NO-ämnen, som erhåller stödundervisning med hjälp av arabiskan.

Rekryteringen till den arabisktalande stödgruppen sker redan i början av terminen med hjälp av diagnostiska prov i matematik där klasserna år 7-9 fördelas i grupper som är hög-, resp låg- och normalpresterande. De lågpresterande grupperna fördelas sedan i arabisk-, resp icke arabisktalande grupper där läraren tar sig an de elever som har arabiska som modersmål. Det ska noteras att stödundervisningen med arabiska som modersmål endast erbjuds de svagpresterande eleverna. Arabisktalande elever i de hög- respektive normalpresterande grupperna undervisas på svenska och anses således inte vara i behov av den här stödformen.

Selektionen till den arabiska stödundervisningsgruppen anses innebära två fördelar. De svaga eleverna får mer lärarledd tid och erhåller förklaringar på arabiska och eftersom en del av eleverna är utagerande får de andra eleverna en lugnare undervisningssituation. De elever som erhåller stödundervisning genom arabiska i högstadiet är endast en mindre andel av det totala antalet arabisktalande barn. Ett överslag visar att det vårterminen 2001 fanns 15 elever i 7:an, elva i 8:an och 15 i 9:an, vilket innebär att det under vårterminen fanns drygt fyrtio högstadieelever med arabiska som modersmål. Av dessa erhöll endast sex stödundervisning i matematik och fyra i engelska med hjälp av arabiska; dessutom erhöll arabisktalande elever enskild handledning av läraren i MA, NO, SO och engelska.

Ibland behövs mer tid för varje barn än vad undervisningen i den större gruppen kan ge. Ibland deltar eleverna passivt i klassen, de sitter med utan att egentligen förstå. Det är här läraren kommer in och ger barnet den extra tid som krävs. På frågan om han tror att det är viktigt att hjälpen sker på arabiska eller om det i huvudsak är elevernas behov av ett lugnare tempo som kan utgöra stödet säger han att han ibland pratar svenska och ibland arabiska, det kan ibland kan vara nödvändigt att översätta termer till arabiska. Han ger exempel på matematiska termer, som kan vara svåra att förstå. Genom stödundervisningen har eleverna möjlighet att dels lära sig förstå de matematiska begreppen och deras användningsområden, dels lära sig begreppen på både svenska och arabiska vilket förstärker den språkliga förståelsen. Stödet på arabiska ska också ses som en möjlighet för barnen att uppnå trygghet i

undervisningssituationen, det hör samman med ett större perspektiv av identifikation. Han blir en ”brobyggare” mellan barnens värld hemma och i skolan.

Förutom den undervisning som sker i de direkta stödgrupperna, där arabiska anges vara ett hjälpmedel, tycks en del av den undervisning som läraren bedriver ske utan hjälp av arabiska som första eller andra språk. Inom en del av den undervisning som sker i t ex engelska sägs arabiska vara oväsentlig. Vid ett besök i en av de mindre klasserna poängterar ungdomarna att de endast kommunicerar på engelska och att arabiskan inte har någon plats i just den här undervisningssituationen, eftersom de har tillhörighet i olika språkgrupper. En elev talar t ex romani och en annan talar serbokroatiska vilket gör att omvägen över arabiskan onekligen låter lite långsökt. Poängen med undervisning med hjälp av arabiskan som modersmål och hjälpmedel blir, åtminstone i det här sammanhanget, underminerad. Det är svårt att göra en bedömning av huruvida undervisningen utanför de arabiska stödinsatserna är att betrakta som en del av projektets arbetsuppgifter. Projektbeskrivningen är knapphändig och består egentligen endast av några handskrivna rader som anger projektmålen, men med lite god vilja kan undervisningen, även i blandade språkgrupper, anses medverka till att de arabisktalande eleverna ökar sina möjligheter att nå goda resultat, dock inte genom att utgå från arabiskan som modersmål.

Det ska dock påpekas att arabiskan kan fungera som hjälpmedel om de arabisktalande eleverna behöver läxhjälp, som otvetydigt är en del av projektets uppgifter. Detta är en viktig insats eftersom några elever inte har någon hjälp hemma, varken av föräldrar eller andra släktingar. Läraren tar som exempel en flicka som var förtvivlad för att hon misslyckats i ett prov. Han hjälpte henne i ett par timmar, satt ner och förklarade och gav henne tid att förstå på arabiska. När hon sen klarade provet blev hon ”jätteglad”.

Projektets insatser ska betraktas i ljuset av det behov som skolan uppvisar. Målet med projekten är att höja elevernas kunskapsnivå och öka deras studiemotivation. Detta är en angelägen målsättning eftersom en så stor andel lämnar skolan utan fullständiga betyg. Under 1999 lämnade 25 procent (17 elever) Apelgårdsskolan utan fullständiga betyg. De aktuella projekten inom storstadssatsningens ram förväntas vända utvecklingen i positiv riktning och höja den allmänna kunskapsnivån. I dagsläget är det svårt att uttala sig om huruvida de aktuella satsningarna kan ge ett positivt utfall i förhållande till betygsnivån. Både enhetschefen, elevassistenten, stödläraren och andra vidtalade lärare pekar på svårigheterna i att ange graden av inverkan från stödundervisningen på den allmänna betygsnivån. En lärare, som under projekttidens gång har varit involverad i sjundeklassarnas undervisning, hade i slutet av vårterminen 2001 ännu inte kunnat se några positiva förändringar hos de elever som

han hade kontakt med, men understryker att man egentligen inte kan se eventuella förändringar förrän i ”nian”. Det är möjligt att det går att spåra förändringar till följd av insatserna i nionde året. Samtidigt är det viktigt att vara öppen för alternativa förklaringar till eventuella betygsförändringar, som kan vara resultatet av en komplex situation där enstaka insatser har mindre betydelse.

BERÄTTARVERKSTAD, ETIK OCH KOMMUNIKATION

Berättarverkstad, etik och kommunikation är en rymlig rubrik på ett kulturpedagogiskt arbetsfält som Apelgårdsskolan satsat på under vårterminen 2001. Projektet har getts stöd genom storstadssatsningen och kan ur personalsynpunkt vara exempel på en verksamhet med ett underifrånperspektiv för ögonen. Enligt enhetschefen på Apelgårdsskolan ligger projektet inom de riktade resurser som skolan på eget initiativ sökt medel till. De övergripande målen för verksamheten anges vara *"att utveckla klassens etiska medvetenhet, ett grundläggande behov för att kunna lära sig och skaffa sig kunskap"*.

Projektet fick en mjukstart genom den praktiktjänstgöring en kulturpedagog hade vid skolan under hösten 2000. Kulturpedagogen verkade två dagar i veckan, först och främst för klasserna 7-9. Praktiken följdes upp av ett projekt som inriktades på elevernas behov av identifikation, social kompetens, värden, respekt och förståelse för varandra. Enligt projektbeskrivningen fungerade praktiktjänstgöringen som ett grundläggande förarbete och kulturpedagogen/projektarbetaren skriver: *"Nu har jag lärt känna många av eleverna och skolans personal, jag har fått en känsla för den skolans specifika behov och nu ser jag mer klart vad jag kan tillföra och var min ambitionsnivå bör ligga."*

Projektbeskrivningen bygger på en föreställning att skolan ägnar sig åt att lära ut "korrekt" kunskap och ett rationellt tänkande, vilket sägs medföra en fara för att individen glöms bort. Det är en fara som projektet försöker undanröja genom att sätta individerna i centrum och skapa ett forum i klassrummet där dialogen har möjlighet att utvecklas. Vidare pekas på att elevernas identitet i det svenska samhället inte är okomplicerad och att det är viktigt att hjälpa dem att utveckla sina personligheter och hjälpa dem att vara medvetna om vad som är viktigt i deras liv. Det finns flera olika arbetssätt för att hjälpa eleverna att utveckla sina personligheter och lära känna sig själv. Ett sätt att arbeta för att stärka elevernas identitetsupplevelse är uppmana dem att arbeta i färg och form.

Vid ett besök i en klassrumssituation med ett praktisk kulturpedagogiskt arbete har två unga nyanlända pojkar målat en bild av sig själva med temat vad som har varit, vad som är och vad som ligger i framtiden. Målningarna tolkas av andra medaktörer, i det här fallet kulturpedagogen och en närvarande lärare som också fungerar som tolk för dagen, dessutom tolkar eleverna varandras målningar. Det är bilder av jord och hav, kyla och skräck. När en av pojkarna förklarar vad hans bild föreställer kommer han in på kriget, att han inte kunde gå i skolan, att varje dag var en kamp för att överleva. Det är ganska uppenbart att han är illa berörd och det poängteras att han själv får bestämma om vad han vill berätta. Samtalet

avslutas med att pojkarna, synligt generade men också stolta, får läsa upp sina dikter på de ”framtidshänder” som ska ingå i en utställning på Rosengårdsbiblioteket som ett samarbete mellan museet och biblioteket.

Med lite distans till det praktiska arbetet med framtidshänderna och fokuseringen på det förflutna framstår övningen som psykologiskt orienterad vilket kanske kan hjälpa eleverna att bearbeta svåra upplevelser. Samtidigt måste en terapeutisk situation vara trygg och den som medverkar till att väcka svåra minnen måste också vara medveten om de konsekvenser som återuppväckta känslor kan leda till, vilket i praktiken kräver en psykologisk handlingsberedskap. Enligt projektbeskrivningen är inte projektarbetarens intention att arbeta som psykolog, men att kunna vara närvarande och se kreativa lösningar på problem och konflikter och hjälpa barnen att uttrycka sig. Det är ett svårt arbete som pendlar mellan kreativitet, samhällsengagemang och psykologins gränsområden, där såväl projektarbetare som elever tvingas konfronteras med sig själva och varandras värderingar.

Dessa övningar, som har till syfte att skapa självkänedom och respekt för andra, antar också formen av renodlade samtalsgrupper. Ungdomarna deltar i diskussionscirkel där de får ge och ta del av varandras erfarenheter och enligt projektarbetaren är det väldigt starka känslor som kommer fram. I projektbeskrivningen ges glimtar av dessa samtal:

”När de skulle berätta vad som var viktigt för dem i deras liv, vad som fick dem att ha lust att vakna på morgonen fick vi mycket ärligare och djupare svar än vad vi hade förväntat. Svar som mamma, pappa, min lillasyster, Gud, mina syskon, var de vanligaste, sen kom min kompis, min faster, naturen eller liknande. En riktigt busig kille som det hade varit tal om att avstå från klassen säger med tindrande ögon – min lillasyster. Då blir man glad.” (Utdrag ur projektbeskrivningen Rum 00/01)

Cirkelsamtalen kan vara ett sätt för eleverna att lära känna sig själva och visa respekt för varandra. I en del av samtalen har eleverna fått rannsaka sig själva genom att fundera på vad de är bra på, men också inom vilka områden de kan förbättra sig. I andra samtalsövningar har barnen rimmat eller associerat till olika ord för att tränas i att berätta kortare eller längre historier för varandra. En reflektion är att ungdomarna, utöver att de tränas i självinsikt och respekt för sin omgivning, också kan tränas i att framträda för en mindre eller större publik, vilket med tiden kanske kan hjälpa dem att göra sina röster hörda och medverka i samhällsdebatten.

Vid kontakt med ungdomar (tio flickor och fyra pojkar) som deltog i gruppintervjuer (under vår och höstterminen 2001) framkom en positiv hållning till dessa samtal. En diskussionsfråga som hade behandlats var homosexualitet och genom intervjusituationen fick frågan en ny aktualitet. Det gick inte att ta miste på att frågan i sig väckte ett engagemang,

argumenten för eller mot naturens och samhällets ordning prövades och fick sin dom av debattörerna. Andra samhällsengagerande frågeställningar som berördes var de s k ”forumspel” där eleverna hade deltagit i rollspel. Rollspelen kompletterade den kunskap som erhållits i de samhällsorienterade ämnena, särskilt nämndes apartheidfrågan som hade berört ungdomarna och väckt en politisk nyfikenhet. Enligt en samstämmig uppgift väcktes deras intresse för att veta mer. Det var en inställning som kanske medverkade till den reflekterande hållning de hade inför sin egen skola. På en fråga om de önskade några förändringar, och i så fall vilka, svarade de att de ville ha behöriga lärare, större matsal, utökad tillgång till datasalen och en bättre skolgård. De var trötta på alla nidsbilder av Rosengård och refererade till ett besök av en journalist som hade kastat skräp på skolgården i syfte att skapa ett bildbevis för en fysiskt förfallen omgivning.

Ungdomarna visade prov på en medvetenhet som berörde både deras egen närmiljö och omvärlden. En kanske naiv, men dock berättigad fråga, är om eleverna genom det kulturpedagogiska projektet hade förbättrat sina prestationer inom de samhällsorienterade områdena. Det är förståeligt nog en omöjlig fråga att besvara. Vad menas egentligen med prestationer och hur mäts dessa i så fall? Betyg är en måttstock, men det finns andra sätt att bedöma elevers prestationer. De kan göra en självutvärdering, som innebär att de i relation till sig själva får bedöma graden av nyvunnen kunskap och motivation att inhämta ny kunskap. Denna form av självutvärdering kan utgöras av den inställning eleverna själva visade inför sin positiva upplevelser av cirkelsamtal och forumspel. De ansåg sig veta mer och vara mer intresserade av samhällsfenomen som rollspelen hade tvingat dem att ta del av. Det är ett genomgående intryck att diskussionerna, rollspelen och den aktiva medverkan som eleverna tvingats till också väckt eller förstärkt en nyfikenhet på det omgivande samhället, som i sig kan leda till ett aktivt samhällsengagemang och motivation för studier i allmänhet. Det är integrationsfrämjande effekter som inte enkelt låter sig mätas i betygsgrader eftersom de genomsnittliga betygsnivåerna kan sänkas eller höjas beroende på andra faktorer än de som fokuseras.

SAMMANFATTNING OCH SLUTSATSER

Det finns flera verksamheter som erhåller medel från storstadssatsningen vid Rosengårds rektorsområden, men det är inte möjligt att följa samtliga insatser och urvalet av satsningar har skett efter överväganden som har byggts på information från stadsdelen och samtal med rektorerna inom Rosengårds, Örta-, Apel- och Kryddgårdens rektorsområden. Dessa

överväganden har resulterat i ett urval som spänner över kulturpedagogiska insatser, språkverkstäder och förstärkt språkinläring genom undervisning på arabiska samt föreningsdrivna eftermiddagsskolor.

Språkverkstäder

Språkverkstäderna på Örtagårdsskolan är en väl fungerande och uppskattad verksamhet som bidrar till att stärka barnens självförtroende och förbättra deras sociala kompetens. Dock behöver begreppet "språkverkstad" definieras både till form och innehåll. Inte minst behövs en diskussion kring vilken typ av språklig kompetens verksamheten syftar till att stärka. Utformningen av gruppernas arbetssätt bör spegla huruvida syftet är att stärka den organisatoriska språkfärdigheten, den pragmatiska eller både och. En tydligare beskrivning av vad man vill uppnå med språkverkstäderna skulle, i kombination med det engagemang och den kreativitet som finns hos lärarna, kunna göra verksamheten ännu bättre.

Eftermiddagsskolorna

De föreningsdrivna eftermiddagsskolorna har elever med ursprung i skilda nationer. De själva, eller deras föräldrar har invandrat från Palestina, Irak, Somalia eller f d Jugoslavien. Eftermiddagsskolorna riktar sig till barn i skolåldern med undervisning två timmar fyra dagar i veckan. Här läggs tyngdpunkten på arabiska och undervisning i islam. Det är undervisningsämnen som inte finner stort utrymme inom skolans ordinarie verksamheter, men som kan komplettera den undervisning som barnen erhåller i grundskolan. Det finns dock risk för att barnen helt enkelt blir trötta till följd av närvaro i den ordinarie skolan, undervisning i modersmål - som inte alltid består av arabiska - och undervisning genom eftermiddagsskolorna. Det är en ansevärd mängd tid som barnen förväntas ägna sig åt inläring samtidigt som de förväntas kunna hantera två kulturellt olika pedagogiska system där de vuxna ställer krav på eleverna med utgångspunkt från det egna systemets existens. Samarbete sker visserligen på en nivå som utgörs av föreningsledare och skolläring, men barnen skulle förmodligen gagnas av ett samarbete mellan lärarna i eftermiddagsskolorna och de lärare inom grundskolan som är direkt involverade i barnens vardag.

Arabiska och förstärkt språkinläring

På Apelgårdsskolan har det sedan november 2000 pågått projektverksamhet med stöd i arabiska. Det handlar om två projekt där ett av projekten riktar sig till en klass med barn som under förra läsåret var elever i första klass. Dessa barn går nu i andra klass och elevassistenten

följer barnen med stöd i klassrumssituationen. Det andra projektet vänder sig till ungdomar i årskurserna sju till nio. Det handlar om undervisning inom timplansbunden undervisning i engelska, matematik, SO, NO för att förstärka elevernas möjligheter att nå goda resultat genom att utgå från det egna modersmålet i undervisningen. Utanför timplanen ges stöd i form av läxhjälp. I dagsläget är det svårt att kunna uttala sig om de aktuella satsningarna kan ge ett positivt utfall i förhållande till betygsnivån. Både enhetschefen, elevassistenterna, stödläraren och andra vidtalade lärare pekar på svårigheterna att kunna ange graden av inverkan från stödundervisningen på den allmänna betygsnivån. En lärare som under projekttidens gång har varit involverad i sjundeklassarnas undervisning hade i slutet av vårterminen 2001 ännu inte kunnat se några positiva förändringar hos de elever som han hade kontakt med, men understryker också att man egentligen inte kan se eventuella förändringar förrän i "nian". Det är möjligt att det går att spåra förändringar till följd av insatserna det nionde året. Samtidigt är det viktigt att vara öppen för alternativa förklaringar till eventuella betygsförändringar, som kan vara resultatet av en komplex situation där enstaka insatser har mindre betydelse.

Berättarverkstad, etik och kommunikation

Berättarverkstad, etik och kommunikation är en rymlig rubrik på ett kulturpedagogiskt arbetsfält som Apelgårdsskolan satsat på under vårterminen 2001. Projektet har getts stöd genom storstadssatsningen och kan ur personalsynpunkt vara exempel på verksamhet med ett underirränsperspektiv för ögonen. Det är ett arbete som inriktats på eleverna i år sju till nio och arbetet kan sägas ha kompletterat den utbildning som eleverna fått i svenska och samhällsorienterade ämnen. Projektet spänner över flera arbetsfält där ungdomarna har målat, berättat om sig själva, ägnat sig åt rollspel och diskuterat aktuella samhällsfenomen. De ungdomar som utvärderingen kom i kontakt med visade uppskattning över undervisningsformen. De uttryckte sig i positiva termer och det framgick tydligt att diskussionerna och rollspelen hade väckt deras nyfikenhet inför frågeställningar som var direkt knutna till de samhällsorienterade ämnena inom skolans ram. Det är svårt att säga om det kulturpedagogiska projektet hade någon betyghöjande verkan, men eleverna ansåg sig vara mer intresserade av samhällsfenomen som rollspelen hade tvingat dem att ta del av. Diskussionerna hade lett till ett intresse som kan vara början till ett aktivt samhällsengagemang vilket är en integrationsfrämjande effekt som inte enkelt låter sig mätas i betygsgrader eftersom de genomsnittliga betygsnivåerna kan sänkas eller höjas beroende på andra faktorer än de som fokuseras.

Vadan och varthän?

Margareta Popoola & Berit Wigerfelt

INLEDNING

Som övergripande mål för programområde Lokalt utvecklingsarbete anges, enligt programmet för fortsättning av storstadssatsningen i Rosengård år 2000 – 2001, att den fördjupade process som påbörjats ska fortsätta, för att på sikt förändra Rosengård till ett dynamiskt stadsområde, baserat på demokrati, delaktighet och möjlighet till försörjning genom arbete. De fyra delprogrammen avser:

- Demokrati och delaktighet
- Miljö och boende
- Kultur
- Idrott och fritid

Ett av inriktningsmålen för delprogrammet Demokrati och delaktighet handlar om att den enskildes levnadsvillkor ska förbättras genom delaktighet och engagemang i samhälle och arbetsliv. Andra mål är att hälsan bland befolkningen ska befrämjas samt att tryggheten i stadsdelen ska förbättras. Slutligen är det ett mål att Station Rosengård ska ge röst åt stadsdelen och vara en resurs för människorna i området. Vad gäller delprogrammet Miljö och boende gäller inriktningsmålen: attraktiva boendemiljöer som ska ge ökad stabilitet i stadsdelen samt ökade kunskaper om miljö och levnadsförhållanden. Inriktningsmålet för delprogrammet Kultur är att framhäva kultur och kulturarbete och förmedla en positiv bild av Rosengård. För det sista delprogrammet, Idrott och fritid, är inriktningsmålet att förstärka Rosengård som en idrottsstadsdel.

Den redovisning som utvärderingen av Lokalt utvecklingsarbete spänner över ger ingen komplett bild eller spegling av den totala verksamheten inom området. Av tidsskäl tvingas vi göra vissa urval i vår redovisning då vi givetvis inte har funnits med överallt i den verksamhet som bedrivits. Redovisningen nedan bygger på ett stort antal intervjuer och samtal. Vi har varit med som deltagande observatörer under projektmöten, evenemang, konferenser m m

under den period som Nationellt exempel och storstadssatsningen ägt rum och fört anteckningar som tillsammans med intervjuerna bildar underlag för vår framställning.

Storstadssatsningen följde direkt efter den tidigare statliga satsningen Nationellt exempel och till en början fortsatte samma projektledare med det arbete som påbörjats i Nationellt exempel. Det går inte att separera de båda satsningarna ifrån varandra utan de hänger ihop. Därför gör vi inledningsvis en kort tidsmässig tillbakablick från starten av Nationellt exempel över till storstadssatsningen. Redovisningen är upplagd så att först kommer en översikt som lägger vikt vid det interna arbetet och organiseringen inom programområdet. Därefter följer en redovisning av utvärderingen av olika aktiviteter inom de olika delområdena.

ÖVERSIKT AV OMRÅDET

Nationellt exempel

Anders Wennerström, anställd som sakkunnig i integrationsfrågor, blev ombedd att ställa upp som samordnare för programområde C i Nationellt exempel, motsvarigheten till Lokalt utvecklingsarbete 1998. Samordningsansvaret gällde dock inte Lokal TV-Station Rosengård samt Barnkulturverkstan i Drömmarnas Hus. Dessa två verksamheter har i stort sett fungerat självständigt. Till Wennerström knöts fyra projektledare. När Nationellt exempel drog igång gick det fort och inom stadsdelen finns det många tjänstemän som menar att det gick alldeles för fort. Samordnaren menade i en intervju:

”Hade vi haft den här processen igång tidigare och fått fram önskemål, så hade man ju kunnat diskutera vad det är för kompetenser vi skulle satsa på. Men det gavs inte riktigt den möjligheten från statsmakternas sida, för att man skulle komma igång överhuvudtaget så skulle projektledarna finnas på plats. Och det var styrt uppifrån redan det.”

Målgruppen för det förändringsarbete som projektledarna skulle driva var *”de som i olika avseenden befinner sig längst ifrån majoritetssamhället vad avser förvärvsfrekvens, politisk delaktighet, mental integration etc”*. Frågan var alltså hur man skulle nå ut till dessa människor och göra dem delaktiga i förändringsarbetet. En variant, som samordnaren också var inne på ovan, kunde ha varit att man först inventerat behoven och fått en klarare bild av den diffusa målgruppen, och sedan utifrån behoven och önskemålen anställt personer med den kompetens som behövdes för att agera. Istället fick man en lång process där de nyanställda först måste lära känna Rosengård, knyta olika kontakter och sedan söka sig fram till vilka arbetsuppgifter de skulle ta itu med. Projektledarna stod inför en svår uppgift som kanske

hade underlättats av en kurs i projektledning, vilket också föreslogs av en tjänsteman från stadsdelen, men som inte genomfördes.

De första månaderna ägnade sig projektledarna alltså åt att söka upp föreningar och boende för att skapa kontakter och lära känna området. Några projektledare gick runt på alla skolorna, träffade barn- och ungdomschefer, fritidspersonal och föreningar. Men att komma utifrån, som de flesta projektledarna gjorde, var inte alltid välkommet. Informationen till de ordinarie verksamheterna, om vad Nationellt exempel stod för, hade stora brister. När projektledarna gått runt och träffat personal från kärnverksamheterna så:

”...fick vi ta en del skit. Vem är ni, vad ska ni göra här? Alltså de (kärnverksamheterna) känner sig överkörda. Vi har fått hålla på att få vissa människor att förstå att vi inte är något hot utan vi vill göra något positivt. Men det är ju det här med information. Det borde ha funnits mer information från stadsdelen.”

En annan av projektledarna är också kritisk i en intervju under våren –99:

”Vi borde ha blivit bättre förankrade internt i stadsdelens egen verksamhet. Det hämmar oss mycket. Alltså det tycker jag är en stor brist att man inte har förankrat det innan och vi har heller inte i gruppen jobbat för att förankra oss själva. Vi borde ta mer initiativ och besöka andra människor som jobbar med liknande som vi. Och vi kommer inte att kunna göra ett bra jobb om vi inte har förtroende internt, alltså det behövs att hela stadsdelen mobiliseras och verkligen försöker göra någonting.”

Två av projektledarna tog, som nämnts ovan, på ett tidigt stadium själva initiativ till att gå runt och tala med fritidspersonal och personal på skolor men de fick direktiv om att de skulle arbeta med föreningarna i stället. ”*Vi skulle inte jobba med den existerande kärnverksamheten utan vi skulle jobba med föreningarna.*” Detta fick till följd att man abrupt avslutade dialogen med en skolledare, vilket förbryllade denne, som uppfattade att Nationellt exempel inte ville samarbeta.

Det tog tid för projektledarna att finna sin plats och ett framkomligt arbetssätt. På ett tidigt stadium efterlyste man s k neutrala samlingslokaler, som inte var knutna till någon specifik förening, där man skulle samla människor och förlägga aktiviteter. Flera av projektledarna tyckte vidare att de hade alltför små befogenheter.

”Det har inte varit det lättaste att hitta sin plats bland alla ordinarie verksamheter som redan fanns där. De här fem månaderna har gått åt till att hitta fram till vilket arbetssätt vi ska ha. Nu har vi bestämt att vi ska arbeta med grannskap. Vi har delat in området i fyra delar, vi ska fungera som kontaktpersoner som ska finnas mycket på området och arbeta med resurspersonerna som är knutna till Nationellt exempel. Det är viktigt att hitta neutrala lokaler där man kan starta upp olika verksamheter. Och där har det ju blivit tydligt att vi inte kan bestämma över pengar. Vi kan tycka att en idé eller verksamhet är bra och säga att vi tror på den. Men vi har ingen möjlighet att fatta beslut. Vi blir istället ett slags bollplank. Jag har gått

på pumpen många gånger med anledning av att jag har trott att jag har haft större mandat än vad jag har haft.”

Grannskap och resurspersoner

En grundtanke i det förändringsarbete som pågår i Rosengård genom programområde Lokalt utvecklingsarbete inom storstadssatsningen, och tidigare också inom programområde C i Nationellt exempel, är att invånarna ska ha en ”djup delaktighet i processen”. *”Alla insatser måste vara väl förankrade och alltid utgå från de boendes egna behov och önskemål.”* Med detta för ögonen har man inom delområdet genom olika strategier sökt nå ut till befolkningen i Rosengård.

Föreningslivet har pekats ut som en av de viktigaste aktörerna för att nå befolkningen eftersom: *”Föreningarna spelar en mycket stor roll, inte minst socialt, för Rosengårds befolkning och når på olika sätt stora delar av de boende.”* Att nå de boende genom föreningarna var en strategi som valdes även i tidigare satsningar såsom ”Blommanpengarna” och ”Nationellt exempel”.

Inom den ”träffpunktsverksamhet” som bedrevs inom ”Blommansatsningen” hade Rosengårds stadsdelsförvaltning tecknat avtal med ett antal föreningar för att bedriva denna verksamhet. De statliga medlen från ”Blommansatsningen” tog slut 1998. I slutet av 1998 satsades nya statliga pengar som kom Rosengård till godo men denna gång gick satsningen under benämningen Nationellt exempel. Eftersom risken bedömdes som stor att träffpunktsverksamheterna skulle upphöra när ”Blommanpengarna” tog slut så tecknade stadsdelsförvaltningen ett nytt avtal med i princip samma föreningar men denna gång med medel från Nationellt exempel. De föreningar som skrev på skulle nu förbinda sig att utveckla sin grannskapsverksamhet. Tanken var alltså att flera föreningar i ett grannskap skulle samarbeta i olika verksamheter, något som inte fungerat framgångsrikt inom träffpunkterna.

Samverkansavtal upprättades med några olika föreningar som ansågs *”representativa för stora grupper av de boende på området”*. Förhoppningen var att grannskapen skulle bli *”kanaler genom vilka de boende kan vara med och påverka hur verksamheten utformas i stadsdelen”*. När verksamheten inom grannskapen expanderade så förväntade man sig att ytterligare grupper skulle bli engagerade i grannskapsverksamheterna. Ett antal nya resurspersoner anställdes av sina föreningar inom respektive grannskap för att hålla ihop verksamheten och utveckla den. De flesta avtal med föreningar och resurspersoner började gälla i april 1999.

Men det förelåg ett grundläggande problem med anställningsformen för resurspersonerna. De föreningar som resurspersonerna var knutna till hade själva ansvaret för

anställningarna medan Nationellt exempel stod för kostnaderna. Problemet med denna konstruktion var att resurspersonernas kompetens i vissa fall inte var direkt anpassad till verksamheten och att gränslinjen mellan deras föreningsarbete och arbetet för Nationellt exemplars räkning inte var tydlig. Denna konstruktion medförde också att projektledarna fick begränsade möjligheter att påverka resurspersonernas arbetsuppgifter.

Följden blev att det tog lång tid för resurspersonerna och deras föreningar att fundera ut vad grannskapsarbetet egentligen var och hur det skulle bedrivas. Under våren och försommaren 1999 ägnade projektledare och resurspersoner mycket tid åt att tillsammans försöka göra grannskapsarbetet begripligt. Man förde diskussioner om hur ett sådant arbete skulle kunna utgå från de boendes egna behov.

Framåt hösten hade man identifierat ett antal områden som man ansåg nödvändiga att utveckla för att uppnå större delaktighet i samhället. Genom grannskapen formulerades olika behov. De behov som framkom var olika former av utbildnings-, kompetens- och utvecklingsinsatser och verksamheter för att stödja barn och ungdom. Ett annat stort behov som framkom var verksamheter som riktar sig specifikt till kvinnor. Under hösten 1999 bildades arbetsgrupper från målgruppen inom respektive område med en projektledare som sammankallande.

Inom grannskapen hade vissa föreningar och boende gått samman och bildat s k grannskapsråd. Dessa råd hade till uppgift att representera de boende och se till att de boendes behov styrde valet av verksamhet. Resurspersonerna ingick sedan i en referensgrupp för boende och föreningsliv samt i ett särskilt Rosengårdsråd. I utformandet av gällande program för utvecklingsinsatser har rosengårdsbor varit representerade bl a genom det lokala rosengårdsrådet.

En kritik vi framförde i förra rapporten var att det avtal som stadsdelen slöt med föreningarna gjorde att det inte gick att på ett omfattande sätt bygga ut grannskapstanken. Resurspersonerna var redan uppbundna till ett omfattande föreningsarbete och grannskapsarbetet var bara ytterligare en arbetsuppgift. De fick inte heller tillräcklig vägledning i hur de skulle gå tillväga med sina nya arbetsuppgifter. Det blev huvudsakligen resurspersonerna som ingick i de flesta arbetsgrupper. En brist som vi påpekade var att man inte lyckades involvera en vidare krets människor. I juni år 2000 kunde man konstatera att de etniskt gränsöverskridande aktiviteterna fortfarande var begränsade och gemensamma aktiviteter hade inte kunnat förverkligas fullt ut.

Ett av problemen med att försöka nå befolkningen via ett litet antal föreningar var att några föreningar gynnades med anställningar och andra ställdes utanför. I en

processbeskrivning av Anders Wennerström 2000 klagörs att han ser det som att processen i en inledande fas börjar med att påverka en elit eller ett ledarskap inom föreningarna för att sedan sprida sig långsamt till övriga målgruppen. Men att det finns tveksamhet huruvida detta var en bra strategi eller ej visar en annan formulering av Wennerström: *”invandrarföreningar är ofta ganska lösa organisationer med ett litet ledarskikt och med en relativt liten aktiv kärna”*.

Kritik mot att man vände sig till ett fåtal föreningar kom så småningom. En föreningsaktiv rosengårdsbo menar att det är farligt att göra sig beroende av ett litet antal föreningar. Han säger:

”Om man väljer någon utestänger man andra. De har alla sina begränsade kretsar, faran finns om man blir alltför beroende av de här resurspersonerna eller vissa föreningar. Om man arbetar via en förening måste man vara mycket medveten om vad man gör och inte gör. Man måste vara medveten om hur dom här föreningarna fungerar, vilka som styr och vilka de representerar.”

Personen i fråga menar likt många andra vi träffat i Rosengård att projektledarna borde ha vänt sig till bredare skikt av befolkning och föreningar redan från början genom att gå runt i området och knacka dörr och bjuda in till samarbete. Detta var f ö en strategi som några projektledare inledningsvis var inne på men som aldrig genomfördes.

Ett problem och en oro som en av projektledarna lyfte fram efter cirka ett halvt års arbete, våren 1999, var:

”Alltså de som vi nu i huvudsak träffar och som är företrädare för föreningarna, det är samma personer som dyker upp överallt och är aktiva. För man möter ju samma människor. Det är sällan man möter nya ansikten vilket kan vara oroväckande. Men projektet är säkert ett lyft för dom som är inblandade.”

Det fanns projektledare som ställde sig kritiska till att så mycket tid inledningsvis gick åt att jobba med föreningarna: *”Vi stöttar vissa föreningar och i många fall är det ju samma föreningar som blev stöttade genom Blommanpengarna, och vi har fått ärva lite väl mycket därifrån. Hela vårt arbete hittills har gått ut på att rädda Blomman, de anställda.”*

Olika uppfattningar

Ytterligare problem som blev tydligare efterhand var att de olika projektledarna stod långt ifrån varandra vad gäller synen på verksamheten och att det fanns en brist på tydliga mål.

”Det känns fel att vi inte haft tid att diskutera igenom våra ståndpunkter. I början hade vi mycket tid att prata och då kunde vi liksom agera som en samlad grupp men ju längre tiden går desto mer splittrat blir det och desto mindre känner man att det är vi som grupp som ska göra saker. Och inbördes har det framkommit väldigt olika uppfattningar om hur vi ska jobba och

vad som är viktigt. Aktiviteterna måste ske i ett sammanhang annars har vi missat. Jag menar att när vi börjat så borde vi ha börjat mer som grupp. Vilka är vi, vad är våra åsikter, vad har vi för mål, medel, allting. Suttit ner och format något gemensamt. Alla måste ha en helhetssyn men det har vi inte. Vi har ingen projektbeskrivning och ingen struktur. Nu är vi ett antal individer som sitter på samma ställe och jobbar.”

Liknande åsikter för en annan projektledare fram:

”Jag tycker att vi ska prata om vad vi har för värdegrund. När NN och jag diskuterar stämmer det inte alls. Vi har olika utgångslägen när vi talar om hur vi vill göra våra jobb som projektledare. Jag tror det kan bli bättre om vi bestämmer oss för var vi står och jobbar åt samma håll. NN kör sitt race.”

Verksamheten skulle sedan planeras utifrån de önskemål som framkom från de boende och föreningarna. Verksamheterna i de forna träffpunkterna följdes upp. Projektledarna ansvarade för egna områden utifrån delprogrammen och så småningom delade man upp sig med ansvar för geografiska närområden i Rosengård. Men ansvaret för olika geografiska områden upphörde efter en tid utan någon egentlig motivering, enligt en av projektledarna.

Det har varit mycket upp till de enskilda projektmedlemmarna att forma verksamheten vilket i sig kräver en hel del erfarenhet och kompetens. Oklarheten i hur man skulle gå tillväga i arbetet och försöken att anpassa sig efter processens gång gjorde att det uppstod en ryckighet. En projektledare berättar:

”Och det kan man väl säga har varit genomgående hela tiden att det inte har varit särskilt tydligt med arbetsuppgifter och ansvarsområden heller utan det har förändrats en hel del fram och tillbaka. Det är klart att det måste vara en ganska stor flexibilitet och man får pröva olika lösningar. Men vad jag kan känna som ett problem är att jag inte har upplevt att de försök vi har gjort varit särskilt genomtänkta. Det har inte funnits någon strategi för det ena eller det andra och t ex vad gäller det geografiska ansvaret så fanns det inget egentligt mål eller klar bild av hur det skulle se ut och vad det skulle innebära. Så när man sen valde bort det igen så kunde ju inte jag säga att det var för att man hade uppnått de mål man hade satt upp för man hade inte satt upp några direkta mål och inga egentliga strategier heller. Det är svårt när man inte har en tydlighet i arbetsledning. Min uppfattning var särskilt i början att för gruppen var det ett stort problem för alla hade ju inte samma känsla för att skapa sitt eget arbete. När vi anställdes så sa man att det skulle vara självständigt och fritt men inte att det betydde att vi skulle göra allt själva. Så man anställdes på premisser som kanske inte riktigt visade sig vara överensstämmande med verkligheten. Och det har vi projektledare hanterat olika ... Och vi fick ingen introduktion överhuvudtaget i området annat än vad vi själva tog reda på. Och där var det ju också olika hur mycket man själv tar initiativ till att ta reda på saker och ting. Det var ju väldigt mycket lagt på oss som individer att skapa oss den kunskapen själva och se till att vi var insatta i problematiken som fanns. Och jag har hela tiden tyckt att det har varit ett stort problem. Det är ju en sak som jag har upplevt som väldigt jobbig, just att vi inte har haft gemensam målformulering och gemensamma perspektiv och gemensamma strategier för hur vi ska arbeta.”

Övergången till storstadssatsningen

Under hösten 1999 planerades "operation dörrknackning" för att nå en större del av befolkningen i Rosengård men innan detta arbete kom igång så ändrades ansvarsområdena. Nu skulle man inrikta sin kraft på att skriva handlingsplaner. Ryckigheten i arbetsuppgifterna hade denna gång att göra med nya direktiv. I början av hösten 1999 fick gruppen med kort varsel reda på att man skulle skriva om programmet för Nationellt exempel för att man skulle fasas in i storstadssatsningen. När det nya programmet var färdigt hade man detta som underlag för en intern planeringsdag i Nötesjö.

"För första gången i Nötesjö så började man diskutera, vi började försöka ha en ideologisk debatt. Efter två dagars långa diskussioner hit och dit så beslutades det enligt att vi skulle jobba utifrån programmet och vi skulle jobba utifrån de rubriker som fanns i programmet som då är demokrati-delaktighet, miljö, kultur, idrott och fritid."

Detta innebar att projektledarna delade upp sig med ansvar för olika delområden men några projektledare upplevde det som att det var trögt innan någonting hände:

"Jag känner att tiden går och att det inte går framåt och att vi väntar. Nu väntar vi på den 23 februari när det är fullmäktigemöte när handlingsplanerna ska tas. Och då kan man inte riktigt agera. Det är ju inte det att vi rullar tummarna men man kommer liksom inte framåt. Jag upplever att jag har väntat i sex månader. Först var det Nötesjö man väntade på, att vi skulle dit och diskutera, sedan väntade man på nästa och vänta och vänta. Sedan väntade man på att handlingsplanerna skulle bli färdiga och sedan väntade man på att handlingsplanerna ska beslutas."

Gruppen arbetade nu bland annat med att skriva handlingsplaner. Vid ett möte med utvärderargruppen från Malmö Högskola gick Peter Billing, ansvarig för utvärderingen av Rosengård, igenom hur man skriver en handlingsplan. Vid ett uppföljningsmöte senare under hösten då handlingsplanerna skulle gås igenom blev en spricka mellan de olika projektmedlemmarna märkbar och bröt ut i en öppen konflikt.

I början av år 2000 övergick alltså den statliga satsningen Nationellt exempel i en ännu större statlig satsning, storstadssatsningen. Delområdet Lokalt utvecklingsarbete fortsatte till en början som vanligt men projektmedlemmarna beslöt att behålla benämningen "Nationellt exempel". Det är lite förvirrande att delområdet faktiskt i olika sammanhang har olika benämningar; Nationellt exempel, Lokalt utvecklingsarbete samt Demokrati och delaktighet.

Konflikten som varit tydlig under hösten fick sin avslutning i februari år 2000 när två projektledare slutade på olika sätt. Ny personal rekryterades. Handlingsplanen som de två projektledarna ägnat tid åt att utveckla rann i mångt och mycket ut i sanden när en ny anställd skulle ta vid.

Projektsekreterarna

Tanken har hela tiden varit att den diffusa och heterogena grupp som benämns målgruppen lättare skulles nås genom insatser från Lokalt utvecklingsarbete och att det skulle bli ett flöde av människor till arbetsmarknadsområdet från vilket människor skulle kunna slussas vidare ut i arbetslivet.

Under våren och sommaren 2000 avvecklade stadsdelsförvaltningen de avtal som man haft med föreningarna och de sk resurspersonerna. Under sommaren 2000 gick man ut och annonserade efter lämpliga projektsekreterare som skulle ersätta den arbetsinsats som resurspersonerna bidragit med. De fem nyanställda, varav tre boende på Rosengård, skulle arbeta direkt under storstadssatsningen/Lokalt utvecklingsarbete och mer generellt med de boende och de olika programmen. Man valde personer med språk- och kulturkompetens utifrån de språkgrupper man ville nå. Några av projektledarna ansåg att det var ett riktigt lyft för delområdet när projektsekreterarna kom in i verksamheten inte minst genom de kontaktnät som de förde med sig.

Projektsekreterarna kom igång på allvar med sitt arbete hösten 2000. De inledde arbetet med att försöka bygga nätverk, både bland män och kvinnor, över religiösa och etniska gränser. Detta hade man försökt tidigare inom Lokalt utvecklingsarbete och f d delområde C utan att lyckas i någon större grad. Med projektsekreterarnas hjälp bildades ett antal nätverk. Utifrån de önskemål som kommit upp från personerna inom nätverken har man erbjudit folkbildningsaktiviteter som passar de inblandade. Nätverken är könssegregerade utifrån önskemål från inblandade personer. Det manliga nätverket drog igång under några planeringsdagar i Höör under hösten 2000. En projektsekreterare berättar:

”Vi åkte till Höör i två dagar där vi diskuterade idéer inom området. Det var personer från olika föreningar och privatpersoner. Vi diskuterade arbete, arbetslöshet, skola, demokrati och delaktighet. Vi sammanställde 13 punkter och då kom det ett förslag att bilda ett manligt nätverk och då beslutade vi om det. Och sen har det kommit förslag om att det ska vara öppet för alla. Vi var 17 personer och nu är det 25 stycken. Sedan kartlägger vi vilken utbildning man är intresserad av i föreningarna. Vi har gjort en blankett och i blanketten står vilken utbildning man har. Vi har samlat 10 –15 personer som är intresserade av att bli busschaufförer och sedan lämnat detta vidare till Gefas och där har vi fastnat.”

På en fråga om vad nätverket kan göra svarar samme projektsekreterare:

”Det som vi planerat att göra är i första hand att visa människor var det finns arbete. Var dom kan hitta rätt person, rätt plats att söka arbete. Vi tänkte ordna ett möte med presentation av olika utbildningar och kurser som leder till jobb. Sen ska det handla om delaktighet och demokrati, hur man integrerar sig i samhället. Vi ska visa på regler och ge kännedom om det svenska samhället. Vi ska göra studiebesök. Det är det vi kan göra. Vi kan inte själva ordna arbete åt dom men vi visar vilket område man kan söka och vilken viktig person och vilken

myndighet man kan gå till och söka jobb. Och sedan föräldrainflytande inom skolorna, det är mycket viktigt.”

Nätverket sökte alltså göra en egen kartläggning vad de boende själva önskar för arbete/utbildning och sedan matcha boendes behov mot arbetsmarknaden.

Folkbildning

Ett av de behov som framkom i samtalen med boende, resurspersoner, föreningsliv och tjänstemän var att många boende vill lära sig förstå det svenska samhället bättre. Målsättningen uttrycktes i ett handlingsprogram (1999-11-22) var att ”*skapa en folkbildning som ger verktyg och redskap, vilka kan användas för att uppnå ökad integrering för den enskilde.*”

I en revidering av fortsättningen av storstadssatsningen förklaras vilka resultat man förväntar sig av folkbildningen:

”Konsekvenserna av folkbildningsaktiviteter blir, att de som står längst ifrån samhället, ökar sin kunskap och därmed också sin motivation och sitt engagemang för att bli delaktiga i samhället. Det betyder i sin tur att den enskilde individens tro på att söka arbete eller starta eget företag ökar.”

En rad aktiviteter pågår inom folkbildningen såsom kurser i svenska och samhällskunskap, kurs i kultur och diskrimineringsfrågor, mamma-barn-verksamhet med information riktad mot det svenska samhället, samhällsinformation och diskussion om föräldrainflytande i skolan. Dessa aktiviteter har ännu inte blivit föremål för utvärdering. Det viktiga, som vi ser det, är att aktiviteterna leds av professionella som ger en god utbildning och att aktiviteterna upplevs som meningsfulla och leder deltagarna in i det svenska samhället. Det är viktigt att deltagarna kommer vidare efter avslutad aktivitet inom folkbildningen.

Projektsekreterarna ingår också som ”kulturkompetensresurs” i flera ordinarie verksamheter/arbetsgrupper. Stadsdelschef Roger Niklewski ser gruppen projektsekreterare som en ”*strategisk grupp som ska användas till väldigt många olika saker. Och det har gått upp för allt fler hur viktiga dom egentligen är. Och det är många som drar i dom.*” Han menar vidare att projektsekreterarna har kontaktytor som man utan deras hjälp inte skulle kunnat få.

Ytterligare en arbetsuppgift för projektsekreterarna är att arbeta på Medborgarkontoret. En av projektsekreterarna berättar om sitt arbete där:

”I första hand kommer olika nationaliteter som dom som jag tar hand om: afghaner, araber, kurder och turkar. Dom vet vilken dag jag finns där. Människor kommer dit med olika problem.

I första hand vill de ha hjälp med att fylla i blanketter, dom kan inte svenska. I andra hand kommer de för att få hjälp att hitta arbete. Men det handlar också om problem med ungdomar, barnomsorg, kontakt med socialbyrån, försäkringskassan, polisen, ansökan om svenskt medborgarskap, dom kommer för att hyra lokal för festligheter och olika aktiviteter. Det kommer mycket folk. Många kommer till internetcaféet.”

Projektsekreterarna har även ingått i Herrgårdsprojektets projektgrupp och under våren 2001 lades mycket tid ned på att översätta, dela ut och hjälpa till att fylla i arbetsboken. Några av projektsekreterarna arbetar också för att föräldrar ska tillförsäkras ett verkligt inflytande i skolorna.

Stor oro

Den 22 november 2000 skickades en särskild målformuleringsbilaga ut från stadskontoret till stadsdelarna. En revidering av storstadssatsningen hade gjorts. De huvudpunkter som lades fram var i nämnd ordning: Att höja sysselsättningsgraden för både män och kvinnor. Att alla elever bör ges förutsättningar att klara målen i grundskolan. Att alla stadsdelar måste upplevas som attraktiva och trygga. Att utveckla demokrati och delaktighet.

Stadsdelschef Roger Niklewski förklarar hur man framöver måste arbeta: *”Vi måste nu börja se framåt mot den möjliga projekttidens slut och se till att fundera över vad som kan permanentas i någon form. Och vad det kan finnas i varaktig förankring så att det inte bara lever kvar i kraft av projekt.”*

Vad som stått för dörren under årets revidering har varit att ta ställning till vilken verksamhet som ska leva kvar framöver och vilken verksamhet som ska fasas in i den ordinarie verksamheten.

Oron var stor bland både projektledare och projektsekreterare. Man uppfattade situationen som att demokrati och delaktighet kom längst ner på listan över prioriterade insatser. Man oroade sig för att anställningarna snart skulle upphöra och den verksamhet man satt igång skulle ta slut. Efter årsskiftet avstannade delvis arbetet med folkbildningen. Under våren fördes en diskussion i stadsdelen om framtiden för delprojekten inom Lokalt utvecklingsarbete. Man sökte t ex se på vilket sätt utvecklingsarbetet kunde stödja arbetsmarknadsinsatserna genom att projektsekreterare styrdes över till den delen eller vilka andra delar som kunde gå in i kärnverksamheten. För projektsekreterarna innebar de månader de dittills varit anställda en kort tid av arbete innan de nu eventuellt skulle in i något annat eller kanske fasas ut. Oron handlade inte enbart om den egna sysselsättningen utan också om att man satt igång verksamhet för människor i området som kanske måste avbrytas. Ett antal

boende hade fått förtroende för projektsekreterarna och kanske sett möjligheter till en förändring. En av projektsekreterarna sa i en intervju under våren:

”Alla är oroliga. Speciellt de sist anställda. Jag tycker inte storstadssatsningen ska fungera på detta sättet med projektanställningar. Det sker hela tiden förändringar, man hinner inte följa förändringen. Man måste finna fastare former.”

Flera av projektsekreterarna kan också berätta om en tröghet i arbetet med att slussa människor vidare. Exempel på detta kan gälla boende som blivit utlovade datakurs men där kursen kunde inte komma igång på grund av brist på lokaler. Samma sak gäller andra löften om förarutbildning och städutbildning som varit svåra att infria: *”Det är jobbigt eftersom vi jobbar direkt med de boende och de känner att de är lovade utbildning och vår trovärdighet försvinner.”* De boende som sett en chans till en väg till arbete blev besvikna och besvikelsen fick personalen på Lokalt utvecklingsarbete söka hantera.

Slutsatser

Beskrivningen ovan har syftat till att ge en viss översikt över programområde Lokalt utvecklingsarbete, tidigare programområde C, över tid. Självklart är detta ingen komplett bild av den verksamhet som bedrivits inom området utan vi har lyft fram ett antal problem i översikten som vi menar bör beaktas i eventuella framtida satsningar. Efter att ha följt satsningarna Nationellt exempel och storstadssatsningen under några års tid och gjort intervjuer med samtliga projektmedlemmar inom programområdet vid ett flertal tillfällen så har vissa problem blivit alltmer tydliga och vi tror det är möjligt att dra en del lärdomar.

En slutsats som vi drar utifrån ovanstående är att alltför mycket tid har gått åt att söka och hitta former för det egna arbetet med att nå målgruppen. Organiserandet av det interna arbetet ger en bild av ryckighet och ständiga förändringar vilket givetvis försvårar ett långsiktigt arbete. Exempel på detta är att vid någon period har man arbetat med geografiska ansvarsområden för att sedan överge detta. Man har arbetat med resurspersoner inom ett antal specifika föreningar, vilket också har övergivits.

Under hösten 2000 anställdes ett antal projektsekreterare för att på ett bättre sätt kunna arbeta med målgruppen. Man valde personer med språk- och kulturkompetens utifrån de språkgrupper man ville nå. De började sitt arbete under hösten med nätverksbygge, folkbildning och annat. När målformuleringsbilagan presenterades vid årsskiftet och en revidering av arbetet stod för dörren skapade detta stor oro bland projektarbetarna, inte minst de nyanställda projektsekreterarna. Nu var det åter dags för omorganisering av verksamheten.

De relativt nyanställda projektsekreterarna hade haft kort tid på sig att komma igång och var oroliga för att deras arbete varit förgäves. Detta var uppenbarligen ingen obefogad oro eftersom två projektsekreterare inte fick förnyade anställningar vid omorganisationen.

Projektsekreterarna betraktas som den kanal som ger möjlighet till kommunikation mellan kommunens tjänstemän och de boende i området. Därigenom finns emellertid en risk att de både står utanför och innanför gruppen tjänstemän, som de själva de facto tillhör, vilket skulle kunna placera dem i en underordnad position inom den kommunala hierarkin.

Internt har projektgruppen i mångt och mycket dragit åt olika håll och det har många gånger varit upp till enskilda projektanställda att hitta sina egna arbetsuppgifter och flera har efterlyst en tydligare arbetsledning. Som vi sett av ovanstående skildring har flera projektmedlemmar upplevt en brist på gemensam målformulering, gemensamma perspektiv och strategier för arbetet. En del av de projektanställda har velat ta det långsamt och låta processen få ha sin gång medan andra har tyckt att arbetet skridit fram alltför långsamt och velat skynda på. Delvis på grund av detta lämnade två projektarbetare gruppen, på olika sätt, efter en konflikt i februari år 2000.

När Nationellt exempel drog igång fanns uppenbara brister i förankringen i stadsdelen. De projektanställda möttes många gånger med misstro från tjänstemän inom kärnverksamheten samtidigt som det tycks ha varit brister i projektarbetarnas egna ansträngningar för att nå ut till den ordinarie verksamheten. Alltför mycket tid ägnades åt ett litet antal föreningar och man bedrev en ganska tyst verksamhet. Det hade inte varit fel med en mer offensiv hållning där man gått ut med flygblad, dörrknackning, öppna möten och liknande som hade visat alla i stadsdelen att man fanns till och bjöd in till deltagande.

Det förelåg brister i information om vad man egentligen sysslade med under en lång period och därför blev det en rejäl uppryckning när en projektsekreterare som anställdes inom delprogrammet inom storstadssatsningen år 2000 gjorde informationsbroschyrer och affischer. Ett utslag av denna brist på information är att utvärderargruppen i stort sett själv har fått söka information om den verksamhet som bedrivits inom Lokalt utvecklingsarbete och med några undantag så har eventuell information via mail, brev eller telefonsamtal till utvärderargruppen varit mycket sporadisk.

En satsning av denna storlek bör vara mycket väl förberedd innan man sätter igång. Man borde haft en klarare bild av den s k målgruppen och vilka behov som finns inom den så att man på ett tidigt stadium kunnat identifiera ett antal viktiga insatser. Utifrån de behov som hade identifierats skulle man noga kunnat välja personal att arbeta med frågorna. Personalen bör ha kompetens inom det specialområde som de ska arbeta med och gärna även ha

möjlighet att gå en kurs i projektledning om de inte har lett projekt tidigare. Det är en fördel att "känna området", olika föreningars uppbyggnad och kärnverksamheten, en kunskap som annars kan ta lång tid att erövra. När man väl sätter igång med satsningarna bör man gå ut mer offensivt med information till alla aktörer.

Att inte ha ändamålsenliga lokaler för den verksamhet som ska bedrivas har varit ett återkommande problem i Rosengård vilket lett till ständiga förseningar och förmodligen även till att viss verksamhet gått i stöpet. När verksamheter som utlovats inte kommer igång leder detta till misstroende mot enskilda projektledare och projektsekreterare som upplever maktlöshet. Vilka möjligheter har enskilda projektledare och projektsekreterare att påverka, vilka befogenheter har de egentligen? Flera av de anställda kom fram till att deras uppgift var bollplankets, att lyssna på den boendes önskemål och sedan var det upp till andra att besluta.

De gångna årens erfarenheter reser frågan om det överhuvudtaget är möjligt att behandla lokalt utvecklingsarbete med tonvikt på demokrati och delaktighet eller miljö och boende som specifika arbetsområden lämpade att administreras som en egen enhet. Detta skall inte betraktas som en kritik mot projektanställda, som arbetar efter givna direktiv och gör en god arbetsinsats i förhållande till sin utbildning, sina erfarenheter och givna ramar. Det är istället organisationen som sådan som bör diskuteras med utgångspunkt från frågeställningen om det inte skulle kunna ge större utdelning om de bärkraftiga projekten förankrades i kommunens kärnverksamheter, vilket på sikt skulle kunna underlätta övergången från projekt till permanenta verksamheter.

Det är komplexa problemområden vi lyfter fram och för oss som utvärderare är det svårt att avgöra var problemens kärna ligger när det gäller t ex ryckighet och organisationsförändringar. Problemen kan bottna i svårigheter inom själva projektgruppen men också i direktiv från stadsdelen, stadshuset eller i sista hand staten.

DEMOKRATI OCH DELAKTIGHET/MILJÖ OCH BOENDE

Eftersom de båda delområdena demokrati och delaktighet respektive miljö och boende egentligen inte går att skilja från varann har vi valt att redovisa en rad projekt under en dubbelrubrik som täcker båda områdena.

Projekt Rosen

Projekt Rosen var under perioden 1998 t om juni 2001 ett projekt som egentligen var en fortsättning på ett grannskapsprojekt som startade 1993 och drevs i regi av dåvarande Invandrarförvaltningen. Grannskapsprojektet var inrymt i större lokaler som hade varit en

kommunal vårdcentral. Den formella adressen var von Rosens väg 64, men lokalerna sträckte sig över hela fastigheten med adresserna von Rosens väg 64, 66 och 68. Syftet med den ursprungliga verksamheten var att inom ett avgränsat bostadsområde, fastigheterna Landsfiskalen 1 och 2 med adress von Rosens väg 50-78, tillgodose hyresgästernas behov av samlingslokal och möjlighet att skapa gemensamma aktiviteter för de boende i området. I praktiken reducerades grannskapsprojektet till en samlingslokal för delar av den romska befolkningen som antingen bodde i fastigheterna Landsfiskalen 1 eller 2 eller hade anknytning genom släkt och vänner i området.

Under de år som passerat har grannskapsprojektet ändrat skepnad, bytt huvudman – projektet drevs under de senaste åren av Rosengårdsskolan - minskat lokalyta, bytt adress till von Rosens väg 68 och gjort ett nytt avstamp under 1998. Projektets personella resurser fördelades under den senaste perioden (2000/01) på en projektledare med 20 procent tjänstgöring samt ytterligare två personer som har haft till uppgift att praktiskt driva projektet vilket stundom har visat sig vara ett svårbemästrat uppdrag. Romerna har minskat i antal i det aktuella området och uppskattas idag motsvara en mindre andel av det totala antalet hyresgäster i fastigheterna med adress von Rosens väg 50-78. Trots romernas minskade andel av det totala befolkningsunderlaget i området började projektet sin ”nygamla” start med att enbart vända sig till romer som en urskiljbar del av hyresgästerna. Inom denna målgrupp riktades en större andel av de personella resurserna till fritidsverksamhet för barn i skolåldern vilket i och för sig gav de prioriterade barnen möjlighet till en positiv fritid. Samtidigt kan det inte bortses från att det större antalet barn inom området exkluderades från denna möjlighet till kommunens positivt riktade resurser, vilket i sig motverkade storstadssatsningens integrationsfrämjande syfte.

Under sommaren 2000 förändrade projektet inriktning och målgruppen vidgades till vuxna, barn och ungdomar med särskild tonvikt på barn- och ungdomsverksamhet oavsett ursprunglig nationalitet, språk eller etnisk tillhörighet. Under våren 2000, då en vidgning av målgruppen aviserades, genomgick projektet en viss turbulens. Den ändrade inriktningen av projektets målgrupp sammanföll med Komvux nedläggning av den vuxenundervisning som bedrivits för romer i projektets lokaler, vilket till sin konsekvens innebar att de romska deltagarna ansåg sig vara ofördelaktigt behandlade. De vuxna romerna sökte sig inte längre till projektets lokaler eller övriga verksamheter, vilket tolkades som en ovilja från romernas sida att blanda sig med besökare utanför den egna grupp tillhörigheten. Samtidigt är det viktigt att uppmärksamma att förändringen i sig inte innebar någon minskning av antalet besökande barn. Det bör kanske också uppmärksammas att de vuxna romerna, efter nedläggningen av

vuxenundervisningen, inte längre hade något krav på närvaro, vilket i sig kan vara en anledning till deras minskade besöksfrekvens. Det är därför inte möjligt att se den vidgade målgruppen i sig som en anledning till de vuxna romernas svikande engagemang. Genom den indragna undervisningen för vuxna romer och grannskapsarbetets vidgade målgrupp skapades nya förutsättningar för projektets fortsatta arbete. En av dessa förutsättningar var att arbetet inte längre kunde bygga på en riktad verksamhet med fokus på etnisk eller språklig tillhörighet.

Projekt Rosen började under senare delen av sommaren 2000 sin nya tillvaro med målsättningen att serva invånarna, framför allt barnen för att föräldrarna skulle få möjlighet till avlastning. Förmiddagarna skulle ägnas åt öppen förskoleverksamhet där föräldrarna skulle delta och eftermiddagarna skulle innehålla verksamheter som riktades enbart till skolbarnen. Barn och föräldraverksamheten skulle fokuseras på grannskapet och närmiljön med inriktning på samarbete med Agenda 21 som administrativt varit underställt storstadssatsningens avdelning för Lokalt utvecklingsarbete.

Agenda 21

Agenda 21-kontoret, med adress von Rosens väg 68, lyder idag under Herrgårdsprojektet som är underställt Lokalt utvecklingsarbete och fram till våren 2001 har en (1) projektledare och en (1) projektsekreterare varit särskilt avdelade för att leda miljöarbetet. Detta innebär att det sammanlagt funnits minst två tjänster med ytterligare tillskott av praktikanttjänster och särskilda punktinsatser reserverade för arbetet med miljöfrågor. Under sommaren 2001 aviserades emellertid en något ändrad profilering av verksamheten, vilket skulle innebära en nedtoning av det miljöbaserade arbetet. Projektledaren för miljöarbetet slutade sin anställning och projektsekreteraren med särskild inriktning på miljöfrågor skulle fortsättningsvis arbeta inom Herrgårdsprojektets ram.

Arbetet i Agenda 21-lokalen sker idag inom Herrgårdsprojektets ram men har under en längre tid inriktats på cirkelverksamheter och andra aktiviteter för att väcka ett miljömedvetande hos hyresgästerna. Den övergripande målsättningen med detta arbete har varit att uppnå en hållbar utveckling – som inte förstör miljö och natur – och som skulle arbetas fram av de boende med adress, von Rosens väg 50-78 (Landsfiskalen 1 och 2) på Herrgården i Rosengård.

En stor del av miljöinsatserna har riktats mot dessa gårdar på von Rosens väg 50-78, men det finns även exempel på andra initiativ. Under våren 2001 invigdes ett miljöprojekt på Apelgården som i första hand uppges vara tänkt för Rosengårds östra område. Projektet

centreras runt ett mindre hus, benämnt "Fröhuset", med områdets yngre barn som målgrupp där de skulle kunna plantera och ta del av utställningar och praktiska demonstrationer av årets växlingar. Vid invigningen fanns många barn, musik och ballonger och det verkade vara ett lovvärt initiativ som kan ge glädje åt många barn i hela området. Det är emellertid tveksamt om projektet i praktiken varit till gagn och glädje för en större del av de barn som utgör projektets målgrupp. Redan i september (2001) ligger Fröhuset öde och tomt. Några rostiga cykeldelar kantar området och odlingslådorna är täckta med ogräs. I oktober har en av odlingslådorna tagits i bruk, men i övrigt ser området övergivet ut. Det framstår som ganska tydligt att Fröhuset saknar tillsyn och det har också varit utsatt för åverkan. Kontakt med några skolbarn som passerar området ger ingen upplyftande bild. En pojke kommer ihåg invigningen, men sen vet han inte om det har hänt något där. Ytterligare några barn som är på väg hem från skolan känner inte till invigningen och vet inte vad huset används till. Projektledaren som initierade miljöinsatsningen med barnen som målgrupp är inte längre anställd och verksamheten tycks inte fått någon fast förankring, varken hos de boende, storstadssatsningens personal eller hos andra aktörer i kommunen. Med facit i hand kan konstateras att satsningen på barn och miljömedvetande egentligen aldrig blev mycket mer än vad invigningen bjöd på, men satsningen skulle kunnat bidra till att uppfylla det övergripande miljöarbetets målsättning som uppges vara att uppnå en hållbar utveckling, även om detta är en allmänt hållen formulerad målsättning som inte egentligen anger de miljöbetonade verksamheternas inriktning.

Vid en konkretisering av de miljöprojekterade målen framgår att Agenda 21-kontoret ska utvecklas till en mötesplats, där människor från hela Herrgården kan träffas och där man ska utveckla olika verksamheter. Det praktiska arbetet beskrivs i Infobladet från november 2000 där det står att läsa att Agenda 21-gruppen, som är en boendegrupp på Herrgården, praktiskt arbetar med att soporna ska minska och sorteras i så många fraktioner som möjligt. "torsdagsstädningarna" på gårdarna anges vara ett konkret exempel på arbetet i Agenda 21 där vuxna och barn bl a ägnar sig åt att sortera burkar som inte går att panta. Vidare anges boendegruppen arbeta med att kompostera det våta köksavfallet och plantera ekologiskt i odlingslådor. Därtill har diskussioner pågått om försök att minska vattenförbrukningen i fastigheterna och Agenda 21 har tillsammans med fastighetsägaren och ett folkbildningsprojekt som ABF, Integrationsverket, Konsumentverket och Teater X står bakom medverkat i att ett "trappvärdssystem" inrättats för att öka den allmänna ordningen i och runt fastigheten.

Försöken att förbättra den fysiska miljön har tillkommit med en praktisk verklighet av sopor, skräp och ohälsa framför ögonen. Kompostering och ekologiska odlingslådor är lovvärda initiativ, men den praktiska verkligheten tycks vara avlägsen från projektets ambitioner. De synliga effekterna av projektets och hyresgästernas sopsortering lyser med sin frånvaro. Trots trappvärdssystem och återkommande diskussioner mellan Agenda 21, den lokala hyresgästföreningen och fastighetsägaren Nor-Sve finns det i fastigheterna med adress von Rosens väg 50-78 ännu inga miljöhus (soprum) och soptunnorna, som för övrigt inte är märkta för torra respektive våta sopor, dignar under trycket av avfall. Flera av odlingslådorna, som åtminstone ursprungligen gav upphov till den yngre generationens omsorg, har under årets vår och sensommar sett hopplöst övergivna ut. Det ursprungliga syftet med odlingslådorna var att hyresgästerna skulle motiveras att odla ekologiskt och att barnen genom ett aktivt deltagande skulle lära sig att vårda sin miljö. De ursprungliga försöken att odla ätbara grönsaker kan sammanfattas i en av de kritiska hyresgästernas röster: *"Vem ska äta det? Barnen leker i det, dom kissar i det."* Med facit i hand framstår kanske delar av det ekologiska odlingsförsöket som verklighetsfrämmande, vilket inte innebär att försöket i sig var fullständigt misslyckat eftersom barnen haft möjlighet att delta i konkreta aktiviteter. Grönsakerna har bytts ut mot blommor och barnens engagemang runt odlingslådorna har punktvis varit föremål för aktivitet och gemenskap. Det tycks dock saknas en kontinuitet och ett ihållande engagemang som periodvis resulterar i ogrästäckta odlingslådor, som knappast ger stimulans att vårda den yttre miljön. En invändning skulle kunna vara att det är hyresgästerna och inte projektarbetarna som ska engagera sig, men samtidigt kan det inte bortses från att odlingslådorna, som ett led av storstadssatsningens arbete, tillkommit med hjälp av kommunala initiativ. Denna omständighet borde ställa krav på projektledningen för att hålla aviserade aktiviteter vid liv, vilket inte innebär att alla satsningar med ett aktivt engagemang för ögonen är invändningsfria.

Ett aktivt engagemang kan betyda vägen ur isolering, samhörighet genom samstämmiga intressen eller möjlighet att arbeta för gemensamma mål. Det praktiska arbetet för att skapa ett engagemang i Landsfiskalen 1 och 2 inriktas på sophantering, plantering och renhållning av gemensamma ytor. Både projektarbetarna i Agenda 21 och hyresgästerna vittnar om att det funnits exempel på hyresgäster som försökt att engagera sig genom egna insatser. Här måste det kanske uppmärksammas att det finns en inbyggd risk med projektets ambition att engagera vuxna och barn i en sophantering som inte tycks finna stöd hos hyresvärderna och städning av gården, som i olyckliga fall kan fungera som hyresvärdens legitimering av bristande insatser. En av de kvinnor som har bott i området under perioder under de senaste åren berättade redan

sommaren 2000 om sina släktingar som arbetat gratis under åren: ”*Sen har dom insett att det inte går. Jag menar att inte ens du skulle gå ut och jobba gratis för någon, gå ut och plocka sopor efter någon det går inte.*”

Varje hyresgäst som har tecknat kontrakt med en hyresvärd har ett bindande avtal där rättigheter och skyldigheter mellan parterna regleras. Samtidigt bör det uppmärksammas att en större andel av hyresgästerna i det nämnda fastighetsbeståndet är invandrare som anlant under åttio- och nittiotalet som har en varierad kunskap om samhällets regelsystem och har begränsade alternativ på den öppna bostadsmarknaden. Detta innebär i korthet att hyresgästerna, som en följd av begränsad handlingsfrihet och bristande kunskaper i samhällets regelsystem, riskerar eller tvingas att utveckla en högre tolerans för bristande underhåll. Denna ökade tolerans kan i sin tur leda till att en mindre seriös fastighetsägare, som har att hantera underhållet av en fastighet som onekligen utsätts för högt slitage, också minskar sina ambitioner inför kostnadskrävande investeringar. Dessa minskade ambitioner kan mot storstadssatsningens intentioner legitimeras genom en stigmatisering av området som förslummat med behov av kommunala, mer eller mindre synliga hjälpinsatser. Det ska som jämförelse nämnas att den yttre skötseln av områdena med Herrgårdens större fastighetsägare Skånehus som fastighetsägare, uppvisar en – marginellt - prydligare fasad med färdigställda miljöhus (soprum), som kanske inte garanterar men dock banar väg för en renare närmiljö. Denna skillnad mellan Nor-Sves fastigheter med adress von Rosens väg 50-78 och Skånehus fastigheter med adress Ramels väg är kanske marginell men värd att notera mot bakgrund av storstadssatsningens intensiva satsning på hyresgästerna i Nor-Sve:s fastighetsbestånd. Det finns här en risk att kommunens miljöprojekt, som under en längre tid har haft hyresgästerna i Landsfiskalen 1 och 2 som målgrupp, medverkar till att hyresgästernas krav åsidosätts med hänvisning till en allmän förslumning där hyresgästerna som kollektiv betraktas vara ansvariga för den problematik som de dagligen har att hantera.

Denna risk att utse hyresgästerna som kollektivt ansvariga tenderar att förstärkas med projektets högt ställda mål som minskad vattenförbrukning när hyresgästernas verklighet omges av underdimensionerade tvättstugor vilket de facto innebär större mängder handtvätt i kök och badrum, sopsortering med hjälp av underdimensionerade sopkärl och utan differentierande märkning samt kompostering i ett höghusområde med ekologisk odling som långsiktigt mål. Hyresgästerna i det prioriterade området har misslyckats med att leva upp till projektets ambitioner vilket kan ha förstärkt intrycket att hyresgästerna, inte hyresvärderna, utsetts till syndabockar för sin egen misär. Lite tillspetsat kan det konstateras att kommunen med delar av de prioriterade satsningarna medverkat till att hyresgästerna själva förväntas

utföra den service som de betalar för genom hyresinbetalningarna, vilket knappast kan vara en intention bakom honnørsord som demokrati och delaktighet.

Samarbete mellan Agenda 21 och Projekt Rosen

De omtalade odlingslådorna som installerades under våren 2000 följdes upp av odlingskurser för de vuxna kvinnorna boende i området. En dag i veckan gavs riktad information om ekologisk odling, ekologisk djurhållning m m. Projekt Rosen tillhandahöll barnpassning under den tid som föreläsningarna ägde rum. Det bör poängteras att Projekt Rosens engagemang under den här tiden inte reducerades till barnpassning, vilket utgjorde en mindre andel av den totala arbetstiden. Projekt Rosen ägnade sig också åt öppen barn- och ungdomsverksamhet. Dessutom arrangerade personalen tillsammans med Agenda 21 gruppverksamheter med bakning och matlagning med recept från olika länder. Det var främst kvinnor med barn som deltog i dessa aktiviteter. Detta var konkreta aktiviteter som synliggjorde kvinnornas engagemang, men också det samarbete som började komma till stånd mellan Agenda 21 och projekt Rosen.

Under hösten 2000 förändrades emellertid ånyo förutsättningarna för de påbörjade aktiviteterna. Den person som anställdes av Lokalt utvecklingsarbete, för att med utgångspunkt från Agenda 21 under några timmar varje vecka konkret delta i att bygga upp ett miljöbaserat engagemang hos hyresgästerna, lämnade sin anställning. Projektarbetarens sorti möttes av de kvinnliga deltagarnas beklaganden och den cirkelverksamhet som resurspersonen hade startat med riktad information, som hade till syfte att öka hyresgästernas miljömedvetande och skapa kunskap om ekologisk odling, fick ett abrupt slut.

Projektledningens motivering till att anställningen upphörde var att de tilldelade resurserna skulle användas för att hjälpa rosengårdsbor in i projekten. En annan bakomliggande orsak var de skilda uppfattningar som de inblandade kontrahenterna hade om begreppet integration och vem som egentligen tillhörde projektets målgrupper. En riktlinje var att målgruppen främst utgjordes av de boende med adress von Rosens väg 50-78 eller åtminstone tillhörde de boende i delområdet Herrgården. Den tillfälligt projektanställda tenderade att vidga målgruppen till att även inbegripa boende i andra delar utanför det utmäta geografiska området, vilket i sig skulle kunna vara integrationsfrämjande åtgärd eftersom integration förutsätter att det finns någon eller något att integreras till. Detta är en information om interna konflikter och anställningsförhållanden som kan tyckas vara onödig eller överflödig. I det här sammanhanget har den dock en viss relevans eftersom den pekar på att det inom projektet funnits klart definierade målgrupper och mera allmänt hållna

målsättningar. En övergripande målsättning har varit att få till stånd en förbättring av den fysiska miljön inom ett geografiskt avgränsat område. En annan målsättning har varit att öka de boendes medvetandegrad och stimulera till delaktighet i samhället. Det har således funnits målsättningar men det har saknats klarhet om huruvida projektet med utgångspunkt från de boende i Herrgården ska begränsa sina ansträngningar till aktiviteter inom området eller vidga arbetsfältet. Det har saknats en dialog om förhållningssätt till de integrationsprocesser som målgrupperna är eller kan bli delaktiga i utanför det geografiska närområde som projektet fokuserar sina ansträngningar på. Detta kan ha medverkat till den "ryckighet", som både projekt Rosen och Agenda 21 uppvisar.

Ryckigheten visade sig i att Projekt Rosen under hösten (2000) fortsatte att arrangera bak- och matlagningslag, men nu var inte längre det ekologiska budskapet ett framträdande drag. Istället hade verksamheten som huvudsakligt syfte att skapa ett forum för social samvaro och lockade fem till tio kvinnor varje vecka. Det var främst kvinnor ur den somaliska språkgruppen som sökte sig till denna del av verksamheten, vilket också antyder att det skett en etnisk skiktning bland befolkningen. Det var en begränsad verksamhet som inte längre byggde på ett samarbete med Agenda-21 kontoret, men i Infobladet november 2000 konstaterades att samarbetet mellan Agenda 21 och Projekt Rosen och tillgång till Projekt Rosens lokaler skulle utöka Agenda 21-centrets verksamheter.

Under januari 2001 aviserade Agenda 21-centret att det i samarbete med Hyresgästföreningen skulle startas cirkelverksamheter med bakning, matlagning och miljökunskap på programmet. ABF-personal skulle leda kursen och det krävdes kontinuerlig närvaro av deltagarna. Ambitionerna för medlemmarnas närvaro och odelade uppmärksamhet ställdes nu högre, vilket också innebar att det ställdes krav på barnomsorg för den tid som kvinnorna engagerade sig i cirkelverksamheterna. Behovet av barnomsorg hade redan tidigare till viss del ombesörjts av personalen som arbetade vid Projekt Rosen, men deras främsta arbetsuppgifter hade fokuserats på öppen barn- och ungdomsverksamhet. De hade också varit delaktiga i de familjeorienterade verksamheterna som inbegrep vuxna deltagare. De nya förutsättningarna innebar i praktiken att personalen som var knuten till Projekt Rosen i större utsträckning än tidigare avskärmades från de vuxenrelaterade verksamheterna och det skedde en skarpare gränsdragning mellan projekten. Det är en paradox att denna gränsdragning mellan projekten har gått stik i stäv med de ambitioner som både Agenda 21 och Projekt Rosen gett uttryck för när de arbetat familjeorienterat och för ett miljömedvetande hos alla åldersgrupper.

Projektens privatisering

Projektens verksamheter omgavs med en fysisk miljö som sätter de yttre ramarna för ett mer familjeorienterat arbete. Med fokus på de lokaler som användes för projektverksamheterna kan det konstateras att det under våren 2001 har skett en kontorisering av lokalerna. Agenda 21-lokalerna, senare också Projekt Rosens lokaler, har blivit Herrgårdsprojektets bas med fokusering på Arbetsbokens genomförande (se under rubrik Arbetsboksmetoden). Ett av rummen användes som kontorsrum av Herrgårdsprojektets samordnare, ett rum har under våren använts av en praktikant med tillhörighet i Lokalt utvecklingsarbete och ytterligare ett rum har delats av medarbetarna till Projekt Rosen och Agenda 21. Under hösten har dessutom ett arbetsrum reserverats för nätverket "Respekt" som är en samlingsbeteckning för ett större antal anslutna föreningar i Rosengård. I skrivande stund är det svårt att avgöra om detta är en väg till ökad samverkan mellan föreningarna, Herrgårdsprojektet och Agenda 21, eller om det helt enkelt är att betrakta som en lokalupplåtelse utan större samband med storstadssatsningens arbete. Lokalerna är praktiska som arbetsrum och ett av de större rummen används som konferensrum. Det finns ett mindre rum som har varit utrustat med papper, kriterior och hobbymaterial. Rummet kan fungera för stilla aktiviteter för de mindre barnen, men det saknas större samlingsytor lämpliga för utrymmeskrävande aktiviteter som t ex biljard eller bordtennis.

Samarbetet som bidde en tumme

Ett rum har sedan hösten 2000 planerats för att drivas som ett "ekologiskt visningscafé" (Infobladet 1:1). Det är ett café som planerats i samarbete med Hyresgästföreningen med en bakomliggande intention att hyresgästerna på sikt själva ska driva verksamheten. Under planeringstiden fanns det visioner om att caféet skulle kunna fungera som en mötesplats för de boende i området.

"Café Herrgården ska bli en mötesplats för alla som vill komma in och sitta och dricka en kopp kaffe, kanske läsa en dagstidning och prata med varandra, och prata med oss och sen därifrån ska alla idéer och initiativ komma." (F d projektledare för miljöarbetet)

Planeringen drog emellertid ut på tiden och inte förrän den 21 augusti 2001 kunde caféet invigas. Under planeringstiden av caféet har utrymmet fungerat som en mindre samlingslokal för dem som befunnit sig i lokalerna. Väggarna har varit målade och borden med tillhörande stolar har funnits på plats, men inget i övrigt har antytt att det kunde varit fråga om café eller en öppen samlingspunkt för de boende i området. Det har nästan krävts någon form av

tillhörighet för att söka sig till den gemenskap som trots allt kunnat uppvisas. Lokalerna kan, åtminstone för en vuxen utomstående, upplevas var privatiserade. En av anledningarna till det privatiserade intrycket är att caféet och anslutande lokaler är inrymda bakom ytterdörrar som saknar besked om öppettider eller vilka aktiviteter som försiggår. Allvarligt är också att det saknas fungerande ringklockor vilket innebär att besökare ofta tvingats ”banka sig in”.

Det kan i sammanhanget också nämnas att det inte ens vid invigningen av caféet antydde att det rörde sig om en offentlig lokal vars målgrupp befann sig utanför en initierad krets. Invigningen drog i huvudsak till sig gratulerande besökare anställda inom kommunen, projektanställda och ett fåtal hyresgäster med ett mindre antal barn. En enkel bokhylla vid en av väggarnas långsidor gav exempel på caféets visningskaraktär. Här ska man kunna beskåda miljömärkta produkter och vid invigningsdagen fanns här prov på tvättmedel, diskmedel och diskborstar. Efterhand har det tillkommit ett utbud av tidningar och informationsblad, men fortfarande finns inte en plansch som antyder att det handlar om ett café, inga skrivna besked om caféets utbud, priser eller övrig information som kan ge associationer till någon form av öppen verksamhet. Ett skäl till att lokalen fått denna utformning anges vara att caféet inte har tillstånd att bedriva - caféverksamhet! Den ska däremot kunna fungera som café för dem som bedriver någon form av verksamhet i lokalerna. Hur som helst kan man konstatera att caféet är en något pretentiös benämning på ett privatiserat ”fikarum”, som visserligen är väldigt fräscht med nymålade väggar och mindre utställningar med olika rengöringsartiklar, men som ger helt andra associationer än de beskrivningar som hållit en del av projektet vid liv.

Trots det några magra slutresultatet av månaders arbete var planeringen av caféet ett av de få tillfällen som kan visa att det fortfarande under våren 2001 existerade någon form av samarbete mellan Agenda 21 och Projekt Rosen. Personalen vid Projekt Rosen har varit delaktig i den fysiska utformningen av caféutrymmet. I övrigt har Projekt Rosens ägnat sig åt en öppen barnverksamhet som visserligen inrymdes inom snävt tilltagna ytor, men som trots det var välbesökt. Mot bakgrund av de snävt tilltagna ytorna skedde under våren en överenskommelse med Agenda 21-kontorets personal om att maximera antalet barn till tolv, vilket i praktiken har inneburit att de sist anlända barnen riskerade att ”stå utanför”. Enligt Projekt Rosens personal innebar denna regel att antalet barn som sökte sig till verksamheterna minskade. Dessa förändringar skedde parallellt med en avisering om att Projekt Rosen skulle upphöra med sin verksamhet, vilket får ses som en något förvånande åtgärd mot bakgrund av att trångboddheten är utbredd inom det aktuella fastighetsbeståndet och dess närområde. Den öppna barnverksamheten ska dock inte ses som ett substitut för rymligare lägenheter, men barnen har haft en samlingspunkt vilket bevisas av en välbesökt verksamhet som fungerat

trots den ”ryckighet” projektet i övrigt varit utsatt för där idéer har avlösts av nya idéer och där egentligen inte någon målinriktning har hunnit bära frukt förrän nya förändringar har aviserats.

Slutsatser

En del av den ständiga kursändring som har präglat projekt Rosen står förmodligen att finna i de historiska rötterna med förankring i ett romskt projekt. Förändringen från ett romskt projekt till ett mer öppet grannskapsprojekt skedde, åtminstone initialt, under ett visst motstånd från den inblandade personalen, vilket också pekar på att arbetet, ur personalens synpunkt, knappast skedde med ett underifrånperspektiv för ögonen. Det nya avstampet våren 2000 skedde emellertid i samverkans tecken med Agenda 21 som fokuserade på cirkelverksamheter i folkbildningens tecken. Den riktade verksamheten med cirkelverksamheter har endast tilldragit sig ett mindre antal intresserade och under hösten 2000 var cirkelverksamheterna med bak- och matlagningsgruppen det första synliga tecknet på att det försiggick en ”dragkamp om själarna”. Det kan här noteras att det har funnits en uppenbar brist på kommunikation mellan projektens medarbetare. En av förklaringarna kan ligga i att det, genom Projekt Rosen förändrade inriktning mot en öppen grannsamverkansform, blev en öppen konkurrenssituation om de vuxna deltagarna.

Verksamheterna har byggt på riktlinjer som dragits upp utan flertalet hyresgästers medverkan. Det krävs därför att personalen utgör den motor som initierar eller ger stöd åt ett utbud av verksamheter, vilket om två projekt är inblandade kräver en viss samordning. Det är en samordning som är svår att genomföra om det brister i kommunikationen. Det ska här pekas på att en högst påtaglig och bidragande orsak till den bristande kommunikationen helt enkelt är att de olika projekten har haft olika huvudmän. Projekten är och har varit underställda kommunen, men Projekt Rosen har haft sin förankring i skolan och Agenda 21 har under en längre tid varit underställt miljöområdet inom Lokalt utvecklingsarbete och lyder nu under Herrgårdsprojektet, som visserligen också har sin tillhörighet i Lokalt utvecklingsarbete, men som inte specifikt arbetar med miljöfrågor. De har därför haft tillgång till olika samtalspartners som förmodligen varit en bidragande orsak till att de konkreta målen uttrycks i motstridiga begrepp som *serva* och *medvetandegöra*. Projekt Rosen ville tidvis serva föräldrarna genom att arbeta med barn och ungdomar i en öppen fritidsverksamhet. Agenda-21 har däremot arbetat för att väcka deltagarnas ansvar och göra de boende medvetna om sina rättigheter och skyldigheter, vilket inte har gett utrymme för ett begrepp som *serva*. Det praktiska samarbetet på gräsrotsnivå har därför varit svårt att förena med projektens

övergripande riktlinjer som dessutom präglats av ryckighet och nya direktiv som avlöst varandra utan granskning av insatsernas konkreta måluppfyllelse.

Riktlinjerna till trots har kommunens egna prioriteringar inneburit att den öppna barnverksamheten inom fastighetsbeståndet skurits ned, vilket bör ses som en olycklig utveckling. Samtidigt kan det inte bortses från att Projekt Rosen de facto har existerat sedan 1993, visserligen i olika skepnader, under olika rubriker och med olika målformuleringar som rättesnöre. En adekvat fråga är kanske hur länge ett projekt kan betraktas vara ett projekt? Under den tid en verksamhet fungerar i projektform kan den kanske inte ses som en del av kommunens reguljära verksamhet, men däremot måste projektet anses vara en specialsatsning som i det här fallet har försvunnit, utan att synligt implementeras i kommunens reguljära verksamhet till förmån för de miljöbetonade och senare folkbildningsmässiga insatser som anges ha en framträdande roll i det aktuella närområdet.

Trångboddhet

Enligt den undersökning om trångboddhetens omfattning på Herrgården som genomfördes under 1999 visade det sig att 35 procent av befolkningen levde under vad som kan betecknas vara trångbodda förhållanden. Med fokus på den yngre generationen visade det sig att ungefär hälften av barn och ungdomar under 16 år levde i trångbodda hushåll. Det ska då beaktas att beräkningen av trångboddheten har skett enligt de riktmärken som gällde under sextioalet och som förändrades 1974 då Boendutredningen formulerade den nya bostadsstandard. Enligt den i dag gängse uppfattningen om lägsta godtagbara utrymmesstandard bör varje barn ha ett eget rum, vilket i praktiken innebär att trångboddheten på Herrgården är mer omfattande än vad utredningens lägsta siffror angav. Rapporteringen från Herrgården visade att trångboddheten hade nått sådana dimensioner att sextioalets trångboddhetssiffror var ett relevant jämförelsematerial. Detta var alarmerande uppgifter som visserligen berörde hela Malmö, men som var och är ett påtagligt problem i Rosengård.

Stadsdelsförvaltningen har som ett led i att försöka lösa trångboddhetsproblematiken gett stadsdelsfullmäktige som förslag att föreslå kommunstyrelsen, att som en del av avtalet gällande storstadssatsningen fr o m 2001 förorda att 12,5 milj kr skulle riktas som investeringsbidrag för att avhjälpa trångboddheten i delområdet Herrgården i Rosengård. Syftet med förslaget var inte att medel skulle tas av stadsdelens del av storstadsbudgeten. Förhoppningen var att andra statliga medel skulle knytas till storstadssatsningen och att dessa skulle kunna riktas till åtgärderna mot trångboddheten utan kommunens direkta medverkan. Parallellt med förslaget till stadsdelsfullmäktige att söka investeringsbidrag till 50 objekt planerades en ombyggnad av två lägenheter till en större. Ombyggnaden skedde som ett led i ett samarbete mellan fastighetsägaren och kommunen. Idén till ombyggnaden tillkom inom den samverkansform som Resursgruppen utgör, som är ett samarbete mellan fastighetsägaren, kommunen, hyresgästföreningen och andra föreningar i området. Ombyggnaden var den 19:e i raden inom Skånehus bestånd under den senaste fyraårsperioden, men fick trots detta en särskild uppmärksamhet eftersom detta var ett konkret projekt med samverkansgruppen som initiativtagare och kommunen som finansiär. Ombyggnaden föregicks av diskussioner i samverkansgruppen där socialtjänsten och fastighetsbolaget förväntades att gemensamt välja ut en barnrik familj som skulle erhålla en större bostad. I praktiken blev det Skånehus som valde ut en av de trångbodda familjerna inom sitt bestånd.

Den utvalda familjen bestod av två vuxna och sex barn som bodde i en trerumslägenhet. Det var alltså en ”extremt” trångbodd familj även om det finns exempel på mer barnrika

familjer inom området. Hyresvärdens representant svarar på frågan varför just den här familjen prioriterades när det finns ”större” familjer som är mer trångbodda.

”Javisst, ja det är rätt, men samtidigt har vi varit ute och tittat i en del av de här lägenheterna och funnit att man inte har kunnat sköta sig och vi har ju som policy att missköter man sig i en lägenhet så ska man inte få en ny och fördärva en ny lägenhet. Det är lite av kriterierna som vi går efter, för man måste ju ta lite av sitt ansvar för sitt boende, man kan inte bara leva runt hur som helst. Och den här familjen lämnar en lägenhet som vi direkt kan lämna över till en ny hyresgäst. Det var inga skador överhuvudtaget. Så jag menar det var en positiv upplevelse för oss vid besiktningen. *Och det är ingen som legat på handtaget här eller som har uttryckt sig ofördelaktigt mot oss för att dom har fått vänta så länge, utan dom har varit här inne ett par gånger och frågat .”* (Egen kursivering).

Familjen som prioriterades uppfattades således som mycket skötsam och de ”låg inte på handtaget”, vilket är en intressant omständighet som visar på att det finns en tendens att ju större desperation en familj ger uttryck för inför sina levnadsvillkor, desto svårare är det att erhålla en större lägenhet. Ombyggnaden som endast gav utrymme för en familjs förbättrade villkor rapporterades på ett tidigt stadium i pressen, vilket skapade förväntningar hos andra familjer som hoppades att även de skulle kunna komma i åtnjutande av större bostadsutrymmen. För en del av familjerna har förväntningarna förvandlats till besvikelse. De har hört talas om att det ska göras något för människor som lever under en besvärlig bostadssituation, men de har inte märkt att det händer någonting för deras eget vidkommande. I ett fall resulterade denna frustration i att en niobarnsfamilj boende i en trerumslägenhet ”strejkade”. Barnen gick inte till skolan och föräldrarna förklarade sitt agerande:

”Alltså, det är inte för att statuera exempel som barnen är hemma, men det är för att... ja, det fungerar inte. De sover inte bra på nätterna, de kommer och är trötta i skolan och de lär sig ingenting för de är trötta och kan inte göra några läxor. Alltså, det är fruktansvärt. Förr var det så att om barnen var borta en dag, så skulle vi komma och vara med på möte i skolan och nu har de varit borta i två månader och det är ingen som bryr sig.”

Detta var en enskild händelse med en utveckling som ingen riktigt hade tänkt sig. Familjens agerande väckte engagemang hos såväl skola som socialtjänst, men också fastighetsägaren engagerade sig för att försöka hitta lösningar på familjens problem, som har sitt ursprung i att ett allt för stort antal människor bor på en allt för snävt tilltagen yta. Familjen blev inte föremål för den aktuella omflyttningen och problematiken eskalerade således på lokal nivå. Det fanns även svårigheter av mer praktiskt slag som hade direkt anknytning till den projekterade lägenheten. Det råder helt enkelt brist på tomma lägenheter och på tomma lägenheter som gränsar till varandra och som skulle kunna göra ett större antal sammanslagningar möjliga.

I det aktuella fallet med den planerade och projekterade lägenhetssammanslagningen löste sig problemet genom att en familj som flyttat in i en av Skånehus fastigheter september 2000 blev uppsagd den 1 oktober samma år, alltså drygt en månad efter den första inflyttningen. Familjen hade flyttat in i Skånehus bestånd i brist på andra alternativ. Enligt familjen var lägenheten alldeles för avsides belägen. Avstånd till affärer, post, apotek och vårdcentral betraktades som ett problem. De ansåg sig ha blivit lovade en mer centralt belägen lägenhet så fort som tillfälle gavs, vilket gjorde att de såg sitt boende som en tillfällig lösning. Den ursprungliga bostaden blev mycket riktigt en högst tillfällig lösning eftersom familjen ganska omedelbart blev uppsagd med tre månaders uppsägningstid och slutlig avflyttning fastställdes till den siste december samma år, alltså drygt fyra månader efter inflyttning. Familjen erbjöds en ny lägenhet i närheten och kvinnan i familjen berättar om sina svårigheter att förstå tvånget att flytta och att flytta till en lägenhet som låg i närheten av den ursprungliga lägenheten och som egentligen, enligt hennes sätt att se på det, låg alldeles för långt från affärer, vårdcentral och annan service. Det var ingen självvald flyttning, men trots detta vållade omflyttningen inte allt för mycket invändningar.

En anledning till den höga toleransen inför kravet på omflyttning till en lägenhet som de inte var intresserade att flytta till kan vara den bristande kunskap som familjen uppvisade inför vilken kontraktsform de hade skrivit under, vem de hade skrivit kontrakt med och var de har sökt lägenhet. Familjen är relativt nyinvandrad och uppvisar en mycket oklar uppfattning om vilka rättigheter och skyldigheter som är förknippade med det bindande avtal kontraktet är bevis för. Dessa omständigheter har förmodligen underlättat kravet på omflyttning och socialtjänsten är den instans som familjen har vänt sig till. En av socialtjänstens representanter kommenterar den påtvingna omflyttningen så här:

”Jag trodde på något sätt i min enfald att när man bara slog ihop så skulle det inte påverka någon annan, det kanske var tomt. Det var först senare som jag fick klart för mig, via NN, att en av deras familjer som de hade kontakt med i sin tur hade blivit uppsagd.”

Här fanns således effekter som ingen riktigt tänkt på, men det finns även andra komplikationer som är värda att kommentera. Hyreskostnaden, för en femrumslägenhet med en yta på 140 kvm, blev i det här fallet 8 361 kr i månaden, vilket i sammanhanget kanske kan anses vara en hög hyra, samtidigt som det ska uppmärksammas att hyran även inkluderar en standardhöjning. Standardförbättringen som inbegrep kakel, frys och tvättmaskin resulterade i en hyressättning som skulle kunna vara svår att motivera för de flesta socialbidragsberoende familjer. Samtidigt måste det uppmärksammas att hyressättningen för mycket barnrika familjer i enstaka fall måste jämföras med andra kostnadskrävande lösningar som

hotellboende, dubbla lägenheter eller inhyrning av villor. Enligt socialtjänsten är det en form av ”vardagstänkande” som överges inför risken att betala ännu högre kostnader, som kanske dessutom innebär en dålig livskvalité.

Det som kan benämnas ”vardagstänkandet” innebär helt enkelt praktiska överväganden inför de ekonomiska ramar som vanligtvis är möjliga. Det är ett praktiskt förhållningssätt som även inbegriper fastighetsägares beredvillighet att medverka till lösningar som innebär ombyggnader av ett existerande fastighetsbestånd. Generellt genererar mindre lägenheter större hyresintäkter än större lägenheter, vilket ur fastighetsägarens synpunkt innebär att det inte finns ett ekonomiskt incitament för ombyggnader, om de inte kompenseras för ombyggnadskostnader samt för det hyresbortfall som inträffar när två mindre lägenheter förvandlas till en större. Trots det ekonomiska bortfallet har Skånehus under senare tid gjort 18 ombyggnader som, enligt det här sättet att resonera, inneburit en ekonomisk förlust för fastighetsägaren. I det här projekterade fallet baserades den slutliga hyran på samma hyresintäkter som gällt för separata lägenheter á 70 kvm vilket pekar på att det finns fler aktörer som har övergett ”vardagstänkandet”. Hyresvärdens representant försöker förklara svårigheterna:

I- Hyresgästföreningen kunde acceptera?

IP- Ja.

I- Eller gör de ett undantag?

IP- Ja, man gjorde detta som ett undantag för det var väldigt svårt att motivera att en lägenhet här ute skulle ha samma kvadratmeterpris som en lägenhet inne i centrala Malmö ...

Hyresgästföreningens inställning är och har hela tiden varit att den projekterade ombyggnaden är ett undantagsfall, som inte kan fungera som ett framtida riktmärke eftersom den högre hyressättningen i ett långsiktigt perspektiv skulle innebära att hyresläget för större lägenheter i Rosengård skulle komma i paritet med hyressättningen i stadens mera centrala delar. Det kan tyckas som petitesser i sammanhanget när familjer har stora problem med en försämrad livskvalité som drabbar både vuxna och barn med allergier, led- och huvudvärk, försämrad hälsa och desperata åtgärder som ”skolstrejken” var ett bevis för. Men en mångfacetterad bild av svårigheterna med ombyggnationen av mindre lägenheter till större inom ett befintligt bostadsbestånd visar att det finns flera perspektiv, som visar på svårigheter men också lösningar.

För den familj, som i det här senaste fallet fick flytta till en större lägenhet blev omflyttningen vägen till ett nytt liv. Idag bor de åtta personer i fem rum och kök vilket innebär att de bor två personer per rum, kök och vardagsrum oräknat. De lever alltså idag

precis på marginalen till den trångboddhetsnorm som började användas 1965 och som avlöstes med trångboddhetsnorm 3 (1974), där den senare normen angav att varje barn ska ha ett eget rum. De lever enligt de normer som angavs vara en god bostadsstandard under sextiotalet, men de säger sig vara helt nöjda med sin nuvarande situation. Den situation som rådde före omflyttningen betecknas med ord som hemsk, svår och fruktansvärd. Deras oförställda glädje och tacksamhet över sina nya bostadsförhållanden, som knappast kan betecknas vara god utrymmesstandard, visar att det inte är en bättre standard än vad människor "i allmänhet" kan ta del av som de har eftersträvat. De pekar på den positiva förändring som har skett vilket innebär att det är lättare på morgnarna, det är mindre kö till badrummen och föräldrarna har ett eget sovrum. För en yttre betraktare kvarstår dock en del av trångboddhetsproblematiken. I köket finns en matplats avsedd för en mindre kärnfamilj, som knappast rymmer denna större familj och definitivt inte hela familjen och en eventuell gäst. Barnen delar rum enligt ett strategiskt köns- och åldersbaserat mönster, som lämnar mycket övrigt att önska, men i dagsläget upplevs inte detta som ett problem. Tvärtom, de tackar och hoppas att fler familjer kan uppleva den positiva förändring som de själva har fått ta del av.

Familjen som har varit föremål för ombyggnadsprojektet har fått ta del av en för dem positiv förändring, vilket också har varit ett grundläggande mål för Herrgårdens samverkansgrupp. Samtidigt kan det noteras att det under resans gång har väckts flera frågeställningar som måste utredas och samordnas för att inte den goda viljan ska leda fel. Förslaget att privata fastighetsägare skulle subventioneras med ekonomiska medel finansierade via storstadsmedel kan inte betraktas som helt problemfritt, vilket för övrigt också Stadskontoret noterade när de presenterade sina överväganden i den uppmärksammade frågan (oktober 2000). Bortsett från de formella problem som Stadskontoret hänvisade till kan det också konstateras att förslaget synliggjorde en ideologisk skiljelinje mellan föreställningen om näringslivets förmåga till ekonomisk överlevnad utan bidrag från skattefinansierade intäkter och en åsikt som bygger på ett kollektivt ansvar för behov som uppstår hos enskilda eller grupper i samhället.

Med pilotprojektet och den förda debatten som bakgrund kan det konstateras att den ensidigt skattebaserade finansieringen av lägenhetsombyggnaden inte enbart har inneburit att samhället tagit ett kollektivt ansvar för det enskilda hushållets behov av större bostad utan också för en allmän renovering, som i större skala skulle kunna leda till en kapitalförstärkning hos den privata fastighetsägare som varit kommunens samarbetspartner. Risken för att medverka till denna kapitalförstärkande effekt, som i förhållande till de ideologiska

skiljelinjerna egentligen ingen förordat, skulle kunnat undvikas om subventionerna hade riktats mot ett kommunalt bostadsbolag där eventuella kostnader och intäkter slutligen fördelats mellan kommunens skattebetalare.

För de hushåll som bor inom Herrgården och som är hyresgäster inom ett privat fastighetsbestånd är det emellertid svårt att få hjälp genom det kommunala bostadsföretagets insatser. De har istället försökt andra vägar. Hyresgästerna boende på von Rosens väg 50-78 skrev i november år 2000 ett upprop till regeringen. Svaret, undertecknat av Lars-Erik Lövdén, gav inga förhoppningar om snara förbättringar. I korthet kunde brevet uppfattas som ett vänligt men bestämt svar där det med all önskvärd tydlighet framgick att det inte fanns några lösningar till ombyggnader utanför räntestödet inom ramen för den ordinarie bostadsfinansieringen. Några särskilda investeringsbidrag för den här sortens åtgärder fanns helt enkelt inte. Brevet avslutades med en vänligt förhoppning att det skulle vara möjligt för de trångbodda familjerna i området att finna en praktisk lösning på sin situation inom ramen för projekt Herrgården.

Det är här viktigt att påpeka att Projekt Herrgården, som en del av storstadssatsningen inte av egen kraft kan förändra bostadssektorn och ett bristande utbud av större lägenheter. En del av de projekt som försiggår i Herrgården med inriktning mot demokrati och delaktighet utgår från en ambition att *medvetandegöra* befolkningen och ge information och vägledning i samhällsfrågor, som bl a ska kunna leda till att de boende kan påverka utvecklingen i sin stadsdel. När de boende, som i det här fallet, visar att de *är medvetna* om sina problem och använder demokratiska metoder för att genom politiska insatser förändra sin situation så hänvisas de tillbaka till storstadssatsningens insatser, som bl.a. arbetar efter principen att genom ett underifrånperspektiv försöka verka för förändringar som de boende anser vara viktiga och vill ha till stånd. Det är en paradox att de boende, åtminstone i det här fallet, befinner sig i en fälla som utgörs av de insatser som riktas mot dem via storstadssatsningen.

Arbetsboksmetoden

Arbetsboksmetoden är enligt Herrgårdsprojektet (2001) en dialog mellan myndigheter och beslutsfattare och de människor som berörs av ett problem eller en förändring. Arbetsboksmetoden kom till första gången för att lösa problem i boendemiljön och är ett arbetssätt, eller en metod för att inhämta de boendes röst och öppna vägar för de boende att påverka sin närmiljö. Metoden började användas redan i början av sjuttioalet i Norge och i de anvisningar som ingår i "Så här vill vi göra't" av Bo Mårtensson och Lars Orrskog anges problem och lösningar vara utgångspunkten för arbetsboksmetoden. Det kan vara problem i

ett område, en kommun, ett företag eller en organisation. I det här fallet åsyftas problem i ett geografiskt område. Det anges vidare att det är viktigt att hålla isär de problem som beslutsfattarna har och de problem som invånarna i kommunen eller de anställda i företaget har. Arbetsboksprojektet bör förutsättningslöst försöka ta fram de senares problem, behov och förslag. Det är deras röster som ska göra sig hörda genom arbetsboksmetoden. Det poängteras också att det inte handlar om att samla kunskap för att legitimera politiska beslut. Det handlar om vilka problem som är viktiga att lösa och om att få fram en bild av vilket ansvar som olika aktörer är beredda att ta, t ex invånarna i området, byggnadsnämnden, socialförvaltningen eller kommunstyrelsen.

Arbetsboksmetodens konkreta arbete baseras på tre, eventuellt fyra delmoment. Det första steget är att samla intressenter i bostadsområdet för att identifiera viktiga frågeställningar där alla boende kan bidra med synpunkter. Dessa synpunkter hämtas in genom Arbetsbok 1 där de boende har möjlighet att ge synpunkter och komma med idéer som redovisas i Arbetsbok 2. Med utgångspunkt från förslagen i arbetsbok 2 utkristalliseras de frågor som är viktigast och arbetsgrupper bildas för att ta fram förslag till lösningar. De konkreta förslagen sammanställs i Arbetsbok 3 som lämnas till politiker och andra beslutsfattare för kommentarer och beslut. Därefter görs en plan för genomförande av de olika förslagen.

Metoden introducerades i Rosengård av områdets stadsdelschef, som förde med sig sina erfarenheter från Lund där arbetssättet rapporterades varit framgångsrikt. Med dessa åberopade erfarenheter förankrades förslaget i Resursgruppen (samverkansgrupp i Herrgården). Under hösten 2000 började en projektledare konkret arbeta med att sammanställa en projektgrupp med representanter för de boende, kommunen och fastighetsägarna samt andra intressenter i området. Det bildades dessutom en mindre redaktionsgrupp (2001-01-29), bestående av projektledaren och en representant för Agenda 21 som hade till uppdrag att sammanställa de frågeställningar som framkommit vid projektgruppens möten. Allmänt kan sägas att ansträngningarna har inriktats på att skapa en så bred förankring som möjligt bland de boende i området, samtidigt är det kanske den delen som har visat sig vara mest problematisk.

Enligt presentationen i arbetsbok 1, som började distribueras i april, ansvarar 20 personer för arbetsboken. En närmare beskrivning av projektgruppen erhålls genom handlingsplanen för Herrgårdsprojektet (2001-01-09) där 20 personer (alternativt 19) anges ingå i projektgruppen. Nio personer (alternativt åtta) anges vara boende på Herrgården vilket innebär att ungefär hälften tillhör kommunens tjänstemän, Hyresgästföreningen eller

fastighetsbolagen inom området. Även om projektgruppen under tiden justerats i antal genom att den utökats och/eller minskat med någon person är det tydligt att de boende, åtminstone initialt, inte framstår som en numerär bas för arbetet. Samtidigt bör det i sammanhanget poängteras att tjänstemännens målinriktade arbete i sig kan leda till att boendegruppen utvidgas och att demokratiska processer kan komma till stånd, vilket enligt handlingsplanen för Herrgårdsprojektet är en prioriterad målsättning.

Enligt handlingsplanen för Herrgårdsprojektet (2001-01-09) bedöms befolkningen tillhöra de mest utsatta grupperna i Malmö med kännetecknen som passivitet och utanförskap. Bland målgruppen anges att det finns ett misstroende mot projekt av olika slag och motivationen att svara sanningsenligt på arbetsbokens frågeställningar befaras saknas. Det är en nedslående beskrivning av de boende som dock avslutas med ett hoppgivande framtidsperspektiv. Förändringen förväntas ske genom att människor blir delaktiga i en omfattande process där passiviteten ska brytas och själva arbetsboksmetoden förväntas tillförsäkra samtliga boende på Herrgården en möjlighet att direkt medverka och på olika sätt påverka sin miljö. Stadsdelschefen förklarar utgångspunkten:

”Vi går hem till varenda hushåll och erbjuder dem möjligheter att lägga fram sina synpunkter och idéer med genomgång. Vi talar sen om för alla vad alla har tyckt och så kan man anmäla sig till någon arbetsgrupp eller om de vill delta i arbetet. Det är ett väldigt bra sätt att närma sig ett underifråninitiativ ...”

Arbetsboken kan således sägas vara ett sätt att arbeta med underifrånperspektivet i sikte, men det går inte att bortse från att själva initiativet kommer från stadsdelens ledning, i det här fallet stadsdelschefen som med bestämdhet har agerat för metodens genomförande. Initialt möttes förslaget med en viss skepticism. Synpunkter som har framkommit är att arbetsboken nog kan vara bra i sig, men att Rosengård i allmänhet och Herrgården i synnerhet skulle vara fel område att arbeta efter den här modellen. Ett återkommande argument har varit att språksvårigheter skulle medföra oöverstigliga hinder. Ett annat argument har varit att analfabetismen är utbredd vilket befarades innebära en risk för minskad svarsfrekvens och ett tredje argument har varit att problemen inom området egentligen är kända, det är åtgärderna som låter vänta på sig.

Det första och andra argumentet har med facit i hand visat sig vara problem som går att åtgärda. Genom personliga kontakter har resurspersoner med språklig kompetens och möjlighet att fungera som skrivhjälp åt de i detta avseende behövande kunnat undanröja de mest frapperande hindren för arbetsbokens genomförande. Det tredje argumentet är svårare att avfärda. Genom många och ingående studier i området är det nästan omöjligt för verksamma

aktörer inom området att undgå kunskap om de praktiska problem som de boende dagligen har att hantera. Under de senaste åren har en levnadsundersökning där Rosengård ingår presenterats, en avhandling som berör bostadsproblematiken har producerats, en rapport om trångboddheten på Herrgården har kompletterat bilden av de barnrika familjernas levnadsvillkor. Dessutom, vilket kanske är viktigare i sammanhanget, Lokalt utvecklingsarbete och Agenda 21 har med särskilt fokus på Herrgården under de senaste åren arbetat för att tillsammans med de boende skapa en hållbar utveckling inom Herrgårdsområdet. I detta arbete har det rimligtvis byggts upp en stor kunskapsbank.

Verksamheten under Lokalt utvecklingsarbete har byggts upp av projektledare och under det senaste året också av projektsekreterare. De senare har, med anledning av sin kulturella bakgrund och språkliga kompetens, haft till uppgift att fungera som en länk mellan kommunens organisation och de boende i området, vilket inte är helt invändningsfritt eftersom projektsekreterarna genom sin anställning de facto är en del av den kommunala organisationen. Trots denna invändning kan det inte bortses från att projektsekreterarna har initierad kunskap om befolkningens levnadsvillkor, vilket i konsekvensens namn innebär att det inom kommunen finns en samlad kvalitativ kunskap om de boendes förhållanden som inte framkommer genom myndigheternas statistiska material. Inom kommunen bör det således finnas en rik kunskap om människors levnadsförhållande i bostadsområdet Herrgården, vilket kanske inte talar för behovet av en arbetsbok. Frågan är hur mycket kunskap som måste produceras innan kunskapen om problembilden tycks vara uppnådd eller som en kritisk röst påtalade *"vi behöver ingen arbetsbok för att konstatera att vi behöver fler tvättmaskiner"*. Det var en röst som utgick från den förhandsinformation som finns om bostadsproblematiken. Det är en kunskap som även kommunens aktörer är i besittning av. Herrgårdsprojektet har således, precis som de boende, en hel del förhandsinformation som inneburit att stadsdelsförvaltningen engagerat sig i ett ombyggnadsprojekt som emanerat ur trångboddhetsproblematiken. Stadsdelsförvaltningen har också engagerat sig i frågan om möjlighet till bevakningsföretag i området samt börjat undersöka om det är möjligt att skapa säkrare skolvägar. Dessa initiativ kan dock knappast sägas vara ett resultat av arbetsboken, snarare är det en ingående kännedom om områdets behov och struktur som gett sig till känna. Trots detta konstaterande i saktighetens tecken kan det inte bortses från att arbetsboken i sig kan väcka hopp hos både boende och tjänstemän. En tjänsteman säger:

"Arbetsboken kommer att leda till att det händer saker. Det bygger alltihop på med diskussion och studiecirkelar. Det kommer att vända saker. Sen är ju frågan ... mycket kommer bara att bli

drömmar. Det är ju också en finansieringsfråga. Skulle man bygga tvätthus och miljöhus så krävs det finansiering.”

Det är en finansiering av investeringskrävande objekt som ställer krav på skilda aktörer, samtidigt som det måste uppmärksammas att arbetsboken också försöker finna vägar till de boendes egen medverkan. Under den korta tid som har förflutit sedan produktionen och utdelningen av Arbetsbok 1 har Herrgårdsprojektet visat upp en sekundär vinst genom utdelningen av arbetsboken. Utdelningen av materialet har skapat kontakter med de boende, som i sig kan leda till ett aktivt deltagande i det fortsatta förändringsarbetet. Enligt den personal och de resurspersoner som varit delaktiga i utdelandet av arbetsbok 1 har människor uppskattat att de blivit tillfrågade. Arbetsboken och diskussioner om dess innehåll kan i sig vara ett skäl för människor att träffas och utbyta åsikter om närmiljön eller andra frågeställningar. Det är ett tillfälle att göra sin röst hörd och i detta avseende bli behandlad som aktör.

Idag är arbetsbok 2 färdig, vilket innebär att svaren på frågorna i Arbetsbok 1 är sammanställda och ligger till grund för det fortsatta arbetet som sker under hösten och vintern 2001/02. Enligt uppgift har 36 procent (328) av hushållen besvarat frågorna i Arbetsbok 1, vilket kanske är ett positivt resultat i sig, men som dock representerar mindre än hälften av de boende i Herrgården. Samtidigt tyder svaren på att det finns en spridning på mindre och större hushåll samt på olika nationaliteter och språktillhörigheter, vilket ger en substans åt materialet, som dock inte tycks bidra med ny information i sig. Den kunskap som inhämtats är en exposé över kända problemområden, som ännu en gång fokuseras. Trots detta så kan arbetsboken resultera i en mängd konstruktiva förslag till positiva förändringar. Det är emellertid angeläget att peka på vikten av att följa upp och åtgärda områden som anses vara i behov av positiva förändringar, så att inte arbetsboken framstår som en tjänstemannaprodukt som riskerar att öka den frustration som redan kunnat noteras i samband med besvärliga levnadsvillkor.

De första etapperna av arbetet börjar således lida mot sitt slut och med facit i hand kan det konstateras att Arbetsboksmetoden är en arbetskrävande metod. Det har ägnats mycket tid och energi åt att formulera frågeställningarna, dela ut och samla in böckerna samt bearbeta materialet. Agenda 21 har underordnats Herrgårdsprojektet och lokalerna har mer eller mindre fungerat som Arbetsbokens ”sambandscentral”. Arbetet och de gemensamma luncherna i caféet/fikarummet har visserligen upplevts som positivt av personal och andra inkallade aktörer, men samtidigt kan det inte bortses från att denna del av storstadssatsningen har

erhållit ett överskuggande intresse som kanske har tagit fokus från andra välbehövliga insatser.

Lokal TV-station Rosengård

Lokal TV-station Rosengård startade sin verksamhet under hösten 1996 och bedrivs i samverkan med Rosengårds stadsdelsförvaltning, Skurups folkhögskola och TV Malmö, Öppna kanalen. Stationen är en ideell förening och styrs av en egen styrelse. TV-stationen finansierades från starten till stor del med statliga åtgärdspengar, den s k Blommansatsningen. Därefter finansierades stationen med medel från Nationellt exempel och för närvarande, med cirka en miljon kronor årligen, från storstadssatsningen. Tre personer är anställda. Personalen som är anställd av folkhögskolan arbetar halvtid som lärare på den videolinje som skolan bedriver på Rosengård och den andra halvan av tjänsten ägnas åt Rosengårds-TV.

Inför budgetåret 2002 upphör projektfinansieringen, och stationen läggs ned i sin nuvarande skepnad. Den ideella föreningen för TV-stationen konstaterar att stationen inte längre kan drivas enbart på ideell basis och man har inte funnit fortsatta former för finansiering. Stadsdelen, som har kvar sin tekniska utrustning, står inför frågan om man ska söka medel från annat håll för att kunna starta upp TV-stationen igen och i så fall får man ta ställning till under vilka former den ska bedrivas.

Stadsdelen har velat lyfta upp kommunikationsfrågorna och detta har man gjort bl a genom att tillsätta en nyinrättad tjänst. Enligt den nytillträdda informationschefen Karin Wettermark-Jonsson är informationsbehovet mycket stort inom stadsdelen och frågan är hur detta behov täcks på bästa sätt. Hon pekar på att det är en angelägen uppgift att öka informationskanalerna inom stadsdelen. Ett av informationschefens första uppdrag var att inrätta en personaltidning för stadsdelens anställda (i denna tidning har för övrigt storstadssatsningen ett eget uppslag med information). Detta kan säkert ses som en angelägen uppgift men problemet att man inte når de boende kvarstår. Många som arbetar inom stadsdelen och även ideella föreningar brottas, enligt Wettermark-Jonsson, med frågan hur man når ut till de boende i området med information. För de boende i Rosengård skulle samhällsinformation om stadsdelen och det svenska samhället troligtvis betyda ett steg i riktning mot ökad delaktighet. Delar av storstadssatsningen har bekostat en förstärkning av Medborgarkontoret som har fått en central plats inne på RoCent. Genom detta har man ökat möjligheterna för medborgarna att ta del av samhällsinformation.

Som övergripande mål och inriktningsmål för stationen inom storstadssatsningen gäller att stationen ska ge röst åt stadsdelen och vara en resurs för människorna i området. Som

effektmål anges att stationen regelbundet ska förmedla samhällsinformation och dokumentera utvecklingsinsatser i stadsdelen.

På TV-stationens hemsida presenteras de mycket ambitiösa mål och verksamhetsplaner som finns för verksamheten, bl a betonas här att stationen ska sträva efter att skapa dialog, debatt och diskussion samt dessutom spegla det spännande och mångkulturella samhälle som Rosengård utgör. Man ska dessutom tillvarata initiativ underifrån. Kunskaper om det svenska samhället och det svenska språket beräknas öka. Stationen ska även samarbeta med skolorna och göra program tillsammans med boende, bostadsföretag, föreningar och organisationer i stadsdelen. Föreningar och verksamheter inom Rosengård ska stimuleras att göra egna program. TV-stationens mål och verksamhetsplaner kan sägas stämma överens med intentionerna i storstadssatsningen.

Ursprungligen är Station Rosengård ett rent utbildningsprojekt och startades av Skurups folkhögskola som en videoutbildning på Rosengårdsskolan vid årsskiftet 1994-1995. Målet då var en TV-videoutbildning för invandrare, en slags grundkurs i lokal-TV produktion. De två första terminerna bedrevs kursen på Rosengårdsskolan. Efterhand föddes idén att man skulle sända elevernas bästa program i TV Malmö. Rosengårds stadsdelsförvaltning bestämde sig för att satsa på projektet och en lokal anskaffades i Rosengårds centrum.

I samband med att stationen flyttade in på RoCent så sköts medel till från den s k Blommansatsningen vilket möjliggjorde inköp av teknik och att man kunde starta regelbundna sändningar. Man drog igång TV-stationen under hösten 1995 och började producera egna program för att sända i TV Malmö. Tanken var att programmen skulle handla om Rosengård, om stadsdelen, dess händelser och människor och man menade att det var viktigt att invandrare fick göra sina röster hörda.

Drygt 30 elever genomgår den halvårslånga videoutbildningen vid Station Rosengård. Alla kommer inte att få arbeta med video och TV utan avsikten är att introduceras i TV-världen för att få inblick och grundkunskap i videoproduktion. Några av de forna eleverna har i dag jobb inom videobranchen, någon arbetar på Station Rosengård och några jobbar som lärare i media och video på skolor i Rosengård. Som tidigare nämnts är två av de anställda på TV-stationen samtidigt anställda som lärare på videolinjen.

Vad innehåller sändningarna?

Stationen sänder program på onsdagar mellan 20.30 och 21.15 sedan går detta program i repris under söndagen.

På stationens hemsida kan man få information om sändningarnas innehåll. Under våren 2001 har sändningarna exempelvis speglat det arbete som Malmö Museers Rosengårdsavdelning RoMus arbetat med i Rosengård och där man dokumenterat från Rosengård, vilket utmynnade i en fotoutställning under våren 2001. Station Rosengård har tillsammans med Malmö museer producerat ett filmbidrag till en stor samlingsutställning, Mime, som är ett samarbete mellan flera europeiska museer. Man dokumenterade även en s k Tankedagsboksdag, då människor i Rosengård fick föra dagbok under en dag, vilket var ytterligare ett arrangemang av museet. Teaterdagen i Malmö den 31 mars då Malmös teatrar öppnade sina dörrar för alla intresserade presenterades och bilder från invigningen av västra flygeln på Drömmarnas Hus visades. Stationen rapporterar vidare från Rosengårds stadsdelsfullmäktige. Ett annat mer stående inslag är Oasen där en aktuell rosengårdsprofil porträtteras. Man samarbetar bl a med Medborgarkontoret, Drömmarnas hus och skolorna i stadsdelen.

En stor del av programmen som sänds i Station Rosengård riktas till barn och ungdomar. Genom barnen hoppas man nå de vuxna. Tanken är att föräldrarna kanske blir intresserade när de ser barnen titta och på så sätt skulle de kunna lära sig lite svenska och samt få information om vad som händer på Rosengård. De första 15 minuterna i varje sändning är programinslag för barn och ungdomar. På frågan om varför barnprogrammen börjar så sent som klockan 20.30 på onsdagskvällen menar personalen att barn i Rosengård är uppe längre än på många andra håll. Barnen är också den grupp som ger respons och man vet att många barn tittar på programmen. Efter de första programinslagen vänder man sig mer allmänt till vuxengruppen varför utsändningen kan ses som en blandning av allt möjligt. En nyfiken tittare som slår på TV-kanalen möts alltså först av olika inslag för barn. Det finns ingen påannonsering om vilka inslag som väntas under programmet, vilket gör att förstagångstittaren kanske hellre går vidare till en annan kanal.

Ett problem är att det är tunnsått med lokal-TV-sändningar överlag i Malmö och slår man på lokal-TV så är det mest en rullande bildslinga som syns. Vet man alltså inte exakt vilken dag och tid i veckan som Rosengårds-TV sänder så är det mest slumpen som avgör om man råkar komma in på kanalen. Om människor möts av en bildslinga när de slår på Malmö-TV finns stor risk att de aldrig tittar igen.

I jämförelse med andra TV-kanaler är inslagen i Rosengårds-TV ofta längre och har ett lägre tempo. Detta kan bero på att man inte har tillräckligt material för att fylla ut hela sändningstiden på 45 minuter. Ibland är inslagen bildmässigt av sämre kvalité och det är

otydliga bilder. Personalen hänvisar till att TV-Malmö haft tekniska problem med sina utsändningar.

Som programledare används olika personer som ställer upp ideellt vilket förstärker det amatörmässiga intrycket, en kritik som riktas mot kanalen från många håll. Några av inslagen består av elevproduktioner som kan upplevas som experimentella. Mot bakgrund av att många människor i Rosengård ser på många olika internationella TV-stationer kan man dra slutsatsen att det är svårt för Station Rosengård att konkurrera med dessa kanaler som har helt andra resurser till förfogande.

Frågan är om man med nuvarande medel kan bedriva en professionellt attraktiv TV-station med den för TV-sammanhang förhållandevis låga ekonomiska insatsen? En annan fråga är om det verkligen är syftet med stationen att bedriva professionell TV?

Eftersom TV-kanalen bekostas med storstadspengar och kommunen är en av huvudmännen så har vi upplevt att det funnits förväntningar från många håll inom stadsdelen på en station som är med och bevakar olika evenemang och fungerar som en slags informationskanal på ett professionellt sätt inom stadsdelen. Eftersom stationen är en ideell förening och styrs med en egen styrelse har den tillstånd att göra det som beslutats av föreningen. Därmed är det tveksamt om den behöver ställa upp och sända de inslag som tjänstemännen i stadsdelen har önskemål om.

Förutom barn- och ungdomsprogram så har programinslagen sin tyngdpunkt lagd åt det kulturella hållet. Bortsett inslag från debatterna i stadsdelsfullmäktige uppfattar vi att det saknas samhällsinformation och debatter.

En grundläggande tanke med Station Rosengård är att ideella föreningar och enskilda personer ska kunna sända inslag och vara med och göra TV-program men personalen på stationen menar att det har varit svårt att få människor i Rosengård att ställa upp och arbeta ideellt. Man har blivit uppsökt av ett antal föreningar och andra som velat sända inslag men trots att man erbjudit både handledning, teknisk hjälp och gärna lånar ut kameror har de flesta backat ur. Personalen har uppfattat det som att de som kommit med förfrågningar vill att den anställda personalen själv ska filma de olika evenemangen så att det blir proffsigt skött. Många anser att de inte klarar av att göra egna inslag. På stationen har man också fått förfrågningar om sändningar på hemspråk och man är öppen för detta om föreningarna gör programmen själva. Personalen har ingen möjlighet själv att ställa upp med en omfattande språkkompetens. För att få mera interaktion med föreningar och boende i Rosengård tycks det som att man måste kunna erbjuda mer professionell hjälp från stationens sida och eftersom personalen inte har tid och resurser kan man inte ställa upp på detta. Dessutom menar man att

vem som helst ska kunna filma med lite hjälp samt att det finns boende på Rosengård som gått på videolinjen och lärt sig göra TV-program och som skulle kunna ställa upp ideellt.

Stationen använder sig av ideella krafter på flera sätt men detta s k underifrånperspektiv går inte riktigt ihop med de reella förväntningar som finns på TV-stationen som en professionell TV-kanal.

En kritik som personalen är medveten om är att man betraktas av en del som en försiktig, blyg kanal som satsar på snälla, harmlösa inslag. Man tror själv att det finns önskemål om mer allvarliga program som kan skapa debatt och diskussion. Detta är något som personalen själv skulle vilja genomföra men hävdar att man med nuvarande personella resurser inte kan genomföra detta. Som journalister är de utbildade till att vara kritiskt granskande men hur kritiskt granskande kan en TV-kanal vara gentemot exempelvis olika förhållanden inom stadsdelen eller kanske gentemot delar av storstadssatsningen när kanalen bekostas med storstadspengar via stadsdelen? Det journalistiska kritiska granskandet står i motsättning till stadsdelens behov av en ren informationskanal.

Personalen har hela tiden arbetat med osäkerheten i att vara ett tidsbegränsat projekt, att inte veta hur lång tid man ska få vara kvar, och detta har hämmat möjligheterna till långsiktiga lösningar menar man. När storstadssatsningen avlöste Nationellt exempel köpte stationen in ny teknik och kunde anställa ytterligare en person. Tanken från stadsdelens sida har kanske varit att TV-stationen ska löpa hela den period ut som storstadssatsningen varar men när man nu i förtid lägger ner kanalen står man med relativt nyinköpt teknik.

Att bedriva bra TV är mycket kostsamt och den miljon som det för närvarande kostar kan vara en stor summa för storstadssatsningen men som TV-produktion räknat rör det sig inte om några större summor. Därför måste stadsdelen fråga sig om man har råd att satsa på att driva en TV-kanal som kanske kräver ännu mer pengar för att bli bättre. Hur mycket information får man ut via kanalen jämfört med t ex en stadsdelstidning? I nuvarande läge fungerar Sydsvenska Dagbladets Rosengårdstidning som en slags stadsdelstidning men den fyller inte riktigt de behov som olika verksamheter i stadsdelen har av att få ut information till de boende.

Om stadsdelen väljer att behålla TV-kanalen bör man ställa sig frågan vad man i så fall vill ha en lokal TV kanal till och under vilka former den ska drivas. För att olika delar av verksamheten ska kunna sända ut information till boende? För att olika föreningar ska få sända ut information? Eller vill man ha en journalistiskt intressant produkt?

Vad är fördelen med TV som informationskanal ur integrationssynpunkt gentemot andra medier? Ett av svaren kan vara att man snabbt når ut till många med samhällsinformation och

nyheter. Genomförs sändningarna på svenska så stärks rimligtvis språkkänslan. Vad gäller Rosengårds-TV så gör den begränsade sändningstiden att man inte snabbt kan nå ut med nyheter. Kanalen är inte heller inriktad på att sända nyheter eller samhällsinformation i den utsträckning som säkerligen behövs. Grundläggande perspektiv i storstadssatsningen är demokrati och delaktighet, underifrånperspektiv och samverkan. Vad gäller Rosengårds-TV så har personalen samverkat med olika delar av verksamheterna i stadsdelen men man har bara i begränsad omfattning nått ut till föreningar och befolkning vad gäller deltagande i stationens sändningar. På ett tidigt stadium bjöd man in representanter från olika delar av verksamheten i stadsdelen för att få synpunkter på vad som önskades. Det existerar också en föreningsstyrelse som kan ge synpunkter. Men trots detta ser vi att det existerar ett glapp mellan det TV-kanalen åstadkommer och vad många inom stadsdelen förväntar sig. En idé är att arrangera någon form av stormöte där en större del av befolkning, föreningar och verksamma tjänstmän kan komma till tals. Viktigt är att både personal på TV-stationen och stadsdelen är överens om vilken inriktning stationen ska ha.

Eftersom inga mätningar av antalet TV-tittare har kunnat göras under årens lopp vet vi inte hur många som ser på Rosengårds-TV.

För att få en uppfattning om hur Rosengårdsbor ser på TV-kanalen så har den resursperson som är knuten till utvärderargruppen gjort ett antal intervjuer med boende. 20 personer inskriva på AUC, varav majoriteten män, har tillfrågats om Rosengårds-TV. Likaledes har 25 kvinnor som gör sin praktik på syverkstan, som är en del av AUC:s verksamhet, fått samma fråga. Totalt har alltså 45 personer tillfrågats. Åldern på de svarande ligger mellan 24 och 50 år. De båda grupperna delas här in i grupp ett och grupp två eftersom grupperna har tillfrågats under olika omständigheter. Intervjupersonerna ur grupp ett fick frågan under en individuell intervju medan grupp två tillfrågades kollektivt under en samling i syverkstaden.

I grupp ett som mest bestod av män svarade en övervägande majoritet att de inte tittar på Rosengårds-TV. Många av dem visste inte ens om att den existerade.

I grupp två svarade 12 kvinnor av 25 att de tittar på Rosengårds-TV (endast två av dessa personer svarade ”ofta”) och 13 personer svarade att de inte tittar alls.

Många ur grupp ett som alltså inte tittade på Rosengårds-TV motiverade detta med att de inte visste att kanalen existerade och/eller att de inte tittade så mycket på TV överhuvudtaget. Nästan samtliga ur grupp två kände till kanalen men tittade inte så mycket själva utan det var barnen som tittade. Många ur de båda grupperna blandade ihop Rosengårds-TV med andra lokala TV-stationer som Sydnytt och TV-Skåne. Gemensamt för

dem som kände till och ibland tittade på Rosengårds-TV var att det huvudsakligen var barnen i familjerna som följde programmet. Barnen visste mer om vilka tider som programmet sändes på och vad som skulle sändas. En kritik som många ur grupp ett riktade mot kanalen var att det inte fanns någon information om sändningstider och programmets innehåll. Det positiva med kanalen, menade de ur gruppen som kände till den, var att man informerade om olika händelser på Rosengård.

En anledning till att fler ur grupp två kände till Rosengårds-TV kan vara att de är kvinnor med barn i låga åldrar. De tillbringar mer tid i hemmet med barnen och får genom dessa kännedom om kanalens existens.

I samband med att Arbetsboken delades ut i delområde Herrgården fick utvärderargruppen möjlighet att bifoga ett frågeformulär där vi ställde frågor om Rosengårds-TV. Vi har fått in sammanlagt 34 svar vilket är anmärkningsvärt lite i jämförelse med att 328 hushåll lämnat in och besvarat Arbetsbok 1. Orsaken till det stora bortfallet är okänt men man kan ändå notera att av de 34 svarande uppger nio hushåll att de ser på Rosengårds-TV ibland och 25 att de aldrig ser på TV-stationen. Materialet är litet och kanske inte säger så mycket men tycks ändå peka på att det bara är en liten andel hushåll i Herrgården som ser på Rosengårds-TV.

Slutsatser

Lokal TV-station Rosengård har finansierats med statliga projektmedel sedan 1996 och var alltså ingen ny verksamhet när storstadssatsningen satte i gång. Inför budgetåret 2002 upphör projektfinansieringen och stationen läggs ned i sin nuvarande skepnad. Det kan förefalla anmärkningsvärt att man satsar statliga projektpengar och köper in teknisk utrustning utan att ha någon plan för hur TV-kanalen ska drivas vidare den dag projektmedlen är slut.

TV-stationen har legat under paraplyet Lokalt utvecklingsarbete och delprogrammet Demokrati och delaktighet utan att egentligen tillhöra delområdet. Enskilda projektledare inom Lokalt utvecklingsarbete har sporadiskt samarbetat med de anställda på TV-stationen, som har dokumenterat vissa av storstadssatsningens insatser.

Enligt många källor är informationsbehovet stort i Rosengård och det saknas bra kanaler för att få ut information inom stadsdelen. Förhoppningen tycks ha varit att TV-kanalen skulle fylla en del av det informationsbehov som finns. Efter en granskning av ett antal utsändningar har vi funnit att en stor del av programmen vänder sig till barn och ungdom och övriga inslag har sin tyngdpunkt åt det kulturella hållet. Det är ytterst tveksamt om informationsbehovet inom stadsdelen kan täckas genom TV-kanalen i dess nuvarande form.

Det har funnits förväntningar från många håll inom stadsdelen att Station Rosengård ska vara med och bevaka olika evenemang och fungera som en slags informationskanal på ett professionellt sätt. Eftersom stationen är en ideell förening och styrs av en styrelse så har den tillstånd att göra det som beslutas av föreningen. Därmed är det tveksamt om den behöver ställa upp och sända de inslag som olika tjänstemän inom stadsdelen har önskemål om.

En grundläggande tanke med Station Rosengård är att ideella föreningar och enskilda personer ska kunna sända inslag och vara med och göra TV-program. Detta samarbete har bara kommit till stånd i mindre omfattning. De som hört av sig till TV-stationen har i regel haft större förväntningar på att få hjälp än vad personalen med nuvarande resurser kan ge.

En viktig fråga är om man med nuvarande medel kan bedriva en professionellt attraktiv TV-station med den för TV-sammanhang förhållandevis låga ekonomiska insatsen? En annan fråga är om det verkligen är syftet med stationen att bedriva professionell TV?

Om stadsdelen väljer att behålla TV-kanalen på sikt bör man ställa sig frågan vad man i så fall vill ha en lokal TV-kanal till och under vilka former den ska drivas. För att olika delar av kärnverksamheten ska kunna sända information till de boende? För att olika föreningar ska kunna sända information? Eller vill man ha en journalistiskt intressant produkt?

KULTUR

Kultur är ett delprogram inom storstadssatsningen. I programmet understryks att det finns ett starkt kulturliv i Rosengård men att mycket av det som sker inte exponeras tillräckligt för omvärlden och att det därför behövs en gemensam samlingsplats för kulturen. Ett effektmål är att skapa ett kulturcentrum som samlar och ger kraft åt kulturarbetet. Man skriver att ett kulturcentrum kan vara en avgörande faktor för satsningen på att göra Rosengård till en attraktiv del av Malmö. En naturlig och populär samlingsplats för kultur är stadsdelsbiblioteket men man konstaterar att biblioteket har begränsade resurser och att lokalerna inte medger större arrangemang och utställningar.

I det grannskapsarbete som bedrivits har behovet av stora allmänna samlingslokaler ständigt varit aktuellt. Hösten 1999 bildades en arbetsgrupp kring kultur. Både resurspersoner och projektledare har påpekat att satsningar som man planerat har stupat på just avsaknaden av lokaler där många människor kan samlas. Önskemål har framkommit att det ska finnas möjligheter till utställningar, konferenser, film, teater, dans, musik och mediaverkstäder.

Två av de projektsekreterare som anställdes under sommaren/hösten 2000 knöts till kulturområdet. En av dem fick på sitt ansvar att ha hand om informationsverksamheten. Detta

arbete innebar en stor uppräckning på informationsområdet genom att delområdets arbete plötsligt blev synligt. En informationstidning om storstadssatsningen gick ut till stadsdelens övriga tjänstemän med ett antal nummer. Affischer trycktes upp och sattes upp på olika platser i området med information om olika kulturevenemang. Information gick även ut på Slingan, TV-Malmö.

Kulturgruppen har haft en rad arrangemang under det gångna året: nyårskonsert, lunchkonsert med latinamerikansk musik, afrikansk musik, poesiuppläsning, utställningar i samarbete med Malmö museer m m. De flesta artister som uppträtt har varit från Rosengård och kulturgruppen har avsiktligt sökt visa upp den rad kompetenta kulturarbetare som finns på Rosengård. Flera av arrangemangen har haft hundratals besökare och varit uppskattade. Den resursperson som är knuten till utvärderargruppen gjorde ett besök under en presentation av en bosnisk kokbok och förmedlar här sina intryck:

”A-salen på RoCent var full av människor och doften av mat låg tjock i luften. Det var en blandad folksamling av både svenskar och invandrare som kommit. Författaren till boken ställde sig längst fram och berättade om bosnisk mat. Medan författaren talade hade man satt fram en jättebuffé mitt salens mitt och när hon talat färdigt började alla äta. Maten var jättegod men det mest spännande var att människorna i salen på något sätt hade glömt att man kom från olika länder eller att man var svensk eller invandrare. Alla pratade med varandra. Svenskar som provsmakade var nyfikna och ville gärna veta vad som fanns i maten och de invandrare som kom från forna Jugoslavien var ivriga att berätta vilka ingredienser som fanns i maten och hur den tillagas. Andra invandrargrupper jämförde maten med liknande mat som finns i deras kultur och tyckte att svenskarna borde smaka även deras mat. Det var som om maten på något sätt hade förenat alla, det fanns inte längre några gränser mellan svenskar, araber, somalier etc utan alla talade samma språk, d v s matens språk.” (Alan Ali)

Beskrivningen ovan är en beskrivning av kultur som en integrerande faktor. Här möts olika nationaliteter och kan samtala om ett gemensamt intresse och gränserna mellan människor upphör för en stund. Arrangemanget har i all sin enkelhet visat på den roll och kraft som kultur kan spela. De personer som kom från andra delar av Malmö har fått ett positivt minne av Rosengård med sig.

Samarbetet med Malmö museer

Sedan 1998 har samtal, idéutbyten och diskussioner fortlöpande pågått mellan representanter från Rosengård, från politiker och stadsdelchef till föreningsaktiva personer, och Malmö museer om möjligheterna att samarbeta inom ramen för storstadssatsningen i Rosengård. Malmö museer beviljades medel från Delegationen för industrisamhällets kulturarv för projektet Mångfaldens mötesplats där man vill utveckla en metod för en kulturarvsinstitution

– museet – att med ett utvidgat kulturarvsbegrepp som grund samarbeta med befolkningen i Rosengård i att dokumentera området och invånarna.

Från Malmö museers sida har man sökt skapa en mötesplats som ska drivas och användas av de boende och som ska spegla och diskutera problem och möjligheter i området. Man har sökt utveckla arbetsformer där museets kunskap om dokumentationsarbete ska göras tillgänglig för de boende så att de själva kan arbeta med sin historia. Föreningar och skolungdomar har engagerats och samarbetet har utmynnat i utställningar och andra evenemang. På så sätt hoppas man kunna öppna malmöbornas ögon för Rosengård och dess kvaliteter samt att intressera rosengårdsborna för Malmö.

Under våren 2000 togs planer på att bygga ett kultur- och upplevelsecentrum i form av ett samarbete mellan Rosengård och Malmö museer. Under våren 2000 möttes arbetsgruppen för kultur och representanter för Malmö museer vid några tillfällen vid en lokal på RoCent. Göran Hedlund uttryckte sin önskan att Malmö museer ska spegla Malmös nyare historia och omfatta Malmös alla stadsdelar och därför ville man nu inleda ett samarbete med Rosengård för att spegla Rosengårds och de boendes historia. Hedlund poängterade att man från museets sida vill ställa sin kunskap till förfogande som rådgivare men att kraften och verksamheten måste komma från Rosengård.

I november 2000 startade projektet. Under år 2001 har museet sökt etablera en verksamhet i Rosengård i projektet Mångfaldens mötesplats. Olika personer har för museets räkning varit knutna dit. Stadsdelen har ställt en sk kulturlokal till förfogande inne på RoCent och en av projektassistenterna inom storstadssatsningen har på halvtid arbetat direkt med museiprojektet. Därutöver har andra personer inom storstadssatsningen/kultur arbetat mer sporadiskt med projektet. Förhoppningen från museets sida har varit att under det år man haft till förfogande hinna bygga upp en verksamhet som stadsdelen sedan skulle kunna arbeta vidare med, möjligtvis inom ramen för ett kulturcentrum eller museirum. Utöver den kulturlokal som tjänstgjort som arbetsplats för museets personal fick man i mars 2001 tillgång till den lokal som tidigare tjänstgjort som kvinnomotionscentrum. Med denna lokal har man sökt skapa ett embryo till en knutpunkt för kultur och folkbildning.

I museets arbete finns en övergripande integrationssträvan. Idén med mötesplatsen i Rosengård är att skapa en fästpunkt för mänsklig kommunikation men också att man utifrån den ska kunna ha ett fruktbart samarbete och kontakt med kulturinstitutionerna i staden, liksom med den centrala staden överhuvudtaget.

Under årets lopp har nätverksbyggande pågått parallellt med en rad utställningar i Rosengård. Man har aktivt sökt få rosengårdsbor att skriva och berätta om sina liv både via

skola och Komvux. En ambition har varit att kartlägga Rosengårds historia både vad gäller arkeologiska fynd och nutid.

I slutet av år 2001 upphör finansieringen av museets personal och den verksamhet som påbörjats måste nu eventuellt föras vidare i Rosengård. Under den begränsade tid som museet haft på sig att starta verksamheten har enbart en grund lagts och det föreligger en uppenbar risk i nuläget att projektet bara blir en tillfällig satsning. Den projektsekreterare som arbetat direkt med museet, och har kunskaper om projektet, är nu arbetslös.

I det reviderade programmet för fortsättning av storstadssatsningen år 2002 - 2003 har kultur fått en minskande roll. Två projektsekreterare som var knutna till kulturområdet har inte fått förnyade anställningar. Tankarna om att bygga ett Kulturcentrum på Rosengård finns inte längre med i programmet. Barn- och ungdomskultur ska tillgodoses inom kärnverksamheternas ramar och det finns numera ett ungdomens hus, Tegelhuset, som ses som ett slags kulturcentrum.

Under våren 2000 bildades ett gemensamt forum för kulturarbetare, kulturgruppen Röda Rubinen. Det blir Röda Rubinen under bibliotekschef Cecilia Bonning som ska garantera att Rosengårds nuvarande och äldre kultur tas tillvara och levandegörs och de har fått i uppdrag att utarbeta ett kulturpolicyprogram för stadsdelen. Fr o m första juli 2001 kan en begränsad summa disponeras för kultur. Viss beredskap ska finnas för eventuella aktiviteter tillsammans med Malmö museer. Boende och föreningsrepresentanter ska ingå i Röda Rubinen och utses vid Rosengårdsrådets Öppna Forum.

Samverkansavtalet om barnkulturverksamhet med Drömmarnas Hus/Teater X förlängdes t o m december 2001. Därefter avsätts inga särskilda storstadsmedel för barnkulturverksamhet. Däremot har man anställt en kultursekreterare för barn/unga inom den reguljär budgeten.

Slutsatser

Från starten av Nationellt exempel över till storstadssatsningen har man haft som målsättning att stärka kulturen i Rosengård. Ett kulturcentrum där man skulle samla alla krafter har ibland varit med som mål och ibland inte. Vid revideringen av storstadssatsningen 2001 är ett samlande kulturcentrum inte aktuellt längre och överlag har budgeten för kulturverksamhet skurits ned betydligt. Den verksamhet som Malmö museer startat upp i Rosengård för en tveksam tillvaro när nu museet inte längre har möjlighet längre att ha kvar sin personal. Verksamheten måste med svenska mått mätt betraktas som nydanande och om man inte ger den en ärlig chans att komma vidare så har mycket kraft och resurser kanske förpillts?

En rad separata arrangemang har ägt rum inom storstadssatsningens ramar under perioden som gått. Vi kan dock inte se att man tagit något helhetsgrepp inom stadsdelen vad gäller kulturfrågor, trots att ambitionerna varit stora. En bra och kraftfull kultursamling skulle kunna ge Rosengård ett bättre rykte och anseende om man lyckas ta tillvara på de mänskliga resurser som finns.

IDROTT OCH FRITID

I programmet för fortsättning av storstadssatsningen anges att Rosengård delvis har en identitet som idrottsstadsdel med ett bra utbud av idrottsanläggningar. Under storstadssatsningens tid har man sökt stärka idrotten på området med en rad insatser. I en verksamhetsbeskrivning år 2001 framgår att man förväntar sig ett flertal vinster såsom en förbättrad hälsa bland befolkningen och man ser också vinster i form av en ökad integration. Under den gångna perioden har en lång rad idrottsaktiviteter förekommit under regi av Lokalt utvecklingsarbete såsom fitnessboxning, simskolor, fritt vald idrott efter skolan, tränarutbildningar, föreningsteknikutbildning, olika fotbollscuper, inlinehockey m m.

Kvinnomotionscentrum

Genom grannskapsarbetet framkom att olika satsningar på motion och simning för kvinnor är starka önskemål och att kvinnors ohälsa är ett stort problem. Ett särskilt Kvinnomotionscentrum på RoCent invigdes 27 maj 2000. Lokalen på RoCent var dock olämplig eftersom den var för liten och hade dålig ventilation.

Under våren 2001 kunde Kvinnomotionscentrum flytta in i mer ändamålsenliga lokaler, det s k Arenahuset, och delar nu hus med språkförskolan Villa Villekulla. Något hundratal kvinnor från 16 år och uppåt utnyttjar motionslokalerna av och till. För närvarande arbetar tre kvinnor, varav två timanställda, som lärare i gymnastik, step-up, yoga och aerobics. En av kvinnorna är anställd som projektassistent inom storstadssatsningen och arbetar för att bygga ut verksamheten inom Motionscentrum. Ett informellt samarbete har utvecklats med vårdcentralen och man har startat ett lättgympa-pass för rörelsehindrade kvinnor. I dagarna har man också startat ett samarbete med kvinnoföreningen Kamelia.

Motionscentrum har även inlett ett samarbete med Värner Rydén-skolan som uttryckt önskemål om aerobics för bara flickor. Så småningom räknar man med att starta aerobics för flickor på andra skolor i Rosengård. Ytterligare en grupp som man fått kontakt med och anordnar gymnastisk för är en grupp kvinnliga pensionärer. Som en utlöpare till verksamheten

erbjuds simträning för kvinnor på Aq-va-kul då många kvinnor i Rosengård inte är simkunniga. För närvarande utnyttjas detta av ett drygt tjugotal kvinnor.

I juli åkte 22 kvinnor med på en utflykt till Skäralid för att vandra en dryg mil i naturen och för att under avspända former bli informerade om kost och träningslära och sedan avsluta det hela med en måltid - en uppskattad utflykt, vilket framgick vid utvärderarens besök på Kvinnomotionscentrum.

Vid besök på ett aerobic-pass i oktober 2000 har ett tjugotal kvinnor infunnit sig till träning. Det är en blandad skara kvinnor från ett flertal länder och i varierande åldrar. Några är arbetslösa, några har arbete, andra är hemma med barn och några är studerande. Efter ett intensivt träningspass under kvalificerad ledning samlas en grupp kvinnor för att tala med utvärderaren. Samtliga är mycket nöjda med verksamheten och berättar att de inte har deltagit i någon motionsverksamhet i Rosengård tidigare. De tycker att verksamheten fyller viktiga behov och mår nu mycket bättre än tidigare. En kvinna berättar att hennes ständiga huvudvärk försvunnit, en annan berättar att hon gått ned i vikt. Någon säger att hon orkar mer i vardagen sedan hon börjat träna. Flera säger att de tycker det är roligt att träffa folk på motionspassen.

En av de unga kvinnorna berättar att hon går på gymnasiet. Studierna tar nästan all hennes tid och därför ger motionen ett viktigt avbrott för att hämta krafter. Hon har precis anmält sig själv och sin mamma till simningen på Aq-va-kul och är mycket glad över att få chansen att lära sig simma ordentligt. Kvinnorna uppskattar att det går att få motion med kvalité för en billig penning, 150 kronor för sex månader. Vid en förfrågan om det finns ytterligare önskemål vad gäller verksamheten svarar några unga kvinnor att de gärna hade velat ha styrketräning och lära sig dansa salsa och arabisk dans.

Verksamheten på kvinnomotionscentrum har tillkommit utifrån ett önskemål från många boende på Rosengård, alltså finns ett "underifrånperspektiv". Uppslutningen under träningspasset visar att verksamheten är mycket uppskattad av de kvinnor som motionerar där. Så vitt vi vet finns ingen motsvarande verksamhet för kvinnor i Rosengård och därför har Kvinnomotionscentrum fyllt ett stort behov.

Ohälsotalen är stora bland kvinnor i Rosengård och kvinnomotionscentrum kan bli ett viktigt led för att förbättra folkhälsan, inte enbart genom motion utan kanske också genom satsningar på kost- och näringslära, kroppskänedom och egenvård. Framöver får man ha som mål att bygga ut verksamheten så att fler kvinnor får ta del av den. I stadsdelen måste man också fundera över på vilket sätt kvinnomotionen kan permanentas eller införlivas i kärnverksamheten.

Slutsatser

Onekligen har inom storstadssatsningens ramar en omfattande idrottsverksamhet på Rosengård dragits igång som bör leda till att stadsdelen stärker sin idrottsprofil på sikt och att människorna i området mår bättre. En av de verksamheter som kommit igång och tycks mycket uppskattad av dem som deltar är Kvinnomotionscentrum. Det är av vikt i nuläget att man i stadsdelen funderar över hur man ska permanenta Kvinnomotionscentrum och andra delar inom idrottssatsningen som fungerar bra.

Föreningskul

MISO (Malmö Idrottsföreningars Samorganisation) och UCO (Ungdomsföreningarnas Centralorganisation) har i ett säravtal tillsammans med fritidsförvaltningen Malmö fått uppdraget av Malmö stad att förfoga över en del av storstadssatsningen inom området idrott, kultur och fritid. Cirka 2,2 miljoner kronor per år satsas i de fyra stadsdelar som omfattas av satsningen. Utvärderargruppen har fått i uppdrag av Malmö kommun att utvärdera denna insats i Rosengård och vi har valt att placera den under programområdet Lokalt utvecklingsarbete, trots att den egentligen inte hör hemma här. Anledningen till att vi placerar texten här är att vi tycker att idrottssatsningen i Lokalt utvecklingsarbete liknar MISO-UCO:s satsning och att det kan vara en poäng att placera dessa satsningar i ett sammanhang.

MISO och UCO är två paraplyorganisationer i Malmö som har till uppgift att vara samlade organ för idrotts- och ungdomsföreningar i staden. Man verkar för att tillvarata föreningarnas intresse, vara ett kontaktorgan gentemot fritidsförvaltningen och andra myndigheter, samt bevaka frågor som är intressanta för föreningslivet. MISO-UCO:s satsning består av delprojekt där man samarbetar med olika skolor och föreningar i stadsdelar som innefattas av storstadssatsningen.

Ett delprojekt kallas Föreningskul och består av föreningsverksamhet direkt efter skoltid för mellanstadiebarn i årskurs fyra till sex. Samtliga skolor har basföreningar med särskilt ansvar för verksamheten och som ger övriga föreningar stöd och har hand om administration.

Plantskolan är en annan del och består av ledarskapsutbildning för högstadieungdomar. Tanken är att ungdomarna i Plantskolan efterhand ska kunna bli ungdomsledare inom föreningarna och kunna erbjudas praktikplatser där.

En tredje del utgörs av en s k Vägvisare, en person som ska fungera som en form av föreningslivets ambassadör ute på skolorna.

Den fjärde delen som kallas Zebra innebär att man söker få till stånd en samverkan mellan föreningar som har funnits i Malmö väldigt länge och nya etniska föreningar. De olika

delprojekten genomförs i de stadsdelar som innefattas av storstadssatsningen. MISO-UCO har dessutom inom storstadssatsningens ram arrangerat sommarlovsaktiviteter för i första hand familjer. Ett viktigt syfte med projekten är att bryta segregationen i Malmö.

I denna utvärdering har vi granskat Föreningskul och Vägvisaren på Rosengårdsskolan i Rosengård. De andra delprojekten har inte granskats. På Rosengårdsskolan har KFUM samt Islamiska kulturhuset utsetts som basföreningar och har således ansvar för verksamheten.

Från MISO-UCO:s sida förväntar man sig en rad positiva effekter genom barnens deltagande i olika föreningsaktiviteter. Mot bakgrund av att Sverige är näst sämsta land i Europa vad gäller antalet idrottstimmar i skolan och med tanke på de larmrapporter som föreligger om en allt sämre fysisk kondition bland skolbarn så kan man hoppas att de föreningsaktiviteter i form av idrott och motion som erbjuds på sikt förbättrar hälsan bland de deltagande. Mot bakgrund av att ohälsotalen i Rosengård är stora och att en förbättrad folkhälsa är något som lyfts fram i storstadssatsningen så ligger Föreningskul i linje med denna målsättning.

En annan positiv effekt som MISO-UCO lyfter fram är att föreningslivet kan fungera som en naturlig integrationsarena där människor med olika bakgrund möts. Föreningarna kan både vara skolande och fungera som inkörsport ut i arbetslivet eller till praktik. Föreningskul vänder sig till nybörjare som inte tidigare varit med i någon förening och man är särskilt mån om att nå flickor med invandrarbakgrund. Detta kan ses som angeläget då flickor i Rosengård har mycket låg föreningstillhörighet. En poäng med verksamheten är att den ligger i anslutning till skoldagens slut.

Rosengårdsskolans Föreningskul kom igång i oktober 2000. Tidigare under hösten fanns det stora problem med att få fram lokaler till verksamheten. I dag deltar sex föreningar med olika aktiviteter under fyra dagar i veckan. Verksamheterna är blandade såsom dans, pingis, taekwondo, friidrott, schack, islamisk kultur. Sistnämnda verksamhet svarar Islamiska kulturhuset för och innebär allt ifrån teater, innefotboll och dans till diskussionsträffar.

Från MISO-UCO:s sida menar man att verksamheten fungerar som ett smörgåsbord där barnen får möjlighet att prova olika aktiviteter utan krav på att bli medlemmar. Verksamheten är öppen men innebär att barnen måste lära sig vissa regler som att man måste komma i tid till aktiviteten och när man väl infunnit sig måste man stanna hela lektionen. Kön fördelningen bland dem som provar på Föreningskul är cirka 40 procent flickor och 60 procent pojkar. I en enkät som MISO-UCO gick ut med i årskurs fyra till sex på Rosengårdsskolan under våren 2001 visade det sig att av 106 pojkar som besvarat enkäten hade 77 provat på Föreningskul och av 109 flickor hade 57 deltagit.

Vägvisaren i Rosengård heter Tommy Karlsson och anställdes i oktober 2000. Hans huvudsakliga uppgift är att fungera som en länk mellan skola och föreningsliv och MISO-UCO menar att han är oundgänglig för att kunna nå ut och påverka de barn som är svårast att nå. Tommy Karlsson finns närvarande på skolan och visar mellanstadiebarnen vägen till de olika fritidsverksamheterna och även till ordinarie föreningsliv om det finns önskemål. Han ser till att de olika föreningarna finns på plats och sköter sina åtaganden. Han ser också till att lokaler och redskap finns på plats, påminner lärare om aktiviteterna och går runt i mellanstadieklasserna och berättar om Föreningskul. Tommy Karlsson är själv aktiv i föreningslivet genom KFUM där han fungerar som tränare och han har hand om träningen i taekwondo på Rosengårdsskolan. Vid våra besök på skolan rusar många barn fram till Tommy och frågar efter olika aktiviteter. Han är uppenbarligen en person förknippad med något positivt och roligt.

Ett av målen med verksamheten är att barnen ska få möjlighet att besöka föreningar utanför Rosengård. Tommy Karlsson säger:

”Att kunna komma iväg till en annan plats och upptäcka att det finns någonting utanför Rosengård för detta är en egen liten isolerad värld med egna regler egna tankesätt och egna beteenden som inte alltid stämmer överens med det övriga samhället. Och då ville vi att dom ska komma utanför Rosengård, gärna då till en förening där man får träffa människor, där man får öva på språket och där du genom föreningsbiten kan få kanske hitta ett egenvärde.”

Efter att ha provat på Föreningskuls verksamhet har ett antal barn blivit så intresserade av vissa föreningsverksamheter att de nu själva tar bussen till centrala Malmö, träffar nya kamrater och tränar tillsammans med barn från andra delar av stan. Under februari-lovet såg Vägvisaren till att 25 barn fick möjlighet att tillsammans med honom ta en buss ner till stan och träna i KFUM:s lokaler och leka under tre timmar. Ett minnesvärt besök som en pojke berättade om för utvärderaren vid ett besök under en taekwondo-lektion på Rosengårdsskolan. Pojken berättade stolt om den medalj som han och de andra barnen fått vid detta tillfälle.

Vid nämnda lektion kom det sammanlagt arton barn för att träna, nio pojkar och nio flickor. Under lektionen fick barnen i vårt tycke en mycket allsidig träning, det fanns plats för både lek och skratt och olika övningar. Barnen flockade sig kring tränaren och visade stolt upp sina färdigheter för honom och utvärderaren. Barnen sa vid förfrågan att de tyckte träningen var kul. Vi bör tillägga att det finns kritik från vissa håll mot att barnen får lära sig en kampsport.

Föreningskul har fått gott mottagande från ett antal lärare som tycker sig se positiva förändringar hos barnen. En av lärarna uttrycker i ett e-mail att hon upptäckt stor glädje bland barnen som tagit del av aktiviteterna:

”Barnen berättar om och visar ofta upp vad de lärt sig och känner därigenom stolthet och säkerhet. De träffar andra barn med gemensamma intressen, nya kontakter knyts och vänskapsband uppstår. Barn som varit blyga och återhållsamma har utvecklat sin självsäkerhet och blivit personer med mer framträdande roller.”

En annan lärare som har elever som tränat i Idrottshallen genom Lokalt utvecklingsarbete (Nationellt exempel) berättar att hon sett positiva förändringar hos barn som:

”blivit bättre på att lägga sig på kvällarna, har bättre aptit och håglösheten från tidigare har försvunnit. Jag har haft ett par pojkar som jag haft nere på brottningen, och de får för det första en fysisk aktivitet som gör att dom naturligt lägger sig på kvällarna. Och dom är piggare, dom kommer i tid på morgonen. Dom mår bättre. Och aptiten på de här pojkarna, det är något otroligt vad dom kan svänga i sig mat nu jämfört med innan. Håglösheten är borta.”

Lärarna vi talade med på Rosengårdsskolan var positiva till föreningsverksamheten och tyckte att man skulle vidga verksamheten till att även gälla de yngre barnen.

Att nå ut till barnens föräldrar är ett av målen och Vägvisaren har informerat om föreningsverksamheten på föräldraträffar. Det händer att föräldrar kommer och tittar på barnens träning men de kommer inte i den utsträckning man önskar. Den 19 maj arrangerades en kulturdag på Rosengårdsskolan då mängder av föreningar visade upp sig och barnen fick prova på olika verksamheter. ”*Kulturdagen är till för att förhoppningsvis få föräldrarna att komma hit till skolan och se skolan, kanske gå in i barnens klassrum, kanske titta på teckningar och prata med barnens lärare*”, säger Tommy Karlsson. Ett annat mycket populärt arrangemang i MISO-UCO:s regi var under våren då man bjöd in Andreas Vinciguerra och Zlatan Ibrahimovic där de två kändisarna fick berätta om vad föreningslivet betytt för dem.

Mycket tyder på att det varit lyckat att låta en person fungera som Vägvisare på skolan men frågan man står inför nu är vem som ska kunna finansiera en eventuell fortsatt verksamhet. Från MISO-UCO:s sida ser man det som önskvärt att skolan tar över kostnaderna för tjänsten. Nuvarande Vägvisare har varit projektanställd i omgångar sedan oktober 2000 där tjänsten först finansierades genom storstadssatsningen och skolan tog över för en tid. I nuvarande läge, hösten 2001, har tjänsten förlängts fram till december och finansieras genom både storstadssatsningen och Rosengårdsskolan. Därefter är det återigen osäkert om tjänsten kan behållas. Blir Vägvisaren ytterligare ett kortsiktigt projekt som startar upp och sedan snabbt läggs ner? I detta fall handlar det om att många barn efter en viss tid med avvaktan fått

förtroende för Vägvisaren som förutom att han slussar barnen in i en aktiv fritid också genom sin närvaro på skolan blir en viktig vuxenkontakt. Mot bakgrund av de problem som enligt personalen råder på skolan kan det vara speciellt olyckligt att dessa barn får uppleva kortsiktiga projekt med vuxna personer som de får förtroende för. En ur personalen säger: *”Här behövs vuxna människor som tar tag i slagsmål och liknande. Man kan inte jämföra detta med en vanlig skola. Här är så kaotiskt, skrik och spring. Det är alltid bråk och slagsmål.”*

Mycket tyder på att de inslag i MISO-UCO:s verksamhet som går under benämningen Vägvisaren och Föreningskul har fungerat väl under det år de har pågått på Rosengårdsskolan. Genom Vägvisaren har många mellanstadiebarn på skolan kommit i kontakt med och provat på olika former av föreningsverksamhet. Genom idrotten har barnen fått fysisk träning och kontakter via föreningslivet med andra delar av Malmö. Genom den verksamhet som bedrivs på skolan har föreningsliv och skola närmat sig varandra.

Fritt vald idrott

Som tidigare påpekats är MISO-UCO:s satsning en specialsatsning från Malmö kommuns sida och ligger helt utanför stadsdelens storstadssatsning. Stadsdelen bedriver genom Lokalt utvecklingsarbete (Nationellt exempel) en liknande verksamhet som Föreningskul under namnet Fritt vald idrott efter skolan. Detta innebär paradoxalt nog att två likartade verksamheter som bekostas med samma medel konkurrerar med varandra om barnen.

Ungefär samtidigt som Föreningskul drogs igång startade i oktober 2000 Fritt vald idrott efter skolan med målsättningen att ge de elever som inte är verksamma i någon förening en möjlighet att utöva en sport. De kan där prova på olika idrottsgrenar direkt efter skolan för att förhoppningsvis öka sitt intresse för idrott och i slutänden delta i föreningarnas ordinarie verksamhet. Man vänder sig också till barn med funktionshinder. Verksamheten bedrivs i samarbete med ett antal i stadsdelen befintliga föreningar. Verksamheten vänder sig till alla mellan- och högstadieelever på Rosengård och äger rum på eftermiddagarna fem dagar i veckan. De idrotter som utövas är innefotboll, brottning, boxning, innebandy och pingis. Man räknar med att mellan 120 och 150 barn deltar varje vecka. I likhet med Föreningskul har denna verksamhet också lyckats få en del av ungdomarna att gå med i föreningar.

Den ansvarige projektledaren för Fritt vald idrott uppger att han inte är helt nöjd med rekryteringen av flickor till de olika verksamheterna och för att förbättra den startar man under hösten 2001 verksamhet såsom badminton, basket och aerobics och vänder sig denna gång speciellt till flickor. Rekryteringen av barn till de olika idrotterna sker genom att

flygblad delas ut i klassrummen men kanske framför allt genom att idrottslärarna på de olika skolorna informerar. Föreningarna har också ett ansvar för att informera ungdomarna men eftersom detta sker ideellt kan möjligheterna till detta vara mindre.

I ett samtal med en representant för en förening som har aktiviteter i Idrottshallen men inte på Rosengårdsskolan tycker denne spontant att en vägvisarrepresentant vore önskvärd även för verksamheten i Idrottshallen. Vissa föreningar har upplevt problem med att nå ut i klassrummen och till barnen med sina aktiviteter. Som det nu fungerar, uppger personen, får vissa ledare från föreningarna i mån av tid gå till klassrummen för att informera. Ungdomarna får upplysning om att verksamheten finns men behöver någon lärare eller liknande som följer med dem första gången. Värningen och inlussningen upplevs som viktig. *”Vi känner från vår förening att man borde haft möjlighet att komma in på skolan, och det är väldigt svårt att få tillgång till klasserna. Här finns ett stort utbud av föreningar men barnen vet inte om dom.”* Man menar också att det varit svårt att få med flickorna i olika aktiviteter.

Slutsatser

MISO (Malmö Idrottsföreningarnas Samorganisation) och UCO (Ungdomsföreningarnas Centralorganisation) har i ett säravtal tillsammans med fritidsförvaltningen Malmö fått uppdraget av Malmö stad att förfoga över en del av storstadssatsningen inom området idrott, kultur och fritid. Ett av delprojekten kallas Föreningskul och består av föreningsverksamhet direkt efter skoltid för mellanstadiebarn i årskurs fyra till sex. En annan del utgörs av en s k Vägvisare, en person som ska fungera som en form av föreningslivets ambassadör ute på skolorna. Mycket tyder på att de ovannämnda inslagen i MISO-UCO:s verksamhet fungerat väl under det år de har pågått på Rosengårdsskolan. Genom Vägvisaren har många mellanstadiebarn på skolan kommit i kontakt med och provat på olika former av föreningsverksamhet. Genom idrotten har barnen fått fysisk träning och även kontakter via föreningslivet med andra delar av Malmö. Genom den verksamhet som bedrivs på skolan har föreningsliv och skola närmats sig varandra.

Vi finner det anmärkningsvärt att det bedrivs två så liknande verksamheter som Föreningskul och Fritt vald idrott efter skolan (som är en del av stadsdelens egen satsning) och som bekostas ur samma medel. Det saknas för närvarande samordning mellan verksamheterna och det kan uppstå konkurrens om mellanstadiebarnen på Rosengårdsskolan. Genom samordning och samverkan skulle verksamheterna kunna utvinna samkörningsvinster och kanske nå ut till ännu flera barn. En idrottsgrupp existerar på Rosengård med representanter från Rosengårdsskolorna, stadsdelstjänstemän, Ungdomens Hus och MISO-

UCO för att fastställa vilka satsningar som kan utveckla idrotten på skolorna men trots denna grupp har man inte lyckats uppnå samverkan mellan de båda projekten. Olika aktörer i Rosengård menar att det vore önskvärt att stadsdelen utsåg en tjänsteman som hade idrotten/föreningar som speciellt ansvarsområde och som kunde ha en samordnande funktion. På detta sätt skulle Rosengårds profilering som idrottsstadsdel kanske kunna förverkligas.

SAMMANFATTNING OCH SLUTSATSER

I en översikt över programområde Lokalt utvecklingsarbete (tidigare benämnd programområde C i Nationellt Exempel) har vi lyft fram en del problem som vi menar kan beaktas inför eventuella framtida satsningar.

En slutsats vi drar är att alltför mycket tid har gått åt att finna former för det egna arbetet med målgruppen. Organiserandet av det interna arbetet ger en bild av ryckighet och ständiga förändringar som försvårar ett långsiktigt arbete. Internt har projektgruppen i mångt och mycket dragit åt olika håll och det har många gånger varit upp till enskilda projektanställda att hitta sina egna arbetsuppgifter och flera har efterlyst en tydligare arbetsledning. Flera projektmedlemmar har upplevt en brist på gemensam målformulering, gemensamma perspektiv och strategier för arbetet.

Under hösten 2000 anställdes ett antal projektsekreterare för att på ett bättre sätt än hittills kunna arbeta med målgruppen. Man valde personer med språk- och kulturkompetens utifrån de språkgrupper man ville nå. De började sitt arbete under hösten med i huvudsak nätverksbygge och folkbildning. När målformuleringsbilagan presenterades vid årsskiftet och en revidering av arbetet stod för dörren skapade detta oro bland projektarbetarna, inte minst bland de nyanställda projektsekreterarna. Nu var det åter dags för omorganisering av verksamheten. Projektsekreterarna hade haft kort tid på sig att komma igång och var oroliga för att deras arbete varit förgäves. Detta var uppenbarligen ingen obefogad oro eftersom två projektsekreterare inte fick förnyade anställningar vid omorganisationen.

Projektsekreterarna betraktas som den kanal som ger möjlighet till kommunikation mellan kommunens tjänstemän och de boende i området. Därigenom finns emellertid en risk att de samtidigt står utanför och innanför gruppen tjänstemän, som de själva de facto tillhör, vilket skulle kunna placera dem i en underordnad position inom den kommunala hierarkin.

En satsning av denna storlek bör vara mycket väl förberedd innan man sätter igång. Man borde haft en klarare bild av den s k målgruppen och vilka behov som finns inom den så att man på ett tidigare stadium kunnat identifiera ett antal viktiga insatser. Utifrån de behov

som hade identifierats skulle man nog kunna välja personal att arbeta med frågorna. Personalen bör ha kompetens inom det specialområde som den ska arbeta med.

De gångna årens erfarenheter reser frågan om det överhuvudtaget är möjligt att behandla lokalt utvecklingsarbete med tonvikt på demokrati och delaktighet, miljö och boende eller andra delar av samhällsorienterande fält, som specifika arbetsområden med dignitet att administreras under en egen enhet. Detta ska inte betraktas som en kritik mot projektanställda, som arbetar efter givna direktiv och gör en god arbetsinsats i förhållande till sin utbildning, sina erfarenheter och givna ramar. Det är istället organisationen som sådan som bör diskuteras med utgångspunkt från frågeställningen huruvida det inte skulle kunna ge större utdelning om de bärkraftiga projekten förankrades i kommunens kärnverksamheter, vilket på sikt skulle kunna underlätta övergången från projekt till permanenta verksamheter.

Detta är komplexa problemområden och för oss som utvärderare är det svårt att avgöra var problemens kärna ligger när det gäller t ex ryckighet och organisationsförändringar. Problemen kan bottna i svårigheter inom själva projektgruppen men också i direktiv från stadsdelen, stadshuset eller t o m staten.

Miljö och boende

Vid en överblick av projektinsatserna kan det konstateras att delar av de verksamheter som bedrivits under rubriken Lokalt utvecklingsarbete har präglats av ryckighet och att nya direktiv har avlöst varandra utan granskning av insatsernas konkreta måluppfyllelse. Barn- och ungdomsverksamheter förvandlades under en kort tid till familjeverksamheter med ekologisk odling på programmet för att sedan försvinna utan granskning av insatsernas betydelse för områdets utveckling.

De ekologiska kurserna utmynnade i bak- och matlagingscirklar med ett mindre antal deltagare och miljösatserna har resulterat i odlingslådor som tycks ha gått i träda. Projektens inriktningar har stundtals konkurrerat och avlöst varandra i kampen om de ”boende” som insatsernas målgrupper, vilket tyder på att verksamheterna saknar eller åtminstone har haft en väldigt svag förankring bland områdets befolkning. En förklaring kan vara att befolkningen helt enkelt har andra önskemål än det utbud som storstadssatsningens insatser erbjuder, en annan förklaring kan vara att projekt avslutas eller lever vidare under trycket från nya direktiv som inte alltid bygger på de erfarenheter som projekten kunnat tillägna sig.

Det kan inte bortses från att det ligger en inbyggd problematik i projektinsatser som arbetsform. Projekt har en början och ett slut och det finns förväntningar på att insatserna ska leda till förändringar. Det är inte ovanligt att projekt med hjälp av erfarenheter förändrar inriktning, men det anmärkningsvärda i sammanhanget är att projekten tidvis har arbetat efter direktiv som medarbetarna knappast kunnat råda över, vilket kan men inte behöver vara en bidragande orsak till att verksamheterna knappast lyckats förankra sig bland befolkningen.

Projekten har arbetat med befolkningens behov för ögonen när de försökt serva och/eller medvetandegöra sina målgrupper. I detta arbete har det funnits oklarheter i projektens målbeskrivningar, men också ifråga om vilka som egentligen är projektens målgrupper. Målgrupperna har stundom uppfattats ensidigt bestå av vuxna, barn eller familjer. Det har också varit oklart om projekten enbart skulle inrikta sig på de boende i Landsfiskalen, Herrgården, Rosengård eller delar av närområdet. Projekten svårigheter att avgränsa målgrupperna kan härledas ur de korsande ambitioner som är inbyggda i integrationsbegreppet.

Ett sätt att uppfatta integration har utgått från föreställningen att de boende i Herrgården och övriga Rosengård ska integreras med omvärlden, men endast genom att interagera med andra som också är boende inom Rosengård och främst med dem som är boende inom delområdet Herrgården. Anledningen till detta är att projektens målgrupper och arbetsområde

geografiskt är fixerade till Herrgården. Ett annat sätt att uppfatta den eftersträvansvärda integrationen har främst tagit fasta på målgruppernas interaktion med människor som bor utanför Herrgården och Rosengård, vilket har kunnat leda till kontakter med enskilda individer eller grupper som inte har ingått i projektens målgrupper och som därför inte har inkluderats i projektens omsorger. De riktlinjer som projekten arbetat efter har lett till det ur integrationssynpunkt något paradoxala förhållandet att invandrare, som utgör en övervägande del av Herrgårdens befolkning, ska integreras med andra invandrare och företrädesvis inom det bostadsområde där de redan bor. Detta har knappast varit en intention bakom projektens profilering, men däremot har det blivit en effekt av de riktlinjer som de arbetat efter.

Projektarbetarna har arbetat med hjälp av den information som funnits vid projektens utgångspunkt och som utgör en samlad bild av problem i området, men det är tveksamt om insatserna verkligen kan anses vara svar på de boendes önskemål. Ett försök i riktning att utröna vad befolkningen verkligen anser i olika frågor som berör deras vardag är projektet med Arbetsboken, som intagit en framträdande roll i storstadssatsningen. Mycket tid och energi har ägnats åt att formulera frågeställningarna, dela ut och samla in böckerna samt bearbeta materialet. Arbetet har fokuserat på de boende som aktiva aktörer, men samtidigt kan man inte bortse från att den inhämtade informationen till stora delar var känd kunskap och att projektledare, projektsekreterare och resurspersoner i området har ägnat denna del av storstadssatsningen ett överskuggande intresse som kanske har tagit uppmärksamhet från andra välbehövlige insatser.

Station Rosengård

Lokal TV-station Rosengård har finansierats med projektmedel sedan 1996 och var alltså ingen ny verksamhet när storstadssatsningen satte igång. Inför budgetåret 2002 upphör projektfinansieringen och stationen läggs ned i sin nuvarande skepnad. Det kan förefalla anmärkningsvärt att man satsar statliga projektpengar och köper in teknisk utrustning utan att ha någon plan för hur TV-kanalen ska drivas vidare den dag projektmedlen är slut.

TV-stationen har legat under paraplyet Lokalt utvecklingsarbete och delprogrammet Demokrati och delaktighet utan att egentligen tillhöra delområdet. Enskilda projektledare inom Lokalt utvecklingsarbete har sporadiskt samarbetat med de anställda på TV-stationen, som har dokumenterar vissa av storstadssatsningen insatser.

Efter en granskning av ett antal utsändningar har vi funnit att en stor del av programmen vänder sig till barn och ungdom och övriga inslag har sin tyngdpunkt åt det kulturella hållet.

Det är ytterst tveksamt om informationsbehovet inom stadsdelen kan täckas genom TV-kanalen i dess nuvarande form.

Om stadsdelen väljer att behålla TV-kanalen på sikt bör man ställa sig frågan vad man i så fall vill ha en lokal TV-kanal till och under vilka former den ska drivas. För att olika delar av kärnverksamheten ska kunna sända information till de boende? För att olika föreningar ska kunna sända information? Eller vill man ha en journalistiskt intressant produkt?

Kultur

Från starten av Nationellt exempel över till storstadssatsningen har man haft som målsättning att stärka kulturen i Rosengård. Ett kulturcentrum där man skulle samla alla krafter har ibland varit med som mål och ibland inte. Vid revideringen av storstadssatsningen 2001 är ett samlande kulturcentrum inte längre aktuellt och överlag har budgeten för kulturverksamhet skurits ned betydligt.

Den verksamhet som Malmö museer startat upp i Rosengård för en osäker tillvaro när nu museet inte längre har möjlighet att ha kvar sin personal i området. Verksamheten måste med svenska mått betraktas som nydanande och om man inte ger den en ärlig chans att komma vidare så har mycket kraft och resurser kanske förspillts?

En rad separata arrangemang har ägt rum inom storstadssatsningens ramar under perioden som gått. Vi kan dock inte se att man tagit något helhetsgrepp inom stadsdelen, trots att ambitionerna varit stora.

Idrott och fritid

Inom storstadssatsningens ramar har en omfattande idrottsverksamhet dragit igång som kan leda till att stadsdelen stärker sin idrottsprofil på sikt och att människor i området mår bättre. En av de verksamheter som kommit igång och tycks mycket uppskattad av dem som deltar är Kvinnomotionscentrum. Det är av vikt i nuläget att man i stadsdelen funderar över hur Kvinnomotionscentrum och andra delar inom idrottsatsningen som fungerar bra kan permanentas.

MISO (Malmö idrottsföreningars Samorganisation) och UCO (Ungdomsföreningarnas Centralorganisation) har i ett säravtal tillsammans med fritidsförvaltningen i Malmö fått i uppdrag av Malmö stad att förfoga över en del av storstadssatsningen inom området idrott, kultur och fritid. Utvärderarna har fått i uppdrag att granska och utvärdera denna insats i Rosengård och vi har valt att placera den under programområde Lokalt utvecklingsarbete, trots att den egentligen inte hör hemma här.

Ett av de delprojekt som vi granskat kallas Föreningskul och består av föreningsverksamhet direkt efter skoltid för mellanstadiebarn i årskurs fyra till sex. En annan del utgörs av en s k Vägvisare, en person som ska fungera som en föreningslivets ambassadörer ute på skolorna. Mycket tyder på att de ovannämnda inslagen fungerat väl under det år de har pågått på Rosengårdsskolan.

Vi finner det dock anmärkningsvärt att det bedrivs två så likande verksamheter som Föreningskul och Fritt vald idrott efter skolan (som är en del av stadsdelens egen satsning) och som bekostas med medel från samma källa. Det saknas en samordning mellan verksamheterna. Genom samordning och samverkan skulle verksamheterna kunna utvinna samkörningsvinster och kanske nå ut till ännu flera barn.